

HERRE I EGET HUS ?

EN STUDIE AV VIRKNINGEN AV FINNMARKSLOVEN I ET LOKALSAMFUNN

Laila Jernsletten

Masteroppgave i sosialantropologi

SOA – 3900

Vår 2011

INSTITUTT FOR ARKEOLOGI OG SOSIALANTROPOLOGI (IAS)

Fakultetet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning (HSL-fak)

FORORD

Så er tiden kommen for å takke alle dem som gjorde det mulig for meg å realisere dette prosjektet. Først vil jeg takke alle dere som har stilt opp på feltarbeid og intervju. Uten dere hadde det ikke blitt noe prosjekt. Jeg vil også takke alle dere som jeg har plaget med lange samtaler i telefonen for å oppklare saker av ulike slag; reindriftsagronomen i Karasjok, Fylkesmannen i Finnmark sin miljøvernavdeling for mange henvendelser, FEFO sitt hovedkontor i Lakselv og avdelingskontoret i Vadsø, ordfører, rådmann og jordbrukssjef i Porsanger, leder av Sjøsamisk kompetansesenter. Men den jeg takker aller mest er min veileder, førsteamanuensis Bjørn Bjerkli, både for rollen som 'djevelens advokat' – det var helt nødvendig, og for med sikker og velmenende hånd geleidet meg gjennom hele arbeidet. Det har vært en utrolig interessant prosess. Jeg vil også gjerne takke mine medstudenter; Liv Margit, Sanne og Jonas for hyggelig samarbeid, fine innspill under alle våre samlinger og ikke minst; evnen til å gi hverandre backup og ståpåmot i alle sammenhenger. Dere har vært enestående. En stor takk gir jeg også til professor Sissel Saugestad og førsteamanuensis Jon Schackt for fine veiledningsseminarer. Som gruppe har vi etter min mening fungert på en konstruktiv og inspirerende måte. En stor takk også til førsteamanuensis Jorun Bræck Ramstad som alltid har forsøkt å holde orden på oss. Jeg må også takke kontorsjef Mayvi Johansen og konsulent Kjersti Mjelva som har stilt opp ved alle anledninger og påminnet om alle frister. Den som også fortjener en kjempetakk er Holger Hagan som hjalp meg teknisk med å sy sammen hele oppgaven. På det personlige plan må jeg takke mannen min, Nils Jernsletten. Tålmodig har han hørt på høytlesning av det meste av pensumlitteraturen og gjennomgangen av mye av det arbeidet som han i sin tid var med på i Samerettsutvalget. En hjertelig takk til dere alle !

Tromsø i mai 2011

Laila Jernsletten

INNHALDSFORTEGNELSE

KAPITTEL 1	INNLEDNING, BAKGRUNN FOR OPPGAVEN, PROBLEMSTILLING OG TEORI	1
1.	INNLEDNING	1
1.1.	BAKGRUNN FOR OPPGAVEN	2
1.2	PROBLEMSTILLINGER	3
1.3	TEORETISKE OVERVEIELSER	5
1.3.1	Diskurs på den lokale og offentlige arena	6
1.3.2	Kultur som livsform	9
1.3.3	Kultur – Etnisitet	12
1.3.4	Om sedvanerett og folks rettsoppfatning	13
1.4	OPPGAVENS OPPBYGNING	17
KAPITTEL 2		
2	METODE OG DATAINNSAMLING	19
2.1	Valg av metode	19
2.2	Utarbeidelse av intervjuguide	20
2.3	Valg av informanter	22
2.4	BESKRIVELSE AV FELTARBEIDET	23
2.5	UTFORDRINGER VED Å FORSKE IN EGEN KULTUR	27
2.6	REFLEKSJONER OMKRING VALIDITET, RELIABILITET OG ETIKK VED INNSAMLING AV	28
KAPITTEL 3		
3.	PORSANGER KOMMUNE	
3.1	Kort om Porsanger kommune i dag	31
3.2	Litt om Porsangers lange historie	33
3.3	Litt om geografi, næringsliv og kultur	36
3.4	Aktive og innholdsrike kulturtilbud	38
3.5	Folks bruk av de fornybare ressursene opp gjennom tidene	39
3.5.1	Betydningen av beite- og utmarksressursene	43
KAPITTEL 4		
4.	FINNMARKSLOVEN	47
4.1	Tilblivelsen av Finnmarksloven	48
4.2	Formålet med Finnmarksloven	50
4.3	Kort oversikt over hva loven inneholder	51
4.4	Rettigheter som gjelder fornybare ressurser	51
4.5	Om bruks- og eierrettigheter til Finnmarkseiendommens grunn	54
4.6	ADMINISTRASJONEN AV FINNMARKSEIENDOMMEN	55

KAPITTEL 5

5.	FUNN SOM KNYTTES TIL KULTUR, ETNISITET, FORNYBARE RESSURSER OG FEFOs ADMINISTRASJON	59
5.1	Meninger om loven som kom frem blant bygdefolket og hos politikere og kommunalt ansatte	59
5.2	Polarisering mellom reindriften og bygdefolket	62
5.3	Forvaltningen av de fornybare ressursene	66
5.4	UENIGHET OM STYRET FORFINNMARKSEIENDOMMEN OG FEFO	68

KAPITTEL 6

6.	FORVENTNINGER TIL FINNMARKSKOMMISJONEN OG SPØRSMÅLET OM SAMISKE RETTIGHETER VERSUS NORSKE	
6.1	Folks forhold til Finnmarksloven	73
6.2	Fortellinger fra feltarbeidet som viser folks interesse for Finnmarkskommisjonens arbeid	75
6.3	KORT OM SAMISKE RETTSOPPFATNINGER	77
6.4	MOTSTAND MOT ‘SAMISKE RETTSOPPFATNINGER’	78
6.5	SAMISKE RETTSOPPFATNINGER ER BASERT PÅ ERHVERVET KUNNSKAP	79
6.6	RETTSOPPFATNINGENE HAR ENDRET SEG	80
6.7	OPPSUMMERING	82

KAPITTEL 7

7.	AVSLUTNING: VEIEN VIDERE FREM	83
7.1	Noen endringer som konsekvens av Finnmarksloven	84
7.1.1	Endring i bruken av de fornybare ressursene for innbygger	87
7.1.2	Positive til kommisjonens arbeid	88
7.2	VEIEN VIDERE FREM	88

LITTERATURLISTE	90
------------------------	-----------

VEDLEGG: INTERVJUGUIDEN	91
--------------------------------	-----------

KAPITTEL 1   INNLEDNING: BAKGRUNN FOR OPPGAVEN, PROBLEMSTILLINGER OG TEORETISKE OVERVEIELSER

1.   INNLEDNING

Denne oppgaven handler om Finnmarksloven og de konsekvensene den antas å ha hatt for befolkningen i en Finnmarkskommune. En slik analyse vil antakelig ha en generell interesse for kommunene i Finnmark som omfattes av denne loven.

Min interesse for å velge dette temaet for en avhandling ligger ti år tilbake i tid. Da var jeg i gang med et hovedfag om Samerettsutvalget, men måtte skrinlegge det av personlige grunner. Slik utviklingen har vært, var det naturlig å se på Finnmarksloven, som kan sies å være en konsekvens av de forvaltningsmessige forordningene som kom som et resultat av de tilrådingene som lå i Samerettsutvalgets innstilling, og som senere ble vedtatt i Stortinget.

1.1   BAKGRUNN FOR OPPGAVEN

Finnmarksloven ble vedtatt i Stortinget i juni 2005, og den trådte i kraft i juli 2006. Den har hatt en kort funksjonstid. I utgangspunktet var jeg derfor nysgjerrig på om den egentlig hadde fått noen virkning i lokalsamfunnet. Når det gjaldt kommunenivået regnet jeg med at politikere flest var noe mer oppdatert på loven, og at kommuneadministrasjonen hadde utredet saker og avgitt høringsuttalelser i tilknytning til loven. Så det var med store forventninger jeg dro på feltarbeid sommeren 2010.

Det er bare noen få paragrafer i selve loven som har direkte konsekvens for den kommunale forvaltningen. Disse vil bli omhandlet i kap.4. Det som har vist seg å være av stor betydning, er den regionale forvaltningen av loven. Loven omfatter 96 % av grunnen i Finnmark, og har fått navnet Finnmarkseiendommen. Dette området hadde Statsskog forvaltet fra 1993 til 2008. Forvaltningsorganet i dag heter FEFO. Denne institusjonen vil bli omtalt i oppgavens kapittel 4.

Jeg valgte å gjøre feltarbeid i Porsanger. Denne kommunen vil det bli redegjort for i kapittel 3. Kommunen pekte seg på mange måter ut som velegnet for feltarbeidet. Det er

en stor kommune, faktisk den tredje største i Norge. Næringslivet er så variert som man kan forvente i en Finnmarkskommune med vekt på jordbruk, fiske, reindrift, lite industri og mange ansatte i offentlig sektor. Det er tre reinbeitedistrikter i kommunen; Reinbeitedistrikt 14 A , Reinbeitedistrikt 14 og Reinbeitedistrikt 16. Kommunen er trekulturell med samer, kvener og etniske nordmenn.

Det er flere regionale forvaltningsorganer; FEFO, fylkesmannen, fylkeskommunen og Sametinget. I tillegg har vi Reindriftsadministrasjonen i Alta som fungerer både regionalt og nasjonalt. Det er derfor et komplisert landskap jeg beveger meg i rent administrativt.

Siden Finnmarksloven i særlig grad omhandler bruken av utmarka og forvaltningen av den, var det hensiktsmessig å gjøre feltarbeid i en kommune der både rein og sauehold har vært drevet i uminnelige tider. Men mens reinen har tiltatt i antall, har sauedriften nok minsket en del. Det typiske i Porsanger i dag er at mange små bruk har blitt lagt ned, og i hver bygd finnes det bare noen få store bruk som i hovedsak driver med melkeproduksjon og noen med avl for slakt. De store brukerne leier da jordteiger av en mengde folk som tidligere dreiv jordbruk. Jeg var klar over at dette kunne gjøre det vanskelig å finne ut av hvordan tidligere tids bruk hadde vært, siden mønsteret i dag er ganske innviklet.

Finnmarksloven angår hele befolkningen i Finnmark. En av målsettingene med loven var å gi et likeverdig tilbud til alle innbyggerne. Dette finner vi uttrykt bl.a. i Finnmarks fylkesting sin uttalelse i høringen til lovutkastet. Der heter det at loven "kan bli en tillitserklæring til alle innbyggerne i Finnmark" (sak 59/03).

I media hadde det i lang tid, helt fra Alta-saken omkring 1980, vært heftige debattinnlegg om forskjellsbehandling, især mellom lokalbefolkningen og reindriftsamene. Dette ble særlig tilspisset ved kommunevalget i 2009. Nå var det kommet en lov som skulle gi like rettigheter til alle i fylket. Derfor ville det være svært interessant å finne ut av hvordan vanlige folk opplevde innføringen av Finnmarksloven. Likeså ville det være viktig å undersøke hvordan kommuneadministrasjonen og politikere betraktet og forholdt seg til Finnmarksloven og forvaltningen av den. Det er

på denne bakgrunn at jeg har kommet frem til de problemstillingene som omhandles i neste avsnitt.

1.2 PROBLEMSTILLINGENE

Ifølge Hellesvik (1991) er selve utfordringen ved oppgaveskriving det å formulere en overordnet problemstilling som fanger målet med undersøkelsen.

Det gjør at man sirkler seg inn på hva man virkelig er ute etter og hva som er mulig å undersøke. Finnmarksloven ga meg muligheten til å finne ut av hva vanlige folk hadde opplevd og hva kommuneadministrasjonen mente.

En målsetting med loven var som nevnt å gi alle finnmarkinger like rettigheter. Dette gjaldt især rettigheter til bruken av utmarka, siden den utgjør en så stor del av kommunen. Til nå hadde Statsskog forvaltet dette, men fra juli 2008 var det FEFO som overtok denne forvaltningen.

En annen viktig side ved loven var bruken av utmarka i næringsssammenheng, særlig for saue- og reinsdyrhold. Her hadde flere medieoppslag vist at det var et tilspisset forhold. Kunne loven føre til en bedring i dette forholdet? Siden en lov bare gir retningslinjer og ikke regulerer driften, var forvaltningen overlatt til FEFO. Men et forvaltningsorgan har liten tid og økonomi til å utrede saker, ikke minst der det har vært langvarige konflikter, og som bare fortsetter. Som et resultat av behovet for en omfattende utredning av rettighetsforholdene når det gjelder utmarka, er det i Finnmarksloven en egen paragraf der det foreslås opprettelse av en kommisjon som på grunnlag av gjeldende nasjonal rett skal utrede bruks- og eierrettigheter til den grunnen som Finnmarkseiendommen overtar (§ 29). Denne har fått navnet Finnmarkskommisjonen.

Dette danner utgangspunktet for de to hovedproblemstillingene jeg kom frem til før jeg skulle dra på feltarbeidet:

1. Har Finnmarksloven ført til noen endring i folks bruk av utmarksressursene på Finnmarkseiendommens grunn ?

2. I hvilken grad genererer loven ulikheter ? Virker loven forskjellsbehandlende når det gjelder ulike grupper ?

Fokus vil være på folks opplevelse av loven, av FEFO og om den har ført til endret praksis med hensyn til ressursutnyttelse. Opplever de i realiteten en polarisering mellom ulike grupper i kommunen? Dette står i så fall i motsetning til lovens intensjoner som skulle gi de samme rettighetene til alle innbyggerne i Finnmark.

Ut fra disse to hovedproblemstillingene kom jeg frem til flere underliggende problemstillinger under feltarbeidet. Det viste seg at forvaltningen av loven var det temaet folk flest hadde lagt merke til, og dette var også det mest aktuelle samtaleemnet. En underliggende problemstilling vil derfor være:

Administrasjonsenheten for Finnmarkseiendommen er FEFO. Hvordan oppfatter folk denne forvaltningen ? Hva er forskjellen fra da Statsskog forvaltet dette området ? Hva er kommuneadministrasjonen og politikernes oppfatning av FEFOs administrasjon ?

Mine forventninger til hva disse problemstillingene kunne føre til av innsamlede data, var ikke store. Siden Finnmarksloven først trådte i kraft sommeren 2006, hadde ikke befolkningen hatt særlig lang tid på seg til å registrere endringer. Ville de klare å fortelle meg hva loven egentlig hadde medført av endringer? På forvaltningsnivået forventet jeg imidlertid å finne en del opplysninger. Her var det folk som hadde fulgt med over lengre tid, som hadde skrevet høringsuttalelser, og som antakelig hadde fått en endret praksis i egen forvaltning.

Det som hadde gitt meg visse indikasjoner om at Finnmarksloven og FEFO var et tema som ble ivrig diskutert i kommunen, var mediedebatten både i lokalavisene og i NRK Finnmark og Troms. Især foran valget i 2009 var det mye debatt i radioen om rettigheter og urettferdigheten i at noen ble forfordelt. Sametinget ble ofte blandet inn i debatten. Klarte folk å skille mellom Finnmarksloven/FEFOs ansvar, Sametinget og Fylkesmannen i Finnmark ?

Å finne ut av hva de ulike diskursene innebar og hva man kunne utlede av dem, ble derfor viktig. Dessuten måtte jeg undersøke hvem administrerte hva i kommunen og i

fylket. I intervjuene tilkjennega folk at de fleste endringene hadde kommet etter at Finnmarksloven kom. Var dette i overensstemmelse med de faktiske forhold ?

Porsanger kommune er som nevnt trekulturell. Vi har her å gjøre med tre etniske grupper. At det har vært konflikter mellom samer og nordmenn opp gjennom tidene er godt dokumentert gjennom rettstvister, historiske dokumenter og forskning (Salvesen, 1994). Om det fortsatt er en polarisering mellom gruppene, er noe jeg ville finne ut av.

Slike refleksjoner ligger til grunn for de teoretiske temaene som ble valgt.

1.3 TEORETISKE OVERVEIELSER

Som det fremgår av overskriften vil jeg i oppgaven gjennom feltarbeidet forsøke å avdekke hvilke konsekvenser Finnmarksloven har fått for folks liv i denne kommunen. Jeg vil også se på om kommuneforvaltningen har endret karakter etter at FEFO overtok forvaltningen av Finnmarkseiendommen. Det blir da viktig å ha noen teoretiske analyseverktøy til bruk under innsamlingen av data, men mest i analysedelen. Jeg forventet altså at det hadde foregått en lokal diskurs og også en offentlig. 'Diskurs' som term blir derfor viktig å utdype nærmere og bruken av den.

To andre viktige begrep er 'kultur' og 'tradisjon'. Disse henger nøye sammen med et annet begrep som jeg vil bruke - 'livsform' eller livsverden. Med disse tre begrepene – kultur/tradisjon/livsform - vil jeg forsøke å forklare hva som kan være bakgrunnen for at folk tenker og handler slik de gjør i noen sammenhenger.

Jeg har tidligere vist til at det er tre etniske grupper i kommunen. Derfor vil etnisitet, da særlig knyttet til gruppe, bli drøftet om det kan være en forklaring på hvorfor og hvordan det oppstår uoverensstemmelser.

Fra Eidheim (1971) er vi kjent med at tilskrivning av etnisitet henger sammen med de sosiale og kulturelle fortolkningene som styrer utformingen av de verdier, normer, symboler o.a. som knyttes til henholdsvis samisk, kvensk og norsk identitet. Tilskrivning av identitet i det området jeg har gjort feltarbeid, kan derfor muligens være nær knyttet

til etnisitet, da særlig som gruppetilhørighet. Dette må diskuteres i forhold til lokal identitet som ikke nødvendigvis er etnisk fundert. Andre forskere (Thuen 1986, 2003, Kramvik, 1999, Stordahl, 1996, Høgmo 1986, Paine 2003, Olsen 2010) har vært opptatt av identitetstilskriving og etnisitet.

Begrepene 'sedvane' og 'folks rettsoppfatninger' har hatt stor interesse når det gjelder Finnmarksloven, selv om diskursen egentlig knytter seg til Finnmarkskommisjonen, som skal utrede folks rettigheter til FEFOs grunn. Dette er derfor to begrep som må avklares. Denne diskusjonen har bl.a. gått på om det er samisk eller norsk rettsoppfatning som skal legges til grunn for Finnmarkskommisjonens arbeid (Pedersen, Helander, Berg, Oskal alle fra NOU 2001:34). Derfor redegjør jeg for noe av bakgrunns materialet også for denne debatten. I realiteten er det Utmarksdomstolen for Finnmarks (se kap.4) som vil måtte ta stilling til om samisk eller norsk rettsoppfatning skal komme til anvendelse. I mandatet til kommisjonen heter det at den "på grunnlag av gjeldende nasjonal rett skal utrede bruks- og eierrettighetene til Finnmarks - eiendommens grunn" (§ 29).

1.3.1 DISKURS PÅ DEN LOKALE OG OFFENTLIGE ARENA

Diskurs oversettes til norsk med ordene retorikk, drøfte og utveksle meninger (Norsk synonymordbok 1964). Det er altså et begrep som er mer enn en vanlig samtale. Det kan brukes om et innlegg, skriftlig eller muntlig eller en utlegning av en teori. Robert Paine (1981) bruker politikeren som eksempel når han snakker om retorikk. Som regel er hensikten at noen skal overtales til å gjøre noe; vedta et forslag eller det motsatte. Retorikk, som på norsk oversettes med 'veltalenhet', kan betegnes som en form for makt, det kan rett og slett utfolde seg som et spill om makt; man skal overtale, overbevise den andre part. Det er interessant som studie ved observasjon. Retorikk kan både være et middel til å tilegne seg makt, likesom det kan brukes til å begrense makt.

Diskurs kan sees i sammenheng med Bourdieus maktbegrep (1984) når han hevder at retten til å bestemme hva som er gyldig kunnskap, er en viktig kilde til makt, nesten på linje med makt til å diskvalifisere, til å utdefinere og ydmyke alternative former for kunnskap. Slik makt kan faktisk brukes til å avmektiggjøre andre mennesker. Han beskriver kunnskapsproduksjonen som en politisk ressurs på linje med former for

symbolsk maktbruk. Riktignok hadde Bourdieu sine undersøkelser fra Frankrike og fra det akademiske miljøet, men likevel kan det være et relevant felt i en samisk – norsk kontekst. Utøvelse av makt er brukt i mange sammenhenger, både politisk og i mange mellommenneskelige forhold. Weber (1970/1919) skrev at “makt er muligheten til å påtvinge andres oppførsel ens egen vilje”, dvs. å få noen til å gjøre noe de ellers ikke ville ha gjort. Weber var opptatt av at det er personene som har makt over hverandre. Et annet begrep er strukturell makt som er inspirert av marxistisk teori og som går på maktforhold som har med arbeidsdelingen, lønnspolitikken, lovverket m.m. å gjøre. Så har vi begrepet avmakt, som ikke betyr lite makt, men heller at man forhindres fra å utøve makt. Når enkeltmennesker eller grupper av mennesker som på grunn av manglende kommunikasjonskanaler, mangel på organisering eller lignende forhindres fra å fremme sine interesser effektivt, kan vi snakke om at folk opplever avmakt. Bourdieu (1979) bruker begrepet ‘symbolsk makt’ der hovedtanken er at makt er knyttet til symboler, og at den herskende klassen i et samfunn vil være den som bestemmer rangeringen av symbolene, og at slike symbolske uttrykk for makt kan henge sammen med økonomisk ulikhet.

Marianne Gullestads (1984) studie av en drabantby utenfor Bergen kan sammenlignes med Bourdieus studier av symbolmakt. Hun gjør rede for den sosiale klassifikasjonen sett fra arbeiderklassens perspektiv, hvor informantene skiller mellom ”oss” og ”dem”. Klassestrukturen i Porsanger er en annen, men også her kan en forvente å treffe på slike uttalelser, men da mer knyttet til slike forhold som Eidheim (1971) viste gjennom sine studier på Finnmarkskysten. Der var skillet mellom “oss” og “dem” sosio-økonomisk begrunnet. Men et slikt skille kan også være etnisk betinget i og med at det var samene som opplevde at de ble stigmatisert både på grunn av språk og levemåte.

Randi Kaarhus (1992) viser hvordan diskurs kan brukes som et analytisk begrep på mange felt og dermed fylle mange funksjoner. Hun mener at begrepet har fått en fornyet rolle i antropologien i de senere år, især i forbindelse med begrepene ’kultur’ og ’tekst’, men at det ikke kan erstatte disse begrepene. Samtidig har det vært en interesse for subjektivitet og for interaksjon som sosial praksis. Begrepet ’diskurs’ kan ifølge Kaarhus fange opp et komplekst fenomen som ’kommunikativ samhandling’. Hun støtter seg her til Gumpers (1982) studier. Han konsentrerte seg om kommunikative handlinger i dagligdagse situasjoner og la stor vekt på at slike handlinger i virkeligheten

er sosiale prosesser der aktørene må kommunisere egne, men også fortolke andres intensjoner. Det må altså etableres enighet om kontekst. Vi kan si at det må etableres en 'forståelsesramme' eller meningssystemer i det kommunikative repertoar hos aktørene. Diskursanalyse representerer slik en metodologisk fokusering, jfr. Robert Paine (1981). Kjell Olsen (2010:3) analyserer den postkoloniale diskursen som oppstår når relasjonene mellom urfolk/de koloniserte og stat/kolonimakt endrer seg slik som tilfellet er ved Finnmarkslovens overføring av rettigheter fra den norske stat til fylkets befolkning. Da må det skapes en ny kulturell orden. Det er behov for diskursiv opprydding i gamle kategoriseringsformer, dvs en opprydding i rettighetene i det fysiske rom, slik loven er ment å skulle være. Hans konklusjon er: "Dermed blir Finnmarksloven også et eksempel som viser de politiske praksiser utført i statens navn sin rolle i å forme etniske og identitetsmessige prosesser" (op.cit.).

Barth (1994) opererer med tre nivåer når han definerer etnisk identitet. Disse er ikke objektivt atskilte nivåer, men egner seg i analyse av begrepet. Mikronivået representerer prosesser som skaper erfaringer og fører til identitetsdanning i hverdags – livet. På dette nivået rettes søkelyset mot personer og mellom menneskelig samhandling. Her skapes opplevelse av egenverdi i ulike relasjoner. Mellomnivået refererer til de prosesser som skaper fellesskap og mobiliserer grupper. Samisk etnopolitikk kan plasseres på dette nivået. Dette er feltet for entreprenørvirksomhet, lederskap og retorikk. Barth hevde at prosessene på dette nivået legger begrensninger på folks uttrykk og handlinger på mikronivået. Gjennom diskursene kan man bli fortalt hva en 'skikkelig same' er. Man kan bli påtvunget et enten-eller valg når det gjelder samisk identitet. Det er prosessene som skaper fellesskap og mobiliserer grupper. Felleskapet har sin egen dynamikk, basert på den ideologien som gruppen og lederskapet representerer. Derfor er det viktig å foreta grundige analyser og ikke bare ad hoc referanser (op.cit:184ff). Han viser til at begrensninger og parametre flyter sammen i en opplevd kontekst i hver enkelt persons aktiviteter og fortolkninger. Makronivået til Barth henviser til interaksjonen mellom staten og de etniske gruppene. Makronivået gir bl.a. uttrykk for hvordan samepolitiske spørsmål bør håndheves. Men som vi skal se i kap. 4 om Finnmarksloven, så kan ikke makronivået lenger avgrenses til bare å gjelde Den norske stats handtering av samepolitiske spørsmål. Samene som etnisk gruppe blir som andre norske statsborgere preget av globale diskurser og påvirket av

transnasjonale og internasjonale organisasjoner. Ikke minst vil folkerettslige lover, menneskerettskonvensjoner og ILO-konvensjoner spille en stor rolle.

1.3.2 KULTUR SOM LIVSFORM

Gullestad (1989) deler begrepet kultur i to: kultur som livsform og kultur som handlingsskjema. Men slike forståelser av begrepet må betraktes som analytiske skiller. I det virkelige livet snakker man ikke om livsform eller handlingsskjema, fordi våre handlingsskjemaer påvirkes av vår livsform, samtidig som vår livsform videreutvikles gjennom våre handlingsskjemaer. Tar man utgangspunkt i kultur som livsform, kan det være for å studere hvordan menneskene i et lokalsamfunn lever og hva de gjør i sin hverdag. Man kan beskrive de materielle redskapene, sosiale skikker og trossystemer som finnes der. Tar man derimot utgangspunkt i kulturen som handlingsskjemaer, dreier det seg om de sosiale faktorene i samfunnet som styrer våre handlinger i ulike situasjoner (op.cit.).

Gullestad kulturbegrep er sammenfallende med det jeg her i oppgaven betegner som livsform; jeg observerer menneskene i deres hverdag, sosiale skikker, trossystemer, men jeg legger også i begrepet livsform de sosiale faktorene i samfunnet som styrer våre handlinger. Det er dikotomien i begrepet som jeg mener er beskrivende for observasjonen av mine informanter.

Det en kan stille spørsmål ved er om det lokalt eksisterer adskilte samiske og kvenske og norske kulturforståelser. Stordahl (1994) har problematisert hva 'samiskhet' er på flere felt; skole, hvordan man bor, tenker og opplever verden – kort sagt hvordan en samisk livsform er. Hun har også drøftet hva hun legger i begrepet 'samisk forskning'. Det dreier seg først og fremst om en intern diskusjon samene imellom, for å gi innhold til ulike institusjoner som skulle kunne virke komplementære til de norske; Samisk høyskole, Samisk institutt, Sametinget, Sameloven, Rettshjelpskontoret for Indre Finnmark m.fl. Disse interne samiske diskusjonene er interessante, men vanskelig å få tak i for utenforstående. De legger premissene for hvordan samer vil bli oppfattet, selv om de er meget differensierte. Spørsmålet blir da hva man finner av kulturtrekk hos de tre etniske gruppene i Porsanger, og hva de selv identifiserer seg med.

Schutz (1975) snakker om den intersubjektive verdenen. Det innebærer at vi deler felles meningsstrukturer som gjør oss i stand til å forstå og bli forstått av andre. Slike meningsstrukturer som inneholder samfunnets normer, regler, verdier og symbolsystemer, kan også defineres som kultur (op.cit.). Det er redskap som vi mennesker som enkeltindivid bruker når vi fortolker vår sosiale virkelighet. Kultur er noe som overføres fra eldre generasjoner, men dette er ikke noe som tres ned over hodet på oss, fordi kultur etableres i hver enkelt av oss bare som avleiringer av egne erfaringer og fortolkninger. Dette erfarte jeg når jeg intervjuet eldre og yngre mennesker, og jeg så det i deres opplevelse av naturen, bruken av de fornybare ressursene og bruken av utmarka. Noen kulturelle trekk var nedarvet, noen hadde de yngre ervervet selv gjennom andre kultur- eller sosialiseringssaktører.

Geertz (1973:5) sier at kultur består av sosialt etablerte meningsystemer, hvor handlinger blir symboler, og hvor kultur eksisterer i folks bevissthet. Forskerens oppgave blir da å undersøke hendelser og forsøke å avdekke hva slike hendelser har å si for aktørene. En slik hendelse er beskrevet av Kramvik (2005) m.fl (Solem 1970/1933, Eidheim 1971, Prestbakmo 2003, Aarseth 2006). Kramvik er særlig opptatt av noen spesielle sosiale relasjoner som før i tiden eksisterte mellom flyttsamene og de bofaste under sommerbeite-perioden. I det lille samiske lokalsamfunnet der hun har gjort sitt studium, oppdaget hun en særegen samisk-norsk gave- og byttemodell som på samisk heter verdde. Den har eksistert helt siden innlandssamene i Finnmark begynte med tamreinsdrift og flyttet ut til kysten om sommeren. Da var de avhengige av de fastboende, som ofte var sjøsamere, for å skaffe seg fisk og annen mat og utstyr. Fjordfolket på sin side ble også avhengige av "fjellfinnene". De skaffet dem reinkjøtt, skinn, kommager og bellinger i bytte. Som regel fikk den fastboende, verdde', også en rein ved dåp eller konfirmasjon, som reineieren hadde i sitt beite og kunne slakte når verdde ønsket det. Denne ordningen forsvant formelt sett med reindriftsloven av 1978, da det ble forbudt å ha verdde-rein (geaccubocco= sytingsrein) i flokken (Aarseth 2006:513).

Britt Kramvik analyserer denne gave- og bytterelasjonen i en samisk kontekst og finner at "The gift does not primarily concern the exchange of objects, but rather the establishment and reinforcement of social relations". Hun mener at det er feil å oppfatte denne gjengjeldelsen som en plikt. Hun sier: "I argue that gifts can become parts of the

symbolic practices by which social groups represent their identity” (op.cit). Mauss (1995/1934) beskriver også en form for gaveutveksling, men der gjenytelse mer ble oppfattet som en plikt og der det gjaldt å overgå hverandre i å yte flotte gaver. Slike gave –bytterelasjonen er økonomiske og sosiale institusjoner, men i noen samfunn synes aktørene å legge mer vekt på å vise sin økonomiske overlegenhet, mens andre legger mer vekt på gjensidigheten eller resiprositeten. Det vil være interessant å se om denne ‘gaveutvekslingen’ fortsatt eksisterer i Porsanger, og om det er en form for gave/gjenytelse (=resiprositet) som man har hatt der, eller om det var en typisk plikt-variant basert på et hierarkisk samfunn.

En vanlig definisjon er at kultur og samfunn fortolkes som enheter og konstrueres av aktørene som deltar i ulike fellesskap. Cohen (1982:16) mener at et samfunns grenser er symbolske, og at aktørene konstruerer disse grensene selv på grunnlag av ulikheter med ‘andre’. Tilhørighet blir da et relasjonelt begrep: ”belonging is the almost inexpressively complex experience in culture” (op.cit.). Mulighetene for å oppnå konsensus eller enighet ligger da i å få anerkjennelse og å oppnå legitimitet blant folk som de forholder seg til i ulike situasjoner. Dette harmonerer med Britt Kramvik sin analyse av verdde-systemet (verdde-vuohta).

Fra et vitenskapelig perspektiv kan kultur betraktes som et sett av briller vi ser samfunnet gjennom. Den er nøkkelen til å forstå vårt samfunn og den plass vi har i det. Kultur og samfunn kan slik betraktes som to komplementære begreper, der kultur blir definert som det sett av normer, verdier, handlingsregler og forståelsesrammer som er akseptable innen et samfunn. Høgmo (1989:69) hevder at kulturen er en del av ethvert samfunnsindivids sosiale identitet: ”Gjennom kulturen har vi det redskap til å tenke om oss selv og våre omgivelser, samtidig som kulturen lagrer vår identitet”. Det er altså en nær sammenheng mellom kultur og identitet. Gjennom egne erfaringer og fortolkninger som gjøres i samhandling med andre, utvikler vi forståelsen av kulturell tilhørighet. Jeg var nysgjerrig på om jeg med mine norske kulturelle briller ville ‘forstå’ det kvenske og det samiske kulturlandskapet.

1.3.3 KULTUR - ETNISITET

Barth (1969) hevder at det ikke er de faktiske kulturforskjellene som skaper etnisitet, men at det er kulturforskjellene som gjøres relevante i interaksjon mellom to eller flere grupper. Han sier at etnisitet dermed ikke har noen nødvendig forbindelse til de objektive kriteriene ved begrepet kultur. Etnisitet er på den ene siden noe subjektivt; enkeltindividet må selv føle tilhørighet til en sosial gruppe. På den andre side handler etnisitet også om hvordan andre velger å betrakte en. Etnisitet handler dermed både om en selvtilskrivning og tilskrivning av andre med hensyn til å tilhøre forskjellige folkegrupper. Det som foregår mellom to eller flere folkegrupper er dermed en funksjon av aktørenes egne oppfatninger av hverandre. Ut fra en slik tankegang skapes etnisitet i det de ulike folkegruppene insisterer på at det eksisterer viktige kulturforskjeller mellom dem, som deretter gjøres relevante i samhandlingen. Hylland Eriksen (1991 b:479/ 480) hevder: ”Først i det øyeblikket en gruppe kommer i en situasjon der den får regelmessig og vedvarende kontakt med andre grupper, blir dens medlemmer i stand til å utvikle en refleksiv tradisjon. Bare gjennom kontakt med fremmede kulturer er det mulig å oppdage og utvikle selvbevissthet om at en selv har en kultur”.

Etnisk identitet er heller ikke konstant. Forutsetningene for samhandling mellom ulike folkegrupper endres i takt med den generelle samfunnsutviklingen, som igjen vil legge nye betingelser for kulturell utfoldelse. I dag er det opp til den enkelte å velge å definere seg som same. For å kunne være med i Samemantallet og dermed kunne stemme ved sametingsvalget, er kravet at en av olderforeldrene har kunnet snakke samisk. Språket er derfor en viktig forutsetning for å kunne stemme, men ikke en nødvendighet for å kunne definere seg som same. Da vil slekten være av avgjørende betydning. Samiske symboler som kofte, musikk (joik), mat o.a. er ikke avgjørende for å være same. Det at folk ofte forbinder samer med slike symboler, henger sammen med at det ofte er reindriftsamene som blir avbildet og som turistene møter på bilder på museene i Nord-Norge.

Kan kulturbegrepet også brukes som et maktaspekt ? Bourdeu (1984) mener at et samfunns meningsstruktur ikke blir skapt av alle gruppene i samfunnet. På bakgrunn av sin kulturelle mestringssevne både i hverdagslivet og i kulturlivet i snever forstand, får de dominerende gruppene makt til å definere og legitimere sine fortolkninger av

symbolenes innhold og mening som de allment riktige, som 'virkeligheten selv'. Dette kommer jeg tilbake til i kapittel 5 der jeg tar opp konflikten mellom reindrifsamene og bygdefolket, som også består av fastboende samer.

1.3.4 OM SEDVANERETT OG FOLKS RETTOPPFATNINGER

Alle folkegrupper har en sedvanerett, dvs. et system for lov og orden og normer, men hos mange folkegrupper er ikke disse nedskrevet (Svensson 1999). Sedvaneretten er knyttet til tradisjon, en praksis som regulerer folks levemåte. Men sedvanerettens innhold gir også informasjon om normer for sosialt liv. Tradisjon, praksis og legitimering er nøkkelpbegrep for å få en bred forståelse av folks sedvaner, som med tiden utvikler seg til en rett som i sin form kalles sedvanerett: " Customary law is part of traditions, not 'invented' .....but rather an activating of cultural element, at times more or less dormant, which was always present, although its specific content is subject to constant change and modification" (op.cit:3). Problemet med sedvaneretten er at den aldri ble skrevet ned. Legitimeringen hviler på folks oppfatning, lang tids bruk og at folk har vært i god tro. En kort definisjon av sedvaneretten finner vi hos Woodman (1999:15) " a law which derives its existence and content from social acceptance". Det som konstituerer den som en sedvanerett, er at innholdet aksepteres av en gruppe mennesker, stor eller liten, og at den gis autoritet.

I forbindelse med samenes krav om retten til land og vann i Finnmark, ble begrepet bruksrett viktig. Denne retten var basert på 'alders tids bruk', og det hadde opp gjennom tidene vært mange rettsvister om denne retten, særlig innenfor reindriften. I Samerettsutvalget (NOU 1997:4) ble imidlertid sedvane i liten grad problematisert. Det ble derfor satt ned et utvalg som skulle utrede dette nærmere (sedvaneprojektet), og dette utvalget la frem sin utredning, 2001:34. I Finnmarksloven er begrepet sedvane ikke brukt, men det er drøftet i forarbeidene (Ot.prp. nr 53 (2002 - 2003). Her heter det: " Samiske sedvaner og rettsoppfatninger har vært av særlig stor betydning under hele den samerettslige og politiske prosessen fra 1980 og frem til i dag (2002). Særlig fra samisk side har mange vært opptatt av å få frem 'den uskrevne rett', den faktiske bruk og rettsoppfatninger som har stått på egne ben i forhold til staten som forvalter og som formell grunneier" (op.cit. s.81). I det nevnte sedvaneprojektet ble det dokumentert at det tidligere har eksistert spesifikke samiske sedvaner i store deler av Finnmark.

Sedvanene ble oppfattet som kollektive rettigheter. Noe av hensikten var å fange opp alle variasjonene i næring og livsform fra innland til kyst. Hovedformålet med Sedvaneprojektet var å gi et bedre beslutningsgrunnlag ved å redegjøre for og å analysere samiske sedvaner og rettsoppfatninger i forhold til retten til og bruken av land og vann i samiske områder. Ved overleveringen uttalte styringsgruppa at emnet var komplekst, og at det fremlagte materialet ikke kunne anses å være uttømmende. Det er altså vanskelig å finne ut av hva slike sedvaner egentlig står for og hvilke rettigheter de gir (NOU 2001:34).

Når man har ønsket å lage et skille mellom norsk sedvanerett og samisk sedvanerett, så må dette gå på at oppfatningen av lang tids bruk er forskjellig; man tenker ulikt om innholdet i det. Kanskje hadde man erfaringene fra Kanada i tankene i forbindelse med utarbeidelsen av The Land Claim. Indianerne her la ikke bare vekt på tidligere faktisk bruk av arealet, men de la også vekt på egne religiøse og sosiale regler (Henriksen 1986, se også kap.6). Ved siden av diskusjonen om sedvaneretten, så er det debatten om eiendoms- eller bruksretten som har stått i fokus. Her har man også vurdert utenlandsk rett og folkerett, der ILO-konvensjon 169 inngår.

Norges ratifisering av ILO-konvensjon 169 har hatt betydning for justiskomiteens definisjon av eiendomsbegrepet, og i forarbeidene til Finnmarksloven var dette et sentralt spørsmål. Især gjaldt det art.14 nr.1 som “fastsetter at statens må anerkjenne eiendoms- og besittelsesrett for samene for de områder hvor de har hatt dominerende rådighet. Dersom de ikke har vært de eneste som har rådet over et område, men har hatt tilgang til området for sitt livsopphold, og sin tradisjonelle virksomhet, har de krav på å få anerkjent bruksrett til disse områdene” (Ot.prp.nr. 53 (2002-2003 s.88). Som vi ser gjelder dette alle samer, og ikke spesielt for reindrifsamene, men det forutsetter en tradisjonell virksomhet som har foregått over tid. Mange fastboende samer vil antakelig ikke gjøre sine krav gjeldende i henhold til ILO-konvensjonen. Skoghøy (1999:90) skriver: “ Dersom den del av befolkningen som ikke er av samisk avstamning, skal utelukkes fra kretsen av rettighetshavere, vil det kunne skape grobunn for konflikter. I tillegg kommer at grensen mellom hvem som skal anses som samer, og hvem som skal anses å tilhøre andre folkegrupper, kan være nokså flytende”. Skoghøy skriver at urfolkskonvensjonen ikke uten videre vil være til hinder for at eiendomsrett som samene

har krav på å få anerkjent, blir tillagt befolkningen innenfor det området det gjelder, uten hensyn til etnisk opprinnelse (op.cit.).

Når det gjelder spørsmålet om eiendoms- eller bruksrett, så har dette vært en viktig debatt både i Samerettsutvalget og i forarbeidet til Finnmarksloven. Jeg skal her ta med noen av dem som har utredet om spørsmålet, for å vise litt av det kildematerialet de legger til grunn; noen går tilbake til det som fra 1600-tallet og utover ble oppfattet som 'samisk rettsoppfatning' som da som regel sto i kontrast til statens rettsoppfatning (Solem 1070/1933, Tønnesen 1972, Jebens 1999). Andre forskere legger i tillegg vekt på samenes førkristne kultformer som dokumentasjon for bruk av området (Pedersen, Helander, begge i NOU 2001:34). Dette samsvarer med hva man finner i Kanada og Australia når det gjelder kravet om land- og vatnrettigheter. Den tredje kilden for samisk rettsoppfatninger er det internasjonale lovverket; ILO konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige state, især art.14. nr.1 og FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter, art. 1 og art. 27 Moderne samiske forskere bruker enten alle tre kildene eller to av dem. Noen tar ikke med kultrelasjonen. Også departementet bruker begrepet 'samisk rettsoppfatning' (Inst. O. nr 80 2004-05).

En som har skrevet om eiendomsretten i Finnmark er Otto Jebens (1999:). Han skriver: "Ved siden av statens syn på rettsforholdene i Finnmark har det bestått oppfatninger og sedvaner hos befolkningen i landsdelen fra gammel tid, som har avveket fra oppfatningen hos staten og dens embetsmenn. Disse oppfatningene har for en stor del hatt felles trekk hos den samiske og den norske befolkningen. Et sentralt moment hos begge lag i befolkningen i Finnmark har vært oppfatningen om felles rettigheter for befolkningen til rådighet over naturressurser innenfor nærområdene for de respektive bygdelag". Også Tønnesen (1972) har redegjort for en slik ordning. Vi ser her at både Jebens og Tønnesen tolker det dit hen at både samer og nordmenn oppfattet sedvanene ganske likt, og at et sentralt moment hos begge gruppene har vært oppfatningen om felles rettigheter for befolkningen til rådighet over naturressursene i deres nærområder. Jebens skriver videre at samene har hatt sine egne sedvaner og oppfatninger om rådigheten over land og vann. En viktig samfunnsordning var siidaens (samebyens) dominerende plass. De som bodde i siidaen hadde fra gammel tid av felles råderett over alle siidaområdet naturressurser; reindrift, jakt, fangst, fiske osv. Men utenfor siidaområdets geografiske grenser hadde siidamedlemmene ingen rettigheter. Tønnesen

(1972) skriver om siidaprinsippets rettsoppfatningen og siidaprinsippet hos den sjøsamiske befolkningen i Finnmark på 1600-tallet: ”retten til jakt, fangst og fiske på denne tid tilhørte byens (siidaens) befolkning som en enerett”. Tønnesen oppfattet sjøsamenes rett som en form for eiendomsrett for (Innst. O. nr.80 2004-2005). I bygdeboka fra Porsanger, bind I skriver Petersson (1970) at siidaorningen der opphørte i 1703. Før det hadde det vært flere rettsaker, der folk fra en siida drev jakt i en annen siida. Det ble de som regel straffet for.

Når det fra samisk hold i dag hevdes at det eksisterer en egen samisk sedvane og rettsoppfatninger (Helander 2001, Pedersen 2001 mfl.), så baserer det seg bare delvis på de samme prinsippene som lå til grunn for siidaprinsippet, nemlig en fordeling av arealene med faste grenser mellom siidaene. I den nye argumentasjonen for at det fremdeles eksisterer en samisk sedvane og rettsoppfatning har vi fått et tillegg knyttet til gammel samisk religion. Når Pedersen (2001) skriver:”Ut fra det arbeidet som blant annet religionshistorikere har gjort over store tradisjonelle samiske bosettingsområder..... fins det et nettverk av samiske kult- og offerplasser”. Pedersen bruker dette med kultplasser og hellige steder til å dokumentere at det fantes ”sterke samiske bruksområder... fordi man etablerte ikke kultplasser der man bare hadde marginal tilknytning til stedet og ikke næringsvirksomhet”. Pedersen legger bl.a. til grunn at utgangspunktet for å vurdere samiske sedvaner og rettsoppfatninger er at ”ingen andre steder i landet har staten en så kortvarig jurisdiksjon over territoriet som nettopp i Finnmark”. Derfor fikk denne samiske rettsoppfatningen utvikle seg over tid. Selv om Pedersen sin påpeking av samiske sedvaner og rettsoppfatning i en viss grad er immaterielt begrunnet, så er det samenes tusenårige tilknytning til landområdene i Finnmark som ” hadde utvikla bestemte sedvaner og rettighetsoppfatninger vedrørende bruken av ressursene og hvem som hadde denne retten”, som han legger til grunn for en egen samisk rettsoppfatning (her fra NOU 2001:34 s. 296).

Den gruppen av næringsutøvere som i dag står sterkt på at det finnes en egen samisk rettsoppfatning, er reindriftsamene. De viser også til internasjonal rett og et globalt samarbeid urfolk imellom. Særlig legger de vekt på ILO – konvensjon 169, artikkel 14 som gir kollektive rettigheter “ for the peoples concerned”. Men det kan også innebære at “rettighetene kan tillegges befolkningen innenfor det aktuelle området uten hensyn til etnisk opprinnelse” ifølge tolkingen til folkerettsgruppen og departementet (Ot.prp.nr.

53 (2002 – 2003) s.88). Videre heter det i Inst. O. nr. 80 (2004 – 2005) s. 14: ” Flertallet i justiskomiteen anser Finnmarksloven som en viktig grunnstein i arbeidet med samiske rettigheter, men viser til den identifiseringen av rettigheter som skal finne sted”. Fra samisk hold er ressurssterke organisasjoner og Sametinget ikke bare viktige premissleverandører, men de sier klart ifra om hva som er ’samisk standard’ i dag. Et eksempel på det har vi fra forarbeidet til Finnmarksloven der det heter: ” Flertallet i justiskomiteen viser til at forslaget til Finnmarkslov har skapt betydelig debatt. Bl.a. fra Sametinget ble det påstått brudd både på ILO-konvensjonen 169 og på FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter” (op.cit.). Som et resultat av dette skaffet justiskomiteen først til veie en kvalifisert uavhengig vurdering og gjennomførte deretter fire konsultasjoner med Sametinget og Finnmark fylkesting. Samtidig kom Sametinget med skriftlige utspill underveis. Så ble Finnmarksloven vedtatt.

1.4 OPPGAVENS OPPBYGNING

I kapittel to vil jeg ta for meg valg av metode og innsamling av data. Her vil jeg redegjøre for utarbeiding av intervjuguide, valg av informanter, refleksjoner omkring validitet og reliabilitet og etiske regler i forskningen.

I kapittel tre tar jeg først et kort historisk tilbakeblikk før jeg omtaler Porsanger kommune i dag med geografi, næringsliv og kulturtilbud. Jeg har også med en oversikt over de fornybare ressursene slik de er blitt benyttet opp gjennom tidene.

I kapittel fire omtaler jeg Finnmarksloven. Etter en kort historisk redegjørelse, går jeg gjennom tilblivelsen av loven og sier noe om innholdet, spesielt om § 23 og § 24 som har størst interesse for denne oppgaven, samt § 4 som vektlegger Sametingets rolle. Jeg skriver også om bruks- og eierrettigheter på Finnmarkseiendommens grunn, og om FEFO, forvaltningsorganet for denne store grunneieren.

I kapittel fem analyserer jeg de funn jeg har gjort når det gjelder kultur, etnisitet, fornybare ressurser og FEFOs administrasjon.

I kapittel seks tar jeg folks forventninger til Finnmarkskommisjonen og temaet sedvane – 'den uskrevne lov' og ser om det er forskjell på samisk og norsk rettsoppfatning og hvordan dette kommer til uttrykk i den lokale, men også den offentlige diskurs. Jeg tar opp motstanden mot samiske rettigheter, men ser også på hvordan disse rettighetene er basert på erhvervet kunnskap. Til slutt stiller jeg spørsmålet: Naturresevatene – bare for reindriften ?

I kapittel sju - avslutningskapitlet ser jeg på forvaltningsordningen: hvem bestemmer hva, jeg ser på oppfatningen av styrets/FEFOs administrasjon av Finnmarkseien - dommen. Her behandler jeg også folks forventninger til Finnmarkskommisjonen. I den forbindelse vil jeg se på hvilke muligheter folk har til selv å være aktive i sine krav på bruks- og eiendomsrett til grunnen som familien har brukt i uminnelige tider. Jeg analyserer om Finnmarksloven genererer ulikheter og hva som her menes med kampen om knappe ressurser. Er det ting man kan gjøre for å få til et bedre samsvar mellom lovens intensjoner og folks opplevelser i dag.

KAPITTEL 2   METODE OG DATAINNSAMLING

I dette kapitlet vil jeg gi en begrunnelse for hvorfor jeg valgte en kvalitativ undersøkelsesmetode og de ulemper, men også fordeler som knytter seg til en slik arbeidsmåte. Jeg vil gjøre rede for hovedelementene i feltarbeidet og også kort komme inn på de etiske overveielser ved å drive feltarbeid og hvor valid og reliabel en slik undersøkelsesmetode kan sies å være.

Jeg tilbrakte 3 måneder på feltarbeid i Porsanger kommune sommeren 2010. Selv om innsamlingen av materialet ble gjort om sommeren, viste det seg å være lett å få tak i informanter. Det skjer flere ting om sommeren på arenaer som marknader, kvenfester, festivaler og mange ulike sosiale sammenkomster som fisketurer og multeplukking. Det var derfor lett å treffe folk som var interessert i å la seg intervju.

Porsanger kommune består av to tettsteder, Lakselv, som er kommunesenteret, og Børselv. Jeg hadde leid hus i Børselv, men jeg var i Lakselv to til tre ganger i uka. Utover det ble jeg med folk ut langs fjorden på begge sider for å treffe informanter. Der det var vanskeligst å treffe noen å snakke med, var i de to reinbeitedistriktene som hører til på østsiden av fjorden, reinbeitedistrikt 14 A og 14, og det som holder til på vestsiden av fjorden, reinbeitedistrikt 16.

2.1   VALG AV METODE

Før feltarbeidet hadde jeg brukt noe tid på å reflektere over undersøkelsesmetoder. Typen av metode som en velger, avhenger av konteksten og målsettingen for oppgaven. Ens egne holdninger og verdier påvirker også de valg en gjør. Engasjement er en viktig drivkraft i feltarbeidet. Det passet meg bra, jeg var svært motivert for å dra på feltarbeid. Det er også viktig som Hellesvik (1991) skriver at vi ved valg av metoder er klar over hvilke muligheter og begrensninger vi har. Jeg visste hvor jeg skulle foreta feltarbeidet, på hvilket tidspunkt jeg ville være der, tema for oppgaven og hovedproblemstillingene, samt en del om mine egne kunnskaper og forutsetninger. Det var dette som dannet rammene for hvilken eller hvilke metoder jeg burde velge. Valget sto mellom en kvantitativ eller en kvalitativ undersøkelse.

Å foreta en kvantitativ metode ved for eksempel å sende ut spørreskjema ville på sommeren kunne bli svært usikkert. Dessuten ville jeg få små muligheter til å endre spørreskjemaet underveis, dersom det viste seg å være nødvendig. Jeg var klar over at det innsamlede materialet ved de to undersøkelsesmetodene kunne bli forskjellig, og måtte ta det med i betraktningene.

Jeg valgte å bruke en kvalitativ metode, som i første omgang gikk ut på å utarbeide en intervjuguide. Spørsmålet var om intervju ville være tilstrekkelig. Hylland Eriksen (1998:413) sier at å foreta bare spørreundersøkelser vil gi et for snevert bilde av folks kunnskaper og oppfatninger. I tillegg bør man bedrive deltagende observasjon. Jeg er enig med han i det, og valgte derfor også å benytte meg av deltagende observasjon på alle de arenaene som jeg hadde tilgang til; markedsdag i Børselv, rognbollefest, kvenfestivalen, Lakselvdagene, konserter, kirkehelg o.a. Det man der får med seg, som man ikke kan få like godt gjennom en intervjuguide, er den form for metakommunikasjon som finner sted der mennesker er samlet, og hvor mimikk, kroppsspråk og samhandlingssituasjoner gir deg viktige tilleggsopplysninger.

2.2 UTARBEIDELSE AV INTERVJUGUIDE

Neste steg var å utarbeide en intervjuguide. Her valgte jeg først ut 6 hovedpunkter som dekket de to problemstillingene, og med basis i disse laget jeg 15 spørsmål (se vedlegg). De seks hovedpunktene gikk på følgende temaer; a) Finnmarksloven, b) rettigheter, c) befolkningen i Porsanger, d) avisdebatten, e) Finnmarkskommisjonen og f) bruken av utmarka.

Når det gjaldt Finnmarksloven ville jeg vite litt om hvordan informasjonen hadde vært, og om de kjente til forvaltningsorganet for Finnmarkseiendommen, forkortet til FEFO. Spesielt var jeg interessert i om de visste om noen saker der FEFO hadde tatt avgjørelsen. Når det gjaldt rettigheter var jeg ute etter særlig to ting; for det første om de selv opplevde at loven ble praktisert likt for alle, og for det andre om de opplevde at kommunen hadde fått større råderett over arealer som ble administrert av FEFO. Spesielt ville jeg vite hvordan det var med bruken av utmarka både i næringsøyemed og til rekreasjon. Under temaet rettigheter ville jeg også vite noe om det var endringer i forvaltningspraksis fra det forrige forvaltningsorganet som var Statsskog.

Når det gjaldt befolkningen i Porsanger var jeg ute etter å få vite mer om denne trekulturelle kommunen. Hvordan var deres opplevelse av livet i bygda, hva visste de om Finnmarksloven, og deltok de på arrangementer der de forskjellige kulturene profilerte seg? Mye av denne diskursen foregår i media, særlig i de to lokalavisene, Sågat og Finnmark Dagblad. Syntes de at enkelte saker 'ble hauset for mye opp'? Hvordan samsvarte avisbildet med det de selv hadde erfart?

Finnmarkskommisjonen som skal utrede bruks- og eierrettigheter til grunnen som betegnes som Finnmarkseiendommen, vil få en meget sentral posisjon. Hva visste de om denne kommisjonen, kjente de til noen saker som allerede var oppe i diskusjonen?

Siste tema i spørreguiden 'bruken av utmarka' var det viktigste for meg. Det var her jeg måtte prøve å få så mye informasjon som mulig, ikke bare om deres egen bruk, men også hva de konkret visste om andre som de kunne henvise til. Det som var av stor betydning, var å få vite noe om slekta tidligere hadde brukt utmarka, hvordan denne bruken hadde vært, og hvordan den eventuelt hadde endret seg over tid. Her ville jeg vite mer konkret om de var spesielt interessert i rettighetene som angår fornybare ressurser i utmarka, slike som fiske med garn i innsjøer, landgarn, skogshogst, jakt av storvilt og småvilt, stangfiske og multeplukking. Jeg var især ute etter å høre om de hadde opplevd problemer knyttet til utøvelsen av slik virksomhet.

Til slutt ville jeg vite om innføringen av Finnmarksloven og overføringen av administrasjonen til FEFO hadde hatt noen direkte innvirkning på bruken av utmarka. Her ønsket jeg også å vite om det hadde forekommet lokale konflikter.

Finnmarkseiendommen ledes av et styre på seks personer med lik representasjon fra Finnmark fylke og Sametinget. De hadde nettopp fått ny styreleder, noe som det hadde vært store oppslag om i avisene. Jeg ønsket å få informasjon om hva de mente om denne styresammensetningen.

Som det fremgår av denne korte oversikten over innholdet i intervjuguiden, så er det en del overlappende spørsmål. Hensikten med dette var å få informasjon om samme tema bekreftet flere ganger ut fra ulike problemstillinger. Dette viste seg å gi bra resultater.

Med dette som utgangspunkt var jeg klar for å dra på feltarbeidet. Men først måtte jeg gjøre meg opp en mening om hvordan jeg skulle velge ut informanter.

2.3 VALG AV INFORMANTER

Det kan være nyttig å ha gjort seg opp en mening om hva slags type informanter man primært ønsker å intervju, men man bør ikke være for fastlåst. Etter å ha lest de to lokalavisene et halvår i forkant av feltarbeidet, hadde jeg notert en del navn. Jeg var ute etter å intervju folk i bygdene, men siden jeg også var ute etter å se hva som hadde skjedd i den politiske sfære og i administrasjonen på kommuneplanet, så visste jeg om noen av dem jeg måtte intervju. Å skille mellom bygdefolk, politikere og kommuneansatte er likevel å betrakte som rent analytisk, og jeg brukte den samme intervjuguiden for alle.

Jeg mener å ha dekket et representativt geografisk område i kommunen ut fra de forutsetningene jeg hadde når det gjaldt muligheten for å komme seg rundt til folk. Hovedsatsingen ble på tettstedene Lakselv og Børselv av kommunikasjonsmessige grunner. Det hadde vært bra om jeg hadde kommet til folk i mer avsidesliggende steder, men det ble for liten tid til dette, og bussforbindelsen var for dårlig.

Jeg har også forsøkt å få en likeverdig dekning når det gjelder kvinner og menn, men det har blitt noen flere mannlige informanter. Grunnen er nok selve temaet som i utgangspunktet synes å angå menn i større grad enn kvinner. Under intervju med eldre kvinner der jeg brukte intervjuguiden mer ustrukturert, fant jeg imidlertid en stor interesse for det jeg spurte om. Kvinnene var mer glad i å fortelle fortløpende, særlig fra sin barndom. Det var derfor ofte vanskelig for meg å holde fast ved de 15 spørsmålene. Et par ganger samlet jeg kvinner og menn i små grupper, for å få med flere kvinner. Det gikk bra, da var ikke kvinnene så tilbakeholdne. Det var viktig å ha med kvinnene for å få mest mulig bredde i materialet. De fleste kvinnene bruker utmarka på en annen måte enn mennene. Tre menn som jeg spurte, sa nei til å bli intervjuet. Hele utvalget var på 37 personer.

Jeg forsøkte å få til en lik representasjon blant de tre etniske gruppene, men dette viste seg å være vanskelig. For det første så spurte jeg ikke informantene om identitet, men

flere av dem ga selv uttrykk for det, især kvenene ga til kjenne hvilken gruppe de tilhørte. Fastboende samer kunne jeg gjøre avtaler med. Den gruppa som er underrepresentert i forhold til populasjonen, er reindrifsamene. De utgjør en stor gruppe i og med at det er tre store reinbeitedistrikt i kommunen. Jeg fikk bare intervjuet et fåtall. Det var veldig vanskelig å få gjort avtaler på forhand med dem, og kom jeg uventet til teltet eller hytta, så var de ikke der da. Blant kvenene var det annerledes. De bor i bygdene og ville gjerne bli intervjuet. Representasjonen av kvener er derfor bra i utvalget. I feltdagboka har jeg registrert informantene på etnisk gruppe der de selv tilkjenner sin identitet. Jeg har ikke registrert dem dersom andre definerte dem som kvener eller samer. Jeg har også registret dem på yrke.

Det er viktig at feltarbeideren gir seg tid med informantene og gjerne kommer tilbake til dem, der man forstår at det er mer interessant materiale å hente. Dette kunne jeg som regel ta på telefon, når vi først hadde møttes.

2.4 BESKRIVELSE AV FELTARBEIDET

Jeg startet opp i Børselv med å gå på den første lille markedsdagen. Strålende vær, mange glade mennesker. Jeg kjøpte kaffe og vafler og satte meg ved siden av den eneste personen jeg kjente fra før. Han presenterte meg for de andre rundt bordet, og da drog jeg kjensel på et par andre. Da jeg gikk fra markedet hadde jeg avtalt intervjuer for neste uke. Jeg kunne selv velge om jeg ønsket å intervju enkeltpersoner der jeg bodde, eller jeg kunne delta på et arrangement, og så plukke ut folk som ut fra observasjon var interessante å intervju. Siden det var lett å bli bedt med på turer eller på kaffetreff, hadde jeg også her muligheten for å observere. Deltagende observasjon deles ofte inn i deltakelse av aktiviteter og/eller samtaler og observasjon av aktiviteter (Wadel 1991). Det var slik jeg praktiserte det. Deltakelsen kan være aktiv eller passiv. Observasjonen kan være åpen eller skjult. Det som er viktig for det arbeidet man skal gjøre, er at man klarer å skape tillit. Jeg var aktiv i observasjonssituasjonen. Samtidig var jeg ute etter om det var et tillitsforhold, fordi jeg ønsket ærlige og redelige opplysninger.

Det siste merket jeg særlig godt da jeg ble bedt med på hyttetur. Dette var folk som var vokst opp i kommunen, men var reist derfra i ungdommen og som nå bare hadde hytta og familien å komme tilbake til. Det var interessant å observere om det var forskjeller i

opplevelsene til de som bodde der og utflytterne. Vi var mange og diskusjonen gikk høyt rundt bordet om tomtepriser og FEFOs rolle. Og ikke minst om hvorfor reinbeite - distriktet måtte uttale seg i småsaker som opparbeidelsen av veien opp til hytta på privat grunn. Dette var mine informanter veldig opptatt av.

I Lakselv hadde jeg gjort avtaler med en del av dem som jobbet i kommunen, bl.a. med rådmannen og jordbrukssjefen. Det viste seg å være greitt å få til intervjuer med folk her, og det var trivelig å være i det vakre rådhuset. Noen var på ferie, så disse måtte jeg intervju senere. FEFO har hovedkontor i Lakselv, men dette er bare bemannet med noen få personer. De øvrige sitter i Vadsø og Alta. Dette vil jeg redegjøre for i kapittel 4.

En søndag i Børselv ble jeg invitert på rognbollefest i regi av kvenforeningen. Der fikk jeg gjort avtaler for ei uke. Det som var interessant å observere, var om det var grupper av kvener som flokker seg sammen rundt de enkelte bord. Jeg visste nå ganske godt hvem som tilskrev seg som kven i Børselv. Her ga det status å være kven. Det jeg erfarte på rognbollefesten, var at sammensetningen rundt bordene nok mest bar preg av familie- eller vennerelasjoner. Rognbollene hadde kvenstyret laget etter gammel oppskrift.

Jeg kunne bli invitert på kaffe når jeg tok en tur på butikken, og jeg takket alltid ja til alle slike invitasjoner når det var mulig. Etter praten var det greitt å invitere folk med til intervju. Kaffepraten hadde virket motiverende, og folk var interesserte i hva jeg egentlig holdt på med. Slike naturlige samtaler er viktige. Ifølge Holme & Solvang (1986:100) ”ligger styrken i de kvalitative intervjuene i at undersøkelsessituasjonen ligger så nær opp til hverdags samtalen som mulig”. Like viktig er det at man er klar over at man selv har en subjektiv ”forståelsesramme” (op.cit.) basert på egne kunnskaper, oppfatninger og holdninger. Informanten har også sin forståelsesramme. Dersom man som intervjuer ikke er klar over dette, er det lett å snakke forbi hverandre og tolke informanten feil. Da oppnår man ikke det man er ute etter; en saklig informasjon over et definert tema.

Selv om det meste av fritida gikk med til skriving og noe lesing, sa jeg alltid ja til fisketurer og multeturer. Når man ligger slik rundt bålet og kaffen smaker som best, er det faktisk mulig å intervju folk om de tingene de er mest opptatt av. Kanskje er det

slik at nettopp her ute i naturen, med fantastisk utsikt over vakre landskap, at slike diskusjoner blir enda mer meningsfulle. Hva er egentlig 'en god tilværelse' ? Det var dette jeg var ute etter; å få vite noe om "folks livsverden". Ifølge Kvale (2001:21) har "et intervju som mål å innhente beskrivelser av den intervjuedes livsverden med henblikk på fortolkning av de beskrevne fenomenene". Her ute i naturen hadde de fleste lettere for å snakke om hvorfor naturen betydde så mye for dem, og hva de la i dette begrepet livsverden. Under praten ved bålet kunne jeg få vite en god del om fisket i vannene i eldre tider, om hva høstfisket virkelig hadde betydd for folk i tidligere tider. Før de fikk fryseboks så var høstfisket i vannene ved siden av laksefisket i elvene noe av det viktigste vinterforrådet som fantes. På en slik fisketur fikk jeg høre og oppleve elva Vieksa og den vakre og frodige lauvskogen som strekker seg i et belte bortover en lav fjelldal. Her var det de dro når høyonna var over og muldebærene var modne. Da kjørte de med traktor helt inn på vidda med garn for fiske og spann for å plukke multer. De måtte overnatte i et lite telt, for garnene ble satt ut om kvelden. Og disse kveldene ved bålet, multemyrene som bugnet av bær, godt fiske i vannene var gode minner. "Kan du ha det bedre i livet?"; sa ei eldre dame som var med på turen. Jeg var enig med dem. Nå er hele området mellom Vieksa og Luostejohkka blitt til naturreservat på grunn av sin frodige lauvskog. "Vi kan aldri komme hit med traktor mer. Livet er ikke det samme som det var før i tiden". Jeg observerte en tåre i øyekroken til min eldste kvinnelige informant. En av de yngre i følget sa: "Men ennå biter fisken i vannene her oppe på Ifjordfjellet. Sist helg fikk jeg en ørret på godt over kiloen. Du skulle ha kommet tilbake og blitt med på isfiske her. Ingenting kan måle seg med det".

Informantene fortalte om utmarksteiger og skogsteiger der de hadde både kyr og sauer om sommeren og til langt ut på høsten når sommeren var kald og høyet vokste seint. De visste om hvor samene holdt til på sommerbeite. Her fikk jeg vite at nå var det en siida som også hadde vinterbeite der det før bare var sommerbeite. De måtte høre til i reinbeitedistrikt 14 A, og de hadde om vinteren flyttet over på den nordlige siden av Ifjordveien, noe som betydde at sommerbeitet ned mot kysten hadde blitt mindre. Mine informanter visste ikke hvem som hadde bestemt det. På slike turer fikk jeg også mange fortellinger om familiene nede i bygda, slektsrelasjoner som var nyttige for meg å vite om, og refleksjoner som de hadde gjort seg om bruken av marka. De husket godt hvor de ulike utmarksteigene lå, selv om de ikke var helt sikre på utstrekningen, for de hadde ikke vært inngjerdet. Det var bruken som var det viktigste, et jorde som man slo med

ljå hadde sin utstrekning. De brukte også å hogge bjørkegreiner for å spe på med fôret i eldre dager.

Det ble altfor liten tid til fisketurer og multeplukking. Jeg skulle gjerne ha vært på flere, særlig fordi disse turene ga meg nyttig tilleggsinformasjon. For meg var det viktig å få mest mulig kontakt med folk fra bygda. Og jeg sa alltid fra om hvorfor jeg var kommet. Miljøene er så tette og nære at en fremmed som ikke er vanlig turist, blir lagt merke til.

Jeg presenterte meg derfor som student fra Universitetet i Tromsø, sa at jeg skulle skrive om Finnmarksloven, og dersom de ville bli intervjuet tilbød jeg dem å se gjennom intervjuguiden. Bare to informanter ønsket det; en mannlig lærer og en kvinnelig bonde. Valg av forskerrolle, som jeg til en viss grad definerer selv, har også betydning for hvordan møtet med informantene blir. Solberg (1982) er opptatt av at det ikke bare er deg selv som definerer hvilken rolle du skal ha, det blir også i stor grad avgjort av de andre omkring deg. Jeg presenterte meg ikke som forsker, men på en biltur sa informanten, en yngre mann; ”Så du er den forskeren som er kommet til bygda vår”. Det som dette fortalte meg, var at jeg nok ikke var den første som hadde intervjuet folk i Børselv.

Jeg evaluerte intervjuguiden med jevne mellomrom med tanke på eventuelle endringer, men jeg fant at med de temamessige inndelingene jeg alt hadde gjort, så fungerte den godt. Det var mer opp til meg å bruke guiden mer eller mindre strukturert etter hvem informanten var. Å tilpasse intervjuene etter informantene gikk greit, men jeg måtte hele tiden passe på at jeg virkelig fikk den informasjonen jeg var ute etter. Det var positivt at folk likte å stille opp, og at det temaet vi diskuterte ble tatt på alvor. Jeg måtte selvsagt anpasse intervjuene etter melketider, møter, handleturer og lignende og være fleksibel. Ordføreren var så travelt opptatt selv på sommeren, at henne måtte jeg intervjuer første gang mens hun laget middag. Midt under intervjuet fikk hun telefon fra en av lokalavisene om en sak vi nettopp hadde snakket om. Denne kom også i lokalsendinga på NRK Troms og Finnmark om kvelden. Jeg opplevde at det var en høyst aktuell diskurs jeg var midt oppi.

Især på to områder var jeg ute etter om det var mange av informantene som hadde sammenfallende synspunkter. Det gjaldt den kunnskapen de hadde om tradisjonell bruk

av utmarka i dag og i tidligere tider og det gjaldt FEFOs rolle. Midtveis i intervjuene sjekket jeg informantenes uttalelser opp mot hverandre. Det ga meg en større innsikt i forskjellene mellom menns og kvinners opplevelse av bygda, og hva slags informasjon yngre mennesker kunne gi meg sammenlignet med eldre folk. Mens yngre mennesker var mest opptatt av utmarka til rekreasjon og friluftsliv, mente de eldre at bruken var viktigst og at matauk ennå var aktuelt. Dette førte til at jeg måtte prioritere folk som hadde en viss livserfaring, så gjennomsnittet ligger på over 50 år.

Både i forkant av feltarbeidet og mens jeg var i Porsanger reflekterte jeg over hvordan det var å drive feltarbeid der både språk, kultur og levesett var kjente ting. Jeg gjorde meg opp noen tanker om det.

2.5 UTFORDRINGER VED Å FORSKE I EGEN KULTUR

Siden jeg tidligere har jobbet i Alta og Tana kommuner i Finnmark og da i hovedsak med samiske saker, forventet jeg at noen kunne tillegge meg en prosamisk innstilling, noe som kunne gjøre det vanskelig å bli oppfattet som objektiv. Den holdningen møtte jeg aldri. Tvert imot ble jeg, slik jeg kan tolke det, oppfattet som objektiv i forhold til temaet. Det temaet jeg tok opp var noe som angikk folk flest, dette var deres hverdag, og de hadde meninger om sin og bygdas situasjon i den pågående debatten. Jeg ble derfor møtt med en stor åpenhet, slik jeg opplevde det.

Etter de første intervjuene, som jeg skrev ned meget nøye, gjorde jeg opp en foreløpig status; dette kunne jeg gå videre med. Holme & Solvang (1986) tar opp problematikken ved at forskeren blir oppfattet som å tilhøre en bestemt gruppe. Jeg var verken kven eller same, å være norsk var helt uproblematisk. Halvorsen (1990) er opptatt av at det er mest mulig samsvar mellom virkelighetsforståelsen til forskeren og den som blir intervjuet. Det må være enklere å oppnå dette i en norsk kommune enn når man driver forskning i kulturelt og språklig svært forskjellige områder.

Det å forske i egen kultur har altså noen fordeler; man er kjent med språk og kultur og levemåte, det jeg har kalt livsverden. Dermed kan man oppleve intervjusituasjonen som en vanlig dialog, man har tilnærmevis den samme forståelsesramme. Ett forbehold må jeg ta når det gjelder intervjuer med samer og kvener. Som nordmann vil jeg

antakelig ikke helt ha muligheten for å kjenne til deres kulturelle koder. Kanskje vil man se virkeligheten med helt andre briller enn informantene. Men målsettingen med denne oppgaven er ikke først og fremst å forstå informantene ut fra deres kulturelle og etniske bakgrunn, men å innhente informasjon om Finnmarksloven fra de tre språkgruppene som er representative i kommunen.

REFLEKSJONER OMKRING VALIDITET, RELIABILITET OG ETIKK VED INNSAMLING AV DATA

Jeg hadde før feltarbeidet lest gjennom de etiske reglene for forskning og hva noen forskere hadde skrevet om validitet, som betyr gyldighet, dvs. om forskerne virkelig har målt det de ønsket å måle, og reliabilitet, som betyr pålitelighet, og der man spør seg om målingene/undersøkelsene virkelig måler det de gir seg ut for (Hellesvik 1995). Kan en intervjuguide slik som jeg har brukt også brukes av andre forskere og gi de samme informasjonene? Man må alltid stille seg spørsmålet om man har oppnådd validitet, og det er viktig ved en kvalitativ undersøkelse at man får et resultat som gir valide svar på de problemstillingene man gikk ut ifra. Men spørsmålet om validitet er også et vurderingsspørsmål. Forskeren må stole på sitt eget skjønn. Validitet har derfor stor relevans i undersøkelser som går på sosiale relasjoner, noe som ofte er tilfelle ved kvalitative undersøkelser.

En viktig forutsetning for å gjøre undersøkelsen så valid som mulig, er at man hele tiden prøver sin egen innsikt mot informantens egen forståelse. En forskers objektivitet har sine begrensninger, selv om alle vil tilstrebe objektivitet. Det er dette Wadel (1991) kaller "å være sosiolog på seg selv". Det er derfor viktig å være bevisst på at også forskeren har en subjektiv forståelsesramme.

Reliabilitet er lettest å etterprøve i kvantitative undersøkelser, og undersøkelsene bør gjennomføres flere ganger, slik at man kan sammenligne resultatene. Men også når det gjelder kvalitative undersøkelser som intervjuer, så vil kravet også være der, og der er det større problemer med å etterprøve resultatene. Det vil ta lang tid å gjenta en undersøkelse flere ganger og spørsmålet er hva man oppnår med det. Så reliabiliteten

ved kvalitative undersøkelser går mer på at etterprøvbarehet foreligger, og om man har tilstrebet en nøyaktig utprøving.

Etikk i forskningen gir oss retningslinjene for det arbeidet vi gjør. En avhandling skal ikke bare være forfatterens eget produkt, men ha allmenn interesse og ha relevans i forhold til den offentlige diskurs som angår temaet som er blitt presentert og analysert. Det er derfor viktig i intervjusituasjonen at den som blir intervjuet også får komme fram med sine synspunkter på selve intervjusituasjonen. Derfor brukte jeg å ha en liten evaluering sammen med informantene. Like viktig er det at informantene får vise sin kompetanse rent faglig, og også som intervjuobjekt. Informantene fikk derfor tilbud om å lese intervjuet.

Det kan altså være bra med feedback til informantene i noen sammenhenger, og dialogen bør være gjensidig. Jeg lot informantene få vite at alt innsamlet materiale ville bli anonymisert, og at all informasjon fra dem som ble brukt i oppgaven også ville bli det.

Intervjuene, observasjonene og selve feltrapporten skrives i wordformat og blir ikke tilgjengelig på nettet. Alt av data vil bli oppbevart forsvarlig på mitt hjemmekontor.

Etter gjennomføringen av feltarbeidet og skrivingen av oppgaven kan det bli aktuelt ”å gi noe tilbake” til dem man har intervjuet og i dette tilfelle også kommunen. Jeg har en stående avtale med ordføreren om å gi tilbakemelding dersom det er ønskelig.

I det neste kapitlet skal jeg gi en mer utførlig omtale av Porsanger kommune der jeg gjennomførte feltarbeidet.

KAPITTEL 3   PORSANGER KOMMUNE

Her vil jeg gi en beskrivelse av kommunen og hva folk der har av næringer, samfunnsliv, sosiale arrangementer, og litt om bruken av de fornybare ressursene opp gjennom tidene.

Det var viktig for meg å få vite noe om den bakgrunnen som folk i Porsanger har. Noe hadde jeg lest i avisene og gjennom kommunens godt oppdaterte hjemmeside. Jeg hadde også fått tilsendt en del dokumenter. Noe helt annet var det å komme på feltarbeid, delta på arrangementene, intervju folk, observere dem på deres arenaer og selv være en del av det sosiale livet, samtidig som jeg var objektiv i feltarbeidersituasjonen.

Alle disse informasjonene som jeg delvis hadde fått før feltarbeidet og delvis under selve arbeidet, styrket min oppfatning av samfunnslivet i Porsanger og især tilhørigheten til kommunen, slik mange uttrykte det. Folk ga ofte uttrykk for de verdiene som bygda representerte og det allsidige aktivitetstilbudet som fantes der. Svært mange av mine informanter fortalte at dette var et godt sted å bo på, denne bygda hadde de vært med på å ivareta og forvalte vel. De ga ganske enkelt uttrykk for en slags tilfredshet ved å bo nettopp i Porsanger kommune.

For dem som var eldre og hadde vokst opp under og etter krigen, fortonet livet seg i dag som godt. Men også yngre mennesker likte å komme hjem til bygda både om sommeren og i andre ferier, ikke minst gjaldt dette fisket i de tre lakserike elvene, rypejakta og elgjakta. For kvinnene var multeplukking en trivelig hobby og ikke bare matauk, og mange kvinner likte å dra opp til fjellvannene og fiske. Ungene var med og bålet ble tent. Utmarka og ressursene der var i dag mer enn mulighet for rekreasjon og ikke mest for matauk, slik det ofte var i tidligere tider.

3.1   KORT OM PORSANGER KOMMUNE I DAG

Kommunen het frem til 1964 Kistrand. Det året ble navnet endret til Porsanger. Kommunen var på den tiden et knutepunkt når det gjaldt kommunikasjon og derfor ønsket man i Porsanger at fylkets administrasjon skulle legges til Lakselv.

Kommunens våpen er 'På rød bunn tre springende rein'. Det ble godkjent ved kongelig resolusjon i 1967, og motivet ble valgt fordi det fra gammel tid har vært en god del reindrift i kommunen. Så selv om næringsgrunnlaget etter hvert gikk mer over til jordbruk, ofte kombinert med fiske, mente man at våpenet burde symbolisere et næringsgrunnlag som både har vært aktuelt i de siste århundrer og som fremdeles er av en viss betydning i kommunen (Petterson 1996). Når det gjelder navnet Porsanger, som består av to deler; pors og anger, så er det en del tvil om hva det betyr. En forklaring er at pors kommer av blomsten av samme navn, anger betyr fjord. Det vil derfor bli galt å legge til -fjord.

Det bor i underkant av 4000 mennesker i kommunen, og den dekker et areal på nesten 5 000 km². Det bor derfor bare 0.8 personer pr. kvadratkilometer. Litt over halvparten av befolkningen er bosatt på de to tettstedene Lakselv og Børselv. Barn og unge under 17 år utgjør vel 20 % av befolkningen, mens eldre over 80 år utgjør litt over 4 %. Disse tallene samsvarer med fylket og landet for øvrig. Innvanderne utgjør 3.7 %, noe som er noe lavere enn i fylket og langt lavere enn i landet i gjennomsnitt (SSB 2009).

Barnehagedekningen er god med over 80 % for 1-2 år, og over 90 % for 3 – 5 år. Dette tyder på at unge foreldre har lett for å skaffe seg barnehage plass, noe som antakelig avspeiler seg i sysselsettingen som er på 66 % for både kvinner og menn i alderen 15 – 74 år. Arbeidsledigheten er lav, og det er dobbelt så mange arbeidsledige menn som det er kvinner. Det som er interessant, er at arbeidsledigheten i Porsanger ligger under gjennomsnittet for Finnmark (op.cit.).

Når vi så ser på sysselsettingen, ser vi at kommunen over tid har gått fra å være en kommune med mange sysselsatt i primærnæringen til at de aller fleste nå arbeider i tertiær næringer, som her vil si offentlig forvaltning eller privat sektor og offentlige foretak (SSB). Ifølge Porsangers hjemmeside (<http://www.porsanger.kommune.no>) er 82 % av den yrkesaktive befolkningen sysselsatt i offentlig og privat tjenesteyting, hvor handel og service dominerer. Bruttoinntekt for personer over 17 år var i 2008 kr. 302.000, menn tjente kr. 334 800 i snitt, mens kvinnene tjente kr.266 400 i snitt.

Oversikt over kommuneøkonomien viser at statlige rammeoverføringer som andel av brutto driftsinntekter utgjør pr. innbygger 34.3 %. Dette er likt for innbyggerne i

Finnmark, mens det i landet for øvrig utgjør bare 19,2 %. Netto lånegjeld pr. innbygger utgjør kr. 35.838, noe som faktisk er på høyde med landet for øvrig. Gjennomsnittlig lånegjeld pr innbygger i de øvrige kommunene i Finnmark er på kr. 60 785. Grunnen til den lave gjelda er ifølge rådmannen at kommunen de siste årene har vært under administrasjon av fylkesmannen og hørt inn under den såkalte ROBRK-lista. Det er derfor et skrikende behov i kommunen for oppussing av Helsesenteret og skolene.

Ved kommunevalget 2009 dannet Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti kommunestyret med henholdsvis 34.5 – 9.2 – 5.3 prosent hver. Ordføreren kommer fra Arbeiderpartiet. Høyre og FrP hadde til sammen 47.1 %. Valgdeltagelsen var på 58.7 %. Senterpartiet gjorde det noe bedre enn for gjennomsnittet i Finnmark, SV gjorde det dårlig sammenlignet med fylket for øvrig. Kommunestyret har 19 representanter, forholdet mellom de to fløyene er 10 – 9 representanter.

3.2 LITT OM PORSANGERS LANGE HISTORIE

I Porsanger har det vært bosetting i flere tusen år. Man har funnet boplasser og spor som er mellom 9000 - 4000 år ut langs fjorden. De første spor etter mennesker daterer seg tilbake til 8000 f.kr. til eldre steinalder, som også er kalt komsakulturen. Slike ”komsaboplasser” er det funnet flere steder langs Porsangerfjorden (<http://www.porsanger.kommune.no>)).

Fram til 1750 ble området bare omtalt som samisk. Rundt 1750 kom de første finnene/kvenene til Porsanger. Nordmennene kom sent inn i området, og fra folketellingen i 1910 var bare 261 av totalt 1926 innbyggere registrert som norske. Kommunen omtales som ”de tre stammers møte” siden det bor både samer, kvener og etniske nordmenn der (op.cit.)

Historisk sett har livnæringen vært basert på det naturen har hatt å gi; fisket i fjorden har for mange vært selve muligheten til å overleve. Man antar at fisket var mye av grunnen til at samer og kvener tidlig bosatte seg langs fjorden. Men kvenene var også ivrige etter å dyrke opp jorda som det var nok av både i Børselv og i Lakselv. Så i tillegg til fisket var jordbruk og reindrift viktig. Men fra 1801 til 1865 ble antallet reindriftssamer redusert fra 80 til 1 ifølge folketellingene. Det henger sammen med at

etter 1854 måtte disse la seg registrere i et innlandsdistrikt, for å få adgang til et vinterbeite (NOU: 1994:21 ff). De måtte oppgi sin gamle formelle tilknytning til det sjødistriktet hvor forfedrene deres hadde begynt som reindriftnomader. Ennå på 1930-tallet var det erindringer ved Laksefjorden om den nomadiske reindriften som hadde utspringet sitt der (op.cit.). Om sommeren var det fortsatt de samme reindrifts – familiene som flyttet fra Karasjok til Porsanger.

I fiskeriene skjedde det en utvikling i tiden 1905 – 20 med omleggingen til motor i fiskeflåten. Dette skyldtes at de økonomiske forholdene var gunstige i denne perioden med bl.a. statlige låneordninger som Finnmarksfondet. Frem til 1920 var fjordfisket den viktigste næringen, etter det overtok større båter utenfra, og det ble mer vanlig med kombinasjonsbruk, hvor mennene dro ut på arbeid, mens kvinnene passet de få dyrene de hadde. Mellomkrigstiden ble en krisetid for fiskeriene med prisfall, avsetningsproblemer og gjeldskrise. Dette førte til at flere måtte gå tilbake til mindre båter og mindre effektivt utstyr, samtidig som noen la om til mer moderne fartøy. Vi fikk et skille mellom kyst- og fjordfiskerne. Et annet problem var opphøret av pomorhandelen (handelen med russiske fartøyer) som førte til at sommerfisket ble mindre lønnsomt. Dette førte til at det ble nødvendig å satse mer på hjemmefiske og jordbruk (op.cit.). Fra Tråler - komiteens rundspørring på 1930-tallet fra Porsanger finner vi følgende kommentar: ”De to næringene utfyller og supplerer hinannen på en så heldig måte som til enhver tid mulig. Fiskeri kan her ikke drives alene og jordbruk er for lite til å kunne gi livsbetingelse for folket, hvis fiskeriet ikke kan gi tilskudd”. Men i indre Laksefjord der det mest bodde samer, var livet hardt ifølge Falkenberg (1941 her fra NOU 1994:21).

Jordbruket var preget av husdyrhold og fehold. Typisk var den store bruken av utslåtter. De var ofte spredt over et stort område og kunne ligge langt fra hjemme – garden. Men også jordbruket gjennomgikk en modernisering i mellomkrigs - tiden. Det var en markert overgang til større bruk, og man gjorde mer for å utvikle hjemmejorden. Bruken av utslåtter har likevel hatt større betydning enn man har vært klar over, fordi mange ikke hadde grunneierforholdet i orden. Særlig gjelder det mellomkrigstiden. Utslåttene ble heller ikke høstet hvert år, men de var av uvurderlig hjelp i uår da det var lite høy på hjemmegården. Februk er gammelt både i samiske og

norske områder, mens kultivering av jorden tradisjonelt er knyttet til kvenene i noen av bygdene (NOU 1994:21).

Reindriften har lang tradisjon i Porsanger som sommerbeite for reinen. Av Knag sin ”Jordebog” fra 1694 fremgår det at reindrift var en av de samiske basisnæringene i kyst- og fjorddistriktene, da i kombinasjon med jakt, fangst, hus – dyrhold, og fiske (her fra NOU 1994:21: 55 ff). Også nordmenn holdt en del rein. Denne reindriften var ofte lokalisert til øyene i Porsangerfjorden og hadde en annen karakter enn den samiske. Antakelig hadde den reinen som var satt ut på øyene stasjonert opphold der. På kart over siidagrenser i Finnmark i 1694 finner vi 6 siidaer som er registrert i Porsanger med til sammen 7 – 800 rein(op.cit:54 ff). En del Porsangersamer har flyttet regelmessig mellom et sommerbeiteland ved kysten og et vinterbeiteland inne i landet.

Porsangersamenes reindrift på Magerøya ble tatt opp på tinget i Kjelvik i 1704. De ble da beordra til å flytte derfra. Etter 1854 var det ikke mer vintersiidaer i Porsanger. Fra da av og opp til nå har flyttemønsteret holdt seg nokså uforandret (Op.cit.).

Frem til siste krig var utmarksslåttene helt avgjørende for landbruket. I noen områder var det konflikt mellom reindrift og landbruk om beitene, men det hadde ikke så stort omfang (NOU 1994:21:194 ff). I Porsanger sa man tidligere at reinen tar beitet fra sauen, men i dag er det så lite sauer at det ikke er hovedproblemet. Problemet har vært at reindriften gjennom reindriftslovene av 1933 og 1978 har hatt en lovfestet rett til beite i utmarka, mens lokalbefolkningen / landbruket etter gjeldende norsk rett og eksisterende skjøter bare har en begrenset rett til beite (op.cit.). Det synes å være et misforhold i gjeldende bestemmelser om bruksrett når de fastboendes dyr er utelatt i jordbruksloven av 1965. Den fastboende befolkningen har i historisk perspektiv utnyttet utmarksbeitene like intens og like lenge som reindriften (op.cit.). Et sitat (NOU 1994: 21: 197) illustrerer den polariseringen som finnes mellom især reindriften og husdyr- og sauebønder: ” Det er et faktum at fastboende i flere områder i Finnmark oppfatter uttalelser fra reindriften folk som om de meiner å ha alle rettigheter i utmarka, og at fastboende ikke har noen rettigheter til utmarksressursene ... Dette viser hvordan mangel på statdfesting av gamle, hevdvunne rettigheter til utmarksressurser som har vært utnyttet gjennom århundrer, er med på å skape strid og konflikter mellom den fastboende befolkning og reindriftsamene”.

Andre verdenskrig fikk store konsekvenser for kommunen og innbyggerne. På det meste 'huset' Porsanger 70 000 mann, både tyske soldater og russiske fanger. Tyskerne anla flyplassen der den ligger i dag. Etterkrigstiden ble vanskelig for lokalbefolkningen; det var lite mat og gjenoppbyggingen tok tid, det meste var brent. Det var også få kompetente folk til å utføre arbeidet. En forandring fulgte med gjenreisningen; mange fiskere som før krigen drev kombinasjonen fiske-jordbruk, gikk i denne perioden over til å bli bygge- og anleggsarbeidere (NOU 1994:21:235).

Primærnæringene har gått jevnt tilbake; på slutten av 1960-tallet var 23 % av befolkningen sysselsatt i disse næringene som særlig gjaldt jordbruk og fiske eller en kombinasjon av disse, i 2009 var 3,5 % sysselsatt i disse næringene (SSB 2010). Samfunnet i dag er endret fra mer naturbaserte næringsveier til at flere er sysselsatt i tertiærnæringer(<http://www.porsanger.kommune.no>). Dette har fått som konsekvens at utmarksslåttene er i mindre bruk i dag enn tidligere.

3.3 LITT OM GEOGRAFI, NÆRINGSLIV OG KULTUR

Porsanger kommune er på mange måter et Finnmark i miniatyr, den har det meste av det du finner i fylket for øvrig. Kommunen er et kommunikasjons - messig knutepunkt med flyplass for store fly. North Cape Airport har Norges tredje lengste rullebane. Det tar tre timer til Oslo. Bussforbindelsen er dårlig, det kan ta 7 timer å komme de 20 milene mellom Lakselv og nabokommunen Tana. Folk i kommunen er avhengige av bil.

I juni 2006 fikk Porsanger kommune i statsråd sitt nye trespråklige navn, hvor alle navneformene er likestilte; Porsanger kommune, Porsanggu gieldda (samisk) og Porsangin komuuni (kvensk). Alle tre formene brukes ved offentlig skilting og på kommunens logo. Kommunen hadde selv søkt om det, og i brevet fra regjeringen heter det at flerspråklige kommunenavn har stor betydning for å fremme og bevare etnisk identitet. Porsanger var den første kommunen i landet som fikk tredelt skilting. Skiltene har ikke blitt ødelagt.

Når vi tenker på geografisk utstrekning, så må det nevnes at kommunen er den tredje største i landet med et areal på 4 873 km². Den omkranser hele Porsangerfjorden som er

Norges fjerde største fjord. Fjorden er vernet, slik at her finnes det ikke et eneste oppdrettsanlegg. Kommunen strekker seg fra Finnmarksvidda i sør til ishavet i nord. Det er mange øyer i fjorden som gir godt beite for både sau og rein. Store Tamsøy og Reinøya er de to største. Kommunen har tre store lakseelver; Stabburselva, Lakselva og Børselva. Ved Stabburselva finner vi verden nordligste furuskog, Lakselva har en rik gråolderskog, og Børselva er kjent for sin vakre Silfar canyon.

Det er opprettet fem naturreservater; Stabbursnes med sitt rike fugleliv, Reinøya med sine spesielle geologiske formasjoner, Skoganvarre med sin gamle furuskog og Børselvosen og Vieksa med sine unike våtmarksområder.

Kommunen har et godt utbygd næringsliv med Lakselv som Finnmarks fjerde største handelssted. Det er 300 foretak registrert i kommunen. Forsvaret har vært en viktig bidragsyter innen sysselsettingen, men er nå ganske redusert. Med primærnæringene har det som nevnt også gått tilbake. Det er få store bruk igjen som bare driver med kveg eller sauehold eller en i kombinasjon av disse. Likevel er Porsanger kommune den fjerde største jordbrukskommunen i fylket med ca 9 000 da jordbruksarealer. Så jordbruket er fremdeles en viktig primærnæring, og til tross for lange, kalde vintre har kommunen god produksjon av landbruksprodukter (www.porsanger.kommune.no). Det er ennå 40 gårdsbruk i drift i Porsanger, de fleste driver med sauehold, men det er også flere store melkeprodusenter, noen grovforprodusenter og noen som driver med hester, andre med høns. Det er vel 500 kyr og ca 2 500 vinterfora sauer. På utmarksbeitene fra tidlig forsommer til langt ut på høsten beiter det rundt 5 000 sauer. Kommunen har en egen jordbruksadministrasjon med kvinnelig jordbrukssjef. Selv om antall gårdsbruk er synkende, er rekrutteringen til jordbruket relativt god sammenlignet med andre Finnmarks kommuner. Ifølge jordbrukssjefen registreres det hvert år et par nye søkere til produksjonstilskudd

Reindrifta har også vært en viktig næring i Porsanger. Den er blitt mer omfattende de siste årene i og med at reintallet har økt. Om sommeren er det ca. 16 000 rein på beite i kommunen. Et problem som mange av informantene pekte på, var at flokker på 20 – 30 reinsdyr trakk ned i bygda og opphold seg der i flere dager tilsynelatende uten at det ble gjort forsøk fra reieneier på å få dem tilbake til flokken på sommerbeite. I reindriftsloven av 1933 var det en bestemmelse om at ”Skader på åker, eng, slåttemark, havneganger

m.m. som enten lå innenfor 2 km-grensen, eller hvis de befant seg utenfor, var innhegnet, skulle erstattes”. I den nye Reindrifftsloven fra 2007 heter det i § 28 under overskriften Tilsyn: ”Reinen skal holdes under slikt tilsyn at den så vidt mulig hindres fra å volde skade, komme utenfor lovlig beiteområde eller sammenblandes med annen rein”. Reindrifftsamene er gjennom denne paragrafen pålagt å utøve reindrift på en forsvarlig måte og slik unngå konflikt med andre næringer og interesser, samt andre reindrifftsutøvere (Skogvang 2009).

I dag er kombinasjonen jordbruk/fiske nesten borte; de få som er igjen driver enten jordbruk i litt større skala eller fiske(<http://www.porsanger.no>).

Reiseliv og turistvirksomhet er økende. Årlig besøker ca 200 000 turister kommunen. De tre store lakselevene, gode jaktterreng og fine fiskemuligheter i vannene som ligger nær riksveien, gjør denne kommunen attraktiv. Det er ca 5000 fiskevann i kommunen og verdens nordligste skjærgård finnes i Porsangerfjorden.

3.4 AKTIVE OG INNHOLDRIKE KULTURTLBUD

Det at det er tre kulturer i kommunen; norsk, samisk og kvensk har bl.a. ført til et rikholdig kulturliv. Porsanger er den eneste kommunen i landet som offisielt har definert seg som trekulturell og trespråklig. Kommunen arbeider også kontinuerlig med tiltak for å synliggjøre de tre kulturene. Porsanger er en av de få kommunene som har påtatt seg en pådriverrolle for kvensk språk og kultur, bl.a. har man fått bygget Kvæntunet i Børelv. Også når det gjelder den samiske kulturen er kommunen aktiv og har opprettet Samisk språk- og kultursenter i Lakselev. Både kvensk og samisk språk blir godt ivaretatt gjennom undervis -ningen på skolene og aktiviteter ved de to kultursentrene.

Men kultur er mer enn språk og tradisjoner. Kommunen har et stort og bredt aktivitetstilbud til sine innbyggere. Det er rundt 150 aktive lag og foreninger i kommunen som gir tilbud i musikk og teater, sport og andre aktiviteter. Kommunen vil gjerne støtte opp om dette frivillige arbeidet, og den er kjent for sine mange store og populære arrangementer og festivaler: Storhallmessa i mai er en handelsmesse som blir besøkt av flere tusen, gladlaksdagene i slutten av juli er en kombinasjon av laksefestival,

torgsalg og andre arrangementer. Kvenforeningens rognbollefest i Børselv er populær, likeså familiekonsert på Brennelvneset. Samisk språk – og kultursenter har også flere arrangementer.

Oktober måned er en spesiell kulturmåned i kommunen med arrangementer innenfor kunst, idrett og det øvrige kulturlivet med konserter, utstillinger, fylkesfestival, matkurs m.m. Målsettingen med denne kulturmåned er å få noen minnerike og glade dager ved inngangen til mørketiden.

I Porsanger arrangerer de caravantreff, snøscootermesse, dansegalla og Midnattsrocken som samler flere tusen besøkende til hvert arrangement.

Kommunen ble i 2010 utpekt til å være den 'tredje mest effektive' kommunen i landet. Rapporten er basert på informasjonen som kommunene hvert år leverer til Statistisk sentralbyrå (Sågat 08.01.11).

3.5 FOLKS BRUK AV DE FORNYBARE RESSURSENE OPP GJENNOM TIDENE

Vi skal her se på de fornybare ressursene som er nevnt i § 22 og § 23 i Finnmarksloven og betydningen av dem i en historisk sammenheng. På den bakgrunnen vil en lettere kunne forstå bygdefolkets oppfatning av deres betydning også i dag.

Jeg begynner med multene som har vært en stor ressurs i denne kommunen med sine mange og årvisse gode multemyrer. Den økonomiske betydningen av bærplukking økte i hele Finnmark fra begynnelsen av 1900-tallet. Dette gjaldt blant flere kommuner også for Porsanger. Bærhøsten fortsatte å spille en viktig rolle også etter krigen. Og fra 1950-årene ble det sterk konkurranse fra folk utenfor kommunen. En av informantene fortalte meg: ” multeplukkinga falt vanligvis sammen med høyonna, og derfor var det i en del bygder en avtalt skikk at man ikke skulle plukke bær før man var ferdige med høyonna. Men med den sterke konkurransen som kom med folk utenbygds fra, falt denne skikken bort. Dersom de fastboende skulle vente til høyet var tørt, ville kanskje 'fremmedfolket' ha plukket alle multene, særlig på de myrene som var lettest å komme til. Multeplukkinga ble gjerne kombinert med garnfiske etter røye i fjellvannene. Ofte

dro hele familien av sted med telt for overnatting. Det hendte også at noen kjørte traktor opp til vannene”. I gode år kunne en familie plukke 2 – 300 kg. Undersøkelser i Porsanger i 1976/77 (NOU 1978:18 A s. 254) viser at størstedelen av lokalbefolkningen utnyttet bærressursen. De så på den som en naturlig del av næringsgrunnlaget i bygdene. Eidheim (1958:36) skriver at i Polmak i Tana dro omtrent hele bygda til fjells i gode multeår. Store deler av bygda lå avfolket, fordi tiden var knapp. Multene skaffet folk gode ekstrainntekter. Slik var det i de andre innlandskommunene i Finnmark også. På Tamsøya i Porsanger, som er i privat eie, plukkes det i dag fortsatt mye multer i gode multeår.

Det var opprinnelig fritt frem for alle som ville plukke. Men etter krigen forandret forholdene seg, beskatningen av bærene økte sterkt, slik at en måtte lenger og lenger inn over vidda for å finne bær. I Porsanger hevdet Samenes Landsforbund, SLF, at: ”Det var rike bærressurser i disse områdene helt til begynnelsen av 1950-årene” (Fastboendes rettigheter 1985:44). Men da begynte konkurransen om bærene å bli så stor at man i 1953 innførte restriksjoner på multeplukkingen (Richter Hanssen, her i NOU 1994:21 s.239). Da kunne bare finnmarkingene plukke fritt. Ved endringene i jordsalsloven i 1977 ble bygdene gitt fortrinnsrett til multeplukking i spesielle områder i bygda. Denne ordningen varte frem til Finnmarksloven kom. I dag kan alle plukke multer til eget bruk, der myrene ikke er inngjerdet.

I Porsanger hadde innlandsfisket stor betydning især etter at pomorhandelen opphørte i 1917, og mange dreiv næringsfiske både på sommeren og på vinteren (NOU 1978 A s.169). Der hadde de enkelte bygdelag sine egne områder der de fisket. Helt opp til midten av 1980 tallet ble det ennå fisket som næring, og når snøskuteren ble tatt i bruk, økte isfisket på vårvinteren. En stor del av befolkningen brukte tidligere mye innlandsfisk til mat (op.cit s.256).

Når det gjelder fisket i vannene på vidda, så er det i Porsanger store muligheter. Som tidligere nevnt er det i kommunen 5000 fiskevann, og mange av disse ligger nær til hovedveien som går gjennom begge de to tettstedene. Flere fiskevann ligger i en halv til en times gange fra denne veien. I Børselv er det lov å kjøre med bil eller sekshjuling opp til Linken. Da er man alt kommet langt inn på fjellet. I dag behøver man bare vanlig statskort for fiske dersom man er fra kommunen.

Fiske etter anadrome laksefisk med faststående redskap i sjøen kan deles mellom de som har laksegarn på FEFOs grunn og de som har laksegarnplass på privat grunn. En interessant oversikt over hvordan fordelingen mellom disse var i 1981 finner vi i en undersøkelse utført av Finnmarks jordsalgskontor (årsmeldingen for 1982). Da var det i Finnmark totalt 806 personer med 'statsplass', mens det var 619 fiskere med private lakseplasser. Undersøkelsen viste også at 91 % av fiskerne fisket i samme kommune som de var oppvokst i, noe som tydet på stabil bosetting for sjølaksefiskerne. Kroggarn var den gang det vanligste redskapet. Over halvparten av fiskerne hadde ikke fisket mer enn 100 kg. Halvparten av fiskerne mente at informasjon om nye reguleringer i laksefisket hadde vært for dårlig, og de hadde mange forslag til forbedringer (NOU 1994:21). I dag er tallene noe endret; ca 400 fiskeplasser med landgarn er på privat grunn, mens FEFO administrere ca 1200 laksefiskeplasser.

Når det gjelder sankning av dun og egg, så er dette et felt hvor aktiviteten har gått betydelig tilbake. (NOU 1994:21:243). I tidligere tider var slike aktiviteter av større betydning, de var viktige som del av en ellers anstrengt økonomi. Inne i fjorden ble tilbakegangen for egg- og dunvær på grunn av sankning så stor at den ble beskrevet som ødeleggende. Så allerede så tidlig som i 1842 kom den første loven om fredning av egg og dun. Egg- og dunsanking ga en viktig og for mange nødvendig ekstraintekt opp til 1920-årene. Men i mellomkrigstiden hadde dunsanking mistet sin betydning, selv om det enda opp til 1970-årene forgikk noe sankning av sjøfugelegg og litt dun. På Tamsøya i Porsangerfjorden opphørte dunsanking i mellomkrigstiden (op.cit.). Rett etter siste krig tok eggssanking seg opp igjen, folk hadde lite mat og sjøfugelegg var god mat. Ennå i dag er det noen som samler egg til husbruk og litt for salg, ifølge mine informanter.

Hogst av lauvskog til brensel for husbehov har på grunn av de klimatiske forholdene i Finnmark vært av stor betydning. Også fordi gjenveksten på skog i Finnmark er begrenset, var myndighetene tidlig opptatt av at det ikke ble hogd for mye skog. Overgangen til torvskjæring berget nok skogen flere steder i fylket.

Verdens nordligste barskog ligger i Stabbursdalen nasjonalpark, så den er vernet. Bare 4.2 % av Finnmark er produktiv skog. FEFO eier 99,7 % av all skog i fylket

(NOU:1994:255). Vernet av skog står sterkt i Finnmark og har gått foran retten for lokalbefolkningen til å ta ut trevirke. Man har heller ikke lov til å selge videre den veden man hogger. Krigen førte til en hard beskatning av skogen. Brenningen av Finnmark førte til stor etterspørsel av trelast, selv om mye trevirke kom utenfra. Men den årlige avvirkingen etter krigen har gått tilbake. De private eiendommene består mest av lauvskog, og her brukes hogsten mest til brensel. I Porsanger er det 27 private skogeiendommer (op.cit.).

Stikking av torv til brensel kom som et resultat av at det ble hogd for mye skog. Rundt 1860 påsto lensmannen i Kjelsvik og Kistrand at skogen i Børselv var uthogget (NOU 1994:21:254). Samtidig begynte myndighetene, særlig forstetaten, å uttrykke bekymring for skogenes fremtid, og derfor gikk man inn for øket torvbruk. Torv til brensel var en ny ressurs. (Til nå hadde torv vært brukt til bygging av gammer). Alle brukte torv i mellomkrigstiden. Det var kyststrøkene som først tok torv i bruk. Både myr- og lyngtorv ble brukt til brensel, en middels stor husstand trengte 12 000 stykker til vinterforsyning. Torvstikking var et felles anliggende for innbyggerne i bygdelaget, alle deltok; de voksne stakk og bar, barna reiste opp torven. Men i 1960-årene var det nærmest et avsluttet kapittel (op.cit.). Torvbøkene ved jordsalgskontorene ble avsluttet i 1965. Folk fikk bedre råd og brukte mer elektrisitet også til oppvarming. Skogen hadde kommet seg godt etter brenningen i slutten av krigen, og folk kunne tildeles vedteiger igjen.

Porsanger kommune har fine forhold for rypejakt. Både jakt- og rypefangst ble tidligere vanligvis drevet av en eller flere mannfolk i hver husholdning. Før kommunikasjonene i Finnmark ble skikkelig utbygd, det vil si før 1950, så var det mest lokalbefolkningen som drev med jakt og især fangst av rype. Men med veiutbyggingen og stigende levestandard på 1950 – og 60 tallet, økte omfanget av fritidsjakta sterkt, og det var særlig jegere fra tettstedene i Finnmark og utenfor fylket som deltok i rypejakta. Porsanger kommune var ettertraktet med sine store viddeområder. Flere utbygde hyttefelt førte også til økning i jakta. Lokalbefolkningen som hadde utnyttet viltressursene i fjord- og innlandsstrøkene, fikk sterk konkurranse om disse ressursene. De nye brukerne utnyttet også ressursene på en annen måte; de dreiv bare jakt, ikke fangst. Det ble også mer vanlig å ha med hunden på jakt.

Elgjakta har fått stor betydning etter krigen og særlig i løpet av de siste tiårene. Elg forekom sporadisk i Finnmark og inntil 1940-årene var den totalfredet. I etterkrigstiden har elgstammen økt og spredd seg til stadig nye deler av fylket. Viltstatistikken fra 1977 viser at Porsanger var en av de 9 kommunene i Finnmark som hadde fellingstillatelse for elg. Denne statistikken viser også at det var mer enn 100 jegere som jaktet i kommunen. Lokalbefolkningen har den fordel at de bor nær de beste viltområdene. Men samtidig har disse fått en stadig økende konkurranse fra jegere fra andre kommuner. I FEFOs hadde man et styrevedtak om at 60 % av elgvallene skulle gå til kommunens egne jegere og 40 % til jegere i andre kommuner i fylket. Det forslaget ble tatt opp til ny behandling i styret etter at Alta kommune hadde søkt om endring av denne regelen. Saken ble behandlet på nytt i styret som opprettholdt 60/40 regelen. Vedtaket ble deretter bekreftet av Forbruker og Administrasjonsdepartementet (<http://www.FEFO.no>).

Uansett hvilken oppfatning folk i Porsanger hadde om retten til ressursene i kommunen, så førte store avstander og dårlige kommunikasjoner i mellomkrigstiden i praksis til at de enkelte lokalsamfunn hadde kontroll over ressursene i sitt nærområde. Etter krigen forandret dette seg radikalt på grunn av bedre kommunikasjoner og økt velstand og fritid. Det som befolkningen i de enkelte lokalsamfunn hadde opplevd som sitt; bærry, fiskevann, jaktområde, ble nå ettertraktede 'goder' for turister, hytteeiere og folk fra andre kommuner.

5.5.1 BETYDNINGEN AV BEITE – OG SLÅTTEMARKRESSURSENE

Opp til 1950-årene var innmarka av mindre betydning for mange innen jordbruket. Det var utmarka so ga største delen av fôret. Ute i fjordene og på øyene ble de frodige grasslettene høstet, her ble det tørket og fraktet hjem med båt. I innlandet var myrene, elvenesene og dalførene viktige slåtteland. Det har variert mye når det gjelder forpakning fra staten av slåtteland fra sted til sted. I de typiske samedistriktene ser det ut til å ha vært ordnet "etter uskrevne lover (Prestbakmo, her fra NOU 1994:21 s, 168 ff). I områder med finsk innvandring ser det ut til å ha vært ordna forhold med utmål av slåtter på et tidlig tidspunkt. For de som var 'innvandrere', var det viktig å ha et papir på den jorda de brukte. Fra Porsanger fortelles det at folk fra Igeldas, på vestsiden av fjorden, hadde slåttemark helt oppe ved Skaidejavri ca 2 mil fra

hjemstedet. Det var også noen som leide bort utmålte slåtter, når de ikke selv hadde behov for å slå dem. Fôret fra utmarka ble frakt hjem på ulike måter; mange steder var ryggen og om vinteren skikjelken viktigst. Transport med rein var vanlig i innlandet, og ute i fjordstrøkene hjalp ofte reindriftssamene lokalbefolkningen med transport av høy. På kysten var båten viktigst. På slåttemarker som lå langt fra bostedene, var det vanlig med slåttegammer. Disse ble også nyttet ved fangst om vinteren. (op.cit.). Mens man ennå hadde pomorhandelen, ble også russemel av og til brukt som fôr. Opphøret av denne handelen i 1917 førte derfor til mer høsting i utmarka (Paine, 1957 s. 66).

Det har vanligvis vært godt samarbeid mellom brukerne om utnyttningen av utmarka, man har respektert hverandre bruk. Prestbakmo (her fra NOU 1994:21 s.169) skriver:” Tanken om at det skulle være noen tillatelse for å høste i utmarka eksisterte ikke”. Det en utnyttet tilhørte fellesskapet, bygdelaget, og kunne utnyttes av alle etter de uskrevne reglene som fantes. En slik måte å høste utmarka på holdt seg helt til 1940 – 45. Men den gikk fort tilbake og ble helt avvirket i løpet av 1950 årene. Samfunnsutviklingen ga alternative arbeidsmuligheter, bl.a. bygningsarbeid i samband med gjenreisningen. Utviklingen i fiskeriene førte til større båter, og de som hadde råd til å kjøpe disse gjorde det bra på sjøen. Jordbruket utviklet seg også med nydyrking, bedre gjøsling, mekanisering og nye driftsbygninger. Folk fikk flere kontanter og førsanking i utmark lønte seg ikke lenger. En var kommet over fra sjølbergingsjordbruk til et jordbruk basert på en økonomi der kroner og øre var avgjørende (op.cit.)

Når det gjelder jordbruket i Finnmark, så er det til forskjell fra reindriften ikke knyttet til noen bestemt befolkningsgruppe, og jordbruket har tradisjonelt i Finnmark vært drevet i fjordstrøkene og i innlandet. Det er primært en kjøtt- og melkeproduserende næringsform. Gjennom hele mellomkrigstiden var det også et typisk høstingsjordbruk de fleste stedene, og bruken av utslåtter holdt seg helt opp til 1950 – årene. Den utstrakte bruken av utmarka har ifølge Richter Hanssen (her fra NOU 1994:21 s.319 ff) mange årsaker; en grunn er de klimatiske forholdene med lange vintre og korte somre, En annen er kapitalmangel, de hadde ikke kontanter til å kjøpe bedre redskaper, gjødsel, såvarer og mange hadde ikke hest. Det var få som hadde jordbruksutdannelse, kommunikasjonene før 1950 årene var dårlige og bosetningen lå spredt med små bygdesamfunn. De fleste hadde også lite jord på heimegården. Mange av disse faktorene henger sammen, men de var ikke sammenvevd i hverandre, og ingen enkelt faktor var

årsaken. Et spesielt problem hadde sjøsamene som ikke snakket norsk. I § 2 i jordloven av 1902 kom det inn en formulering som hadde som 'betingelse' "at kun norsktalende skulle få adgang til å kjøpe jord", søkeren skulle opplyse om sin 'nasjonalitet', dvs. sin etniske herkomst, og de utmålte jordeiendommene skulle gis "særskilt norsk Navn". Jordloven med reglement stod ved lag helt til 1965 (Pedersen, Her fra NOU 1994:21 s. 82). Dette problemet ble tatt opp av den første samiske stortingsmannen, Isak Saba. Han skriver iden samiske avisen *Saga Muittalægje*: "Vil ikke gresset vokse like bra på enga om man taler norsk eller samisk? Holder det ikke med at samene må kjøpe den jord som fra gammelt av har vært deres egen?" I perioden 1906 til 1919 var det ifølge oppgaven fra jordsalgsformannen i Finnmark gitt 132 avslag på kjøp av jord, trolig grunnet denne betingelsen i loven av 1902 (op.cit). Statsstøtteordningen som kom i 1920 til jorddyrking, bureisning og gjødseloppsamling ga bøndene en oppsving. Man kunne også få lån fra Jorddyrkingsfondet. Men den sjøsamiske befolkningen ble hengende etter ifølge Falkenberg (1933:71), spesielt i indre Laksefjord. De fikk heller ikke del i kapitalstrømmen som først og fremst gikk til områder med norsk befolkning.

I neste kapittel under gjennomgangen av Finnmarksloven vil jeg gjøre rede for de rettighetene som kommunens innbyggere har og de rettighetene som gjelder for alle finnmarkingene, og også de som gjelder for folk utenfor Finnmark fylke.

KAPITTEL 4 FINNMARKSLOVEN

Finnmarksloven har en kort historisk forankring, men innholdsmessig baserer den seg på en lang historisk utredning. Den korte historien som danner bakgrunnen for loven, går tilbake til Alta-konflikten som egentlig startet som en miljøkonflikt mot oppdemming av Altaelva på slutten av 1970-tallet, og der mange samer og nordmenn stod sammen mot staten. Konflikten gikk etter hvert mer over til å gjelde spesielt den samiske bygda Måzi som kunne forsvinne ved oppdemming. Dette førte til demonstrasjon av flere eldre samer foran Stortinget, noen yngre samer gikk til sultestreik og andre okkuperte statsministerens kontor. Sympatien i det norske folk bikket over i samisk favør.

Den lange historiske utredningen som danner basis for Finnmarksloven har jeg redegjort for i kapittel 1.4.3 med referanse til NOU 1993:34, NOU 1994:18, NOU 1994:21, NOU 1997:4, NOU 2001: 34 og Ot.prp.nr.53 (2002 – 2003).

Grunneierfunksjonen i Finnmark har vært lovregulert siden jordutvisningsresolusjonen kom i 1775. Senere reguleringer skjedde ved jordsalgslovene av 1863, 1902 og 1965.

Alta - konflikten viste et klart behov for et juridisk grunnlag for en urfolkspolitikk i Norge og hvilke forpliktelser som lå i de folkerettslige rammene. Samenes rettslige stilling i Norge var ikke avklart, og det viktige spørsmålet her var disponeringen av tradisjonelle samiske områder. To offentlige utvalg ble nedsatt i 1980. Disse skulle utrede spørsmål knyttet til samiske kulturelle, språklige, politiske og materielle rettigheter. Disse utredningene har ført til Stortingets vedtak om Sameloven (1987), opprettelsen av Sametinget (1989) og grunnlovsparagraf 110 a (1988) som pålegger staten en plikt til å legge til rette for å sikre den samiske kultur, språk og samfunnsliv. ILO-konvensjonen om urfolk og stammefolk i selvstendige stater ble ratifisert av Stortinget i 1990. Andre folkerettslige instrumenter som FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter var svært viktige for utformingen av loven. Summen av disse politiske beslutningene viste en vilje til å inkludere den samiske befolkningen i det norske samfunnet og langt på vei på deres premisser. (Hernes & Oskal 2008).

Jeg har tatt med denne korte historiske beskrivelsen, fordi den danner grunnlaget for hvorfor Finnmarksloven ble til. Vi skal nå se på hvordan den er blitt til.

4.1 TILBLIVELSE AV FINNMARKSLOVEN

Samerettsutvalget, som var ett av de to utvalgene som ble nedsatt i 1980, la i 1997 frem sin utredning om landrettigheter (NOU 1997:4) der det er forslag om en egen lov for Finnmark. Utredningen ble sendt ut på høring, og først i 2003 ble det fremmet en lovproposisjon for Stortinget (Ot.prp. nr. 53 2002 -2003). Fra Samerettsutvalget la frem sin utredning i 1997 til Stortinget fikk overlevert det første lovforslaget i 2003 hadde det gått seks år, og vi hadde hatt 4 regjeringer; Jagland (1996 - 97), Bondevik I (1997 – 2000), Stoltenberg (2000 – 2001) og Bondevik II (2001 – 2005). Første lovforslag ble trukket tilbake i 2003, og et nytt utkast ble fremmet og endelig vedtatt i Stortinget i juni 2005 (Josefsen 2008).

I Samerettsutvalget var det ”enighet i utvalget om at det skal foreslås en ny ordning for forvaltningen av grunnen i Finnmark – Finnmark grunn - forvaltning – og at forvaltningen av de fornybare utmarksgodene skal overføres til kommuner og bygder” (NOU 1997:4:458). Men da det første lovutkastet ble lagt frem i 2003, var det bare de fornybare ressursene som var kommet med. Hvem som skulle utrede bruks- og eiendomsretten til den grunnen som da ble kalt Finnmark grunnforvaltning, var ennå ikke avklart. Dette lovutkastet (Ot.prp.nr 53:144 (2002 – 03) består av 4 kapitler og inneholder 22 paragrafer.

Da dette forslaget forelå, ble det kraftige protester både fra samisk hold og fra juridisk ekspertise som mente at proposisjonen ikke var i overensstemmelse med Norges folkerettslige forpliktelser overfor samene som urfolk og minoritet (Skogvang 2009:241). Stortingets Justiskomité innhentet en uavhengig folkerettsutredning og gjennomførte konsultasjoner med Sametinget og Finnmark fylkesting, noe som er unikt i norsk lovarbeids - historie. Regjeringen på sin side presenterte en egen utredning fra UD's Rettsavsnitt vedlagt en særutredning om folkerettslige spørsmål. Også Sametinget avga en egen folkerettslig utredning. Deretter la Justiskomitèen frem en vesentlig endret Innstilling til Odelstinget (Inst. O. nr.80 2004 – 05). Sametinget ga denne sitt enstemmige bifall, og loven ble som nevnt vedtatt i Stortinget den 17.juni 2005.

Hva hadde så skjedd i denne perioden etter 1997? Samme dag som Samerettsutvalget la frem sin innstilling, var det blitt kritisert av Sametinget ved president Ole Henrik Magga for ikke å ha utredet tilstrekkelig om samiske sedvaner og rettsforhold. Sametinget ble hørt og regjeringen satte ned et utvalg som skulle utrede om disse forhold. Dette utvalget la frem sin utredning i 2001 (NOU 2001:34). Samtidig hadde det vært en høyesterettssak i Kåfjord i Troms, der bygdefolket var blitt tilkjent retten til bruk av utmarka på grunn av alderstids bruk (Svartskogsaken, RT 2001 s. 1229). Jeg har nevnt konsultasjonene som fant sted. Josefsen (2008) betegner de siste konsultasjonene som rene forhandlinger. Fra Sametinget var Svein Roald Nystø, sametingspresidenten, en ivrig pådriver. Likeså var Ole Henrik Magga, avgått sametingspresident, med under konsultasjonene. Begge var ute etter en ordning der ikke bare de fornybare ressursene ble ivaretatt i loven, men der man måtte finne en løsning i lovs form slik at 'retten til land og vann' kunne bli utredet. Det lovforslaget som forelå i 2003 hadde ikke et slikt innhold.

Måten man løste dette problemet på er interessant, men ikke ukjent i rettighetsproblematikken knyttet til urfolk. Man satte inn et nytt kapittel i Finnmarksloven, kapittel 5, som inneholder opprettelsen av Finnmarks - kommisjonen og Utmarksdomstolen for Finnmark. Dermed hadde man fått muligheten for å utrede de vanskelige forhold som befolkningen står overfor når det gjelder usikkerheten knyttet til bruks- og eiendomsrettigheter på Finnmarkeiendommens grunn.

Det ble foretatt noen endringer i forslaget fra 2003 utenom de som er nevnt. Disse kan tolkes som uttrykk for prinsipper som Stortinget ønsket å markere. For eksempel var overskriften i § 4 i det første utkastet i 2003: Retningslinjer for forvaltningen av utmark, mens det i den samme paragrafen i loven heter: Sametingets retningslinjer for endret bruk av utmark. Innholdet i paragrafen er det samme.

Dette kan tyde på at man ønsket en understreking av ivaretagelsen av samiske rettigheter. De lå allerede sterkt inne i forslaget av 2003. At man nå gjør de enda mer tydelige kan bero på en tilnærming til ILO-konvensjonen.

En annen endring som er av interesse, finner vi i § 25, som nå lyder "Adgang for alle", mens den tidligere het "Allmennhetens rettigheter". Også innholdet er endret her. I

forslaget fra 2003 var betingelsene for å inneha slike rettigheter at en hadde vært bosatt ett år i Norge og fortsatt bodde her. Da hadde man rett til småviltjakt, fiske med stang og snøre, og en måtte søke om å få plukke multer. Betingelsen om å bo i Norge er tatt ut av loven, noe som i prinsippet innebærer at svenske samer kan ha rettigheter på lik linje med alle som bor i Norge. Dette kan sees i lys av de kraftige protestene som kom fra Stortingets Justiskomité med krav om folkerettslige forpliktelser overfor samene.

Finnmarksloven ble så vedtatt i Stortinget i 2005, og vi skal her kort se på formålet med loven som gir viktige signaler om de prinsippene som skal ligge til grunn ved lovanvendelsen i praksis.

4.2 FORMÅLET MED FINNMARKSLOVEN

”Formålet med Finnmarksloven er å legge til rette for at grunn og naturressursene i Finnmark forvaltes på en balansert og økologisk bærekraftig måte til beste for innbyggerne i fylket og særlig som grunnlag for samisk kultur, reindrift, bruk av utmark, næringsdrift og samfunnsliv (§ 1).

Slik er det i denne formålsparagrafen gitt uttrykk for intensjonene i loven. Den ble til i et nært samarbeid mellom Sametinget og Finnmark fylkesting og markerte slutten på et arbeid som hadde foregått i 25 år.

Som vi ser er det i formålsparagrafen i loven lagt vekt på at både grunnen, dvs. land- og vannområdene og naturressursene forvaltes på en ”balansert og økologisk bærekraftig måte”. Det er allment kjent i dag at Finnmarksvidda mange steder er nedbeitet. Loven gir derfor et grunnlag for ’å bringe vidda i økologisk balanse’ igjen.

Finnmarksloven gir alle finnmarkinger rettigheter til land og vann i Finnmark. Området som har fått navnet Finnmarkseiendommen er et område på størrelse med Danmark, hele 46 000 km². Ved ikraftttredelse av denne loven ble dette området overført fra statlig til lokalt eierskap ([www. FEFO.no](http://www.FEFO.no)). Finnmarkseiendommen består i dag arealmessig av alle de grunneiendommer som var statlige inntil 1.juli 2006. Arealet befinner seg i alle de 19 kommunene i fylket (op.cit.), og Finnmarkseiendommen er å betrakte som en stor grunneier, men som ikke kan skattlegges.

Vi skal nå se på innholdet i loven og spesielt de paragrafene som ligger til grunn for min oppgave, og som jeg tok utgangspunkt i når det gjaldt feltarbeidet.

4.3 KORT OVERSIKT OVER HVA LOVEN INNEHOLDER

Loven er delt inn i seks kapitler. Kapittel 1; Alminnelige bestemmelser, kapittel 2; Finnmarkseiendommen, kapittel 3; Fornybare ressurser på Finnmarkseiendommens grunn, kapittel 4; Tana og Neiden, kapittel 5; Kartlegging og anerkjennelse av eksisterende rettigheter. Kapittel 6; Sluttbestemmelser. Til sammen utgjør dette 50 paragrafer.

Kapittel 1 omfatter formålet ved loven, dens virkeområde, forholdet til folkeretten, Sametingets retningslinjer og bestående rettigheter. Andre kapitler handler om Finnmarkseiendommens rettstilling og alt som har med et lovlig valgt styre å gjøre. Her er regler for kontrollkomiteen og regler for nasjonalparker. Tredje kapittel gjelder regler for de fornybare ressursene på Finnmarkseiendommens grunn. Dette kapitler omfatter flere paragrafer som er av stor betydning for oppgaven min, og som jeg skal gå nærmere inn på i neste avsnitt 4.4.

Kapittel 4 dreier seg bare om Tana- og Neidenvassdragene. Kapittel 5 omhandler Finnmarkskommisjonen og Utmarksdomstolen for Finnmark. Paragrafene her er også av stor interesse for oppgaven min og vil bli omtalt i neste avsnitt 4.5. Kapittel 6 gjelder ikrafttredelse, overgangsregler og endringer i annen lovgivning.

Det er altså kapitlene tre og fem som er av særlig interesse for oppgaven min. Men også kapittel to som omhandler styret for Finnmarkseiendommen, vil jeg omtale nærmere i neste avsnitt 4.6, samt § 4 i kapittel en.

4.4 RETTIGHETER SOM GJELDER FORNYBARE RESSURSER

Siden jeg i oppgaven konsentrerer meg om hva folk mener om bruken av Finnmarkseiendommen, vil jeg gå inn på de paragrafene som går på de fornybare ressursene og bruken av den grunn som dette området gjelder i Porsanger. Det er disse paragrafene som også ligger til grunn for feltundersøkelsen.

Jeg starter ut med § 4 som hører med under det første kapittelet; Alminnelige bestemmelser. Denne lyder ” Sametinget kan gi retningslinjer for hvordan virkningen for samisk kultur, reindrift, utmarksbruk, næringsutøvelse og samfunnsnivå av endret bruk av utmark skal bedømmes. Retningslinjene skal godkjennes av departementet.....”. Det heter videre i samme paragraf ”I saker om endret bruk av utmark skal statlige, fylkeskommunale og kommunale myndigheter vurdere hvilken betydning endringen vil ha for samisk kultur, reindrift, utmarksbruk, næringsutøvelse og samfunnsnivå”.

Dette indikerer lang saksbehandlingstid, og med det antakelig også store frustrasjoner for den det gjelder. Både i utredningene (NOU 1997:4 og NOU 2001:34) finner vi beskrevet hvordan konflikter har oppstått særlig knyttet til bruk av utmarka. Man kan stille spørsmål ved om loven her har gått for langt i det å tillegge et enkelt organ, i dette tilfelle Sametinget, en så stor myndighetsutøvelse, når lovens formål er ”å legge til rette for at grunn- og naturressurser i Finnmark fylke forvaltes på en balansert og økologisk bærekraftig måte til beste for innbyggerne i fylket og særlig som grunnlag for samisk kultur, reindrift, utmarksbruk, næringsutøvelse og samfunnsnivå” (§ 1).

Når det så gjelder rettighetene til de fornybare ressursene, så opererer loven med to nivåer, ett rettighetsnivå som gjelder kommunens innbyggere (§ 22), ett som gjelder hele fylkets befolkning (§ 23) og i noen tilfeller adgang for andre utenfor fylket (§ 25). Jeg vil særlig konsentrere meg om de rettighetene som tilligger kommunens innbyggere, men jeg må også gå inn på de rettighetene som gjelder for alle finnmarkingene.

I paragraf 22 finner vi en oversikt over de rettighetene som personer som er bosatt i kommunen har innenfor sin kommune. Dette gjelder:

- a) fiske etter innlandsfisk med garn
- b) fiske etter anadrome laksefisk med faststående redskap i sjøen
- c) sanking av egg og dun
- d) hogst av lauvskog til brensel for husbehov
- e) stikking av torv til brensel og annet husbehov og
- f) uttak av lauvskog til bruk som gjerdestolper og hesjestaur i reindriffts- og jordbruksnæring

Her må en merke seg at reindriftsutøver har samme rett som personer bosatt i kommunen i den tiden reindrift foregår der.

I paragraf 23 finner vi en oversikt over de rettigheter som gjelder for personer bosatt i Finnmark på hele Finnmarkseiendommens grunn. Disse er;

- a) jakt på storvilt**
- b) jakt og fangst av småvilt**
- c) fiske i vassdrag med stang og håndsnøre**
- d) plukking av multer og**
- e) uttak av trevirke til husflid**

Til jordbrukseiendom ligger rett til beite for så stor buskap som kan vinterføs på eiendommen.

Det er en eneste paragraf i Loven som gir den enkelte kommune retten til å tildele enkeltpersoner eller grupper av personer særskilt rett til å utnytte de fornybare ressursene som er nevnt i § 22 og 23 på nærmere angitte områder i kommunen (§ 24). Forutsetningen er da at disse personene har tilknytning til en bygd og har sitt livsgrunnlag helt eller delvis knyttet til utnyttelse av fornybare ressurser i nærheten av bygda. Det skal også tas utgangspunkt i den bruk folk med tilknytning til bygda tradisjonelt har gjort av området. I siste avsnitt i denne paragrafen er det foretatt en begrensning; den gjelder ikke jakt på storvilt og småvilt, fiske i vassdrag med stang og håndsnøre og fiske etter anadrome laksefisk i sjøen med faststående redskap (laksegarn).

Når det gjelder jakt og fiske kan Finnmarkseiendommen for inntil 10 år om gangen tildele lokale organisasjoner og sammenslutninger som har som formål å fremme allment jakt, fangst og fiske, særskilt rett til å forvalte utøvelsen av dette på nærmere angitte områder av Finnmarkeiendommens grunn (§ 26). Paragraf 27 gir Finnmarkseiendommen adgang til å bestemme innskrenkninger i utnyttelsen av de fornybare ressursene som er nevnt i § 21 til 23 dersom hensynet til ressursene tilsier det. Slike innskrenkninger vil f.eks. være hel eller delvis fredning, bestemmelser om høstingstider, høstingsvolum, redskapsbruk osv. (Ot.prp. nr 53 2002-2003). Kommuner, myndigheter for vilt og fiske mv. og organisasjoner for brukere som berøres, skal høres

på forhånd. Innskrenkinger skal fordeles forholdsmessig mellom brukerne nevnt i § 21 til 24.

I samsvar med annen lovgivning har alle som bor i landet ”adgang til jakt og fangst av småvilt og fiske i vassdrag med stang og håndsnøre, samt plukking av multer til egen husholdning” (§ 25). Dette kan sies å utgjøre et tredje rettighetsnivå eller adgang for andre til noen av de fornybare ressursene på Finnmarkseiendommens grunn (Skogvang 2009:236).

4.5 OM BRUKS- OG EIERRETTIGHETER TIL FINNMARKSEIENDOMMENS GRUNN

I loven er det et kapittel om Finnmarkskommisjonen som ble oppnevnt av Kongen i mars i 2008 § 29). Det er også blitt oppnevnt underutvalg. Kommisjonen skal kartlegge eksisterende bruks- og eierrettigheter som folk i Finnmark har ervervet på grunnlag av langvarig bruk.

Kommisjonen fastsetter selv hvilke områder (felt) den vil utrede og i hvilken rekkefølge dette skal forgå (§ 30). Igangsetting av utredningsarbeidet skal kunngjøres i god tid til de områdene som blir bestemt utredet med oppfordring til mulige rettighetshavere om å melde seg (§ 31). Disse kunngjøringene skal også foretas i en lokal avis ifølge loven. Dessuten skal reindriftsorganisasjonene, brukersammenslutninger, Sametinget, fylkestinget, berørte kommuner og Finnmarkseiendommen varsles særskilt.

Kommisjonen kan dersom den finner det hensiktsmessig, innhente forklaringer, dokumenter og annet materiale, samt foreta undersøkelser og utredninger om faktiske og rettslige forhold. Partene kan selv gjøre undersøkelser, gjøre rede for de faktiske forhold og føre bevis som kan være av betydning for saken. Finnmarkskommisjonen kan for å ivareta partenes interesser oppnevne representanter for ulike interessegrupper for at disse kan følge kommisjonens arbeid. Utgiftene dekkes da av staten (§ 32).

Finnmarkskommisjonen skal avgi rapport etter at et felt er blitt undersøkt. Denne rapporten skal inneholde opplysninger om a) eiendomsrett til grunnen b) hvilke bruksrettigheter som eksisterer og c) hva slags saksforhold kommisjonen bygger sitt

arbeid på. Rapporten skal bl.a. kunngjøres i en lokal avis med frist for å bringe tvisten inn for utmarksdomstolen (§ 33). Dersom Finnmarkseien - dommen er enig med kommisjonen, skal den gi skriftlig uttrykk for det og sørge for at rettigheten blir tinglyst eller bringe den inn for jordskifteretten, dersom det f.eks er aktuelt med grenseoppgang (§ 34). Hvis Finnmarkseiendommen er uenig med kommisjonen, kan saken bringes inn for Utmarksdomstolen for Finnmark. Dersom partene ikke er enig med kommisjonen, kan det fortas mekling før man går videre med saken (§ 35). Saker som hører inn under utmarksdomstolen kan ikke bringes inn for de alminnelige domstolene eller jordskifteretten med mindre Utmarksdomstolen har avvist den (§ 39) eller søknadsfristen er løpt ut (§ 38).

Siden Finnmarkskommisjonen først ble opprettet i 2008 er det ikke å forvente at så mange kjenner til dens arbeid. Porsanger kommune er ennå ikke utpekt som et utredningsfelt. Kommunen er stor og mye av arealet administreres av Finnmarkseiendommen, så man kan forvente at det vil komme flere krav, kanskje særlig på bruksrett der det tidligere var sauebeite. Dessuten er det to store reinbeitedistrikt som har sommerbeite i kommunen, så det kan bli vanskelig å finne ut av hvem som har bruksrett til de enkelte utmarksområdene.

Domstoladministrasjonen har det overordnede, administrative ansvaret for Finnmarkskommisjonen.

En svært viktig side ved Finnmarksloven er styrets funksjon og hvordan forvaltningen utøves. Dette skal jeg nå gjøre rede for.

4.6 ADMINISTRASJONEN AV FINNMARKSEIENDOMMEN

Hele kapittel to i loven handler om forvaltningen av Finnmarkseiendommen. Mens staten tidligere var utpekt som eier av dette store området på 46.600 km² eller ca 96 % av Finnmarks areal. og det ble administrert av Statsskog, så eies området nå av Finnmarkseiendommen (§ 6). Den ledes av et styre på seks personer, der Finnmarks fylkesting og Sametinget velger tre medlemmer hver med personlige varamedlemmer (§ 7). Ett av styremedlemmene skal representere reindriften. Det oppnevnes også en kontrollkomitè (§ 16) som består av tre personer med personlige varamenn, en fra

Finnmarks fylkesting, en fra Sametinget og en oppnevnt av Kongen i statsråd. Sistnevnte er leder for komiteen. Denne skal bl.a. kontrollere virksomheten, godkjenne årsregnskap og utdele overskudd. I styrets årsberetning skal det gis en særskilt redegjørelse for endringene i bruken av utmarka og en vurdering av endringenes betydning for naturgrunnlaget for samisk kultur, reindrift, utmarksbruk, næringsutøvelse og samfunnsliv (§ 9).

Når det gjelder ”saker om endret bruk av utmark og avhendelse av fast eiendom” (§ 10), så krever det tilslutning av minst fire styremedlemmer som generell regel, men det finnes en masse unntak, særlig når det gjelder kommunene Karasjok, Kautokeino, Nesseby, Porsanger og Tana.

Finnmarkseiendommen skal gi rettighetshaverne i et område forhåndsvarsel og adgang til å uttale seg etter reglene i forvaltningslovens § 16 før Finnmarkseiendommen treffer vedtak som kan ha rettslige eller faktiske konsekvenser for dem (§ 18).

Etter regler i naturvernloven kan grunn som Finnmarkseiendommen eier, legges ut som nasjonalpark. Ved utformingen av bruksregler skal det legges vekt på at tradisjonell bruk kan videreføres. Både Finnmarkseiendommen og bruksrettshaverne som berøres, kan kreve erstatning for økonomisk tap (§ 19). Det er Direktoratet for naturforvaltning som kommer med forslag til områder som skal vernes og Stortinget tar avgjørelsen etter en høringsprosess. Da Direktoratet sommeren 2010 sendte ut på høring et forslag om å legge ut et stort område i Porsanger, Vieksa, som naturreservat, reagerte direktør Jon Meløy kraftig og uttalte: ”FEFO er uten makt” (Nordlys okt. 2010). Han mente at det ble skapt forventninger til Finnmarkseiendommen som norsk lovgivning gjør det vanskelig å leve opp til.

Selv om det er styret som etter loven forvalter Finnmarkseiendommen, så er det Forvaltningen av Finnmarkseiendommer, forkortet til FEFO som står for den daglige driften. Finnmarkseiendommen har 34 ansatte. Hovedkontoret til FEFO ligger i Lakselv, hvor direktøren og utmarkssjefen har sine kontorer. Det er avdelingskontorer i Alta og Vadsø, samt kontorer i Kirkenes, Varangerbotn og Karasjok. Inntektene fra siste driftsår i Finnmarkseiendommen (2010) utgjør 30 millioner kroner. Inntektene

kommer fra tomtefeste, salg av sand/grus/mineraler, fall og vindkontrakter, samt inntekter fra salg av jakt- og fiskekort (www.FEFO.no).

På mange måter er selve FEFO administrasjonen til forveksling lik Statsskogs tidligere administrasjon. Den store forskjellen er at mens Statsskog forvaltet 'statens grunn', så er Finnmarkseiendommen en grunneier (gnr.1, bnr.1). Den er et selvstendig rettssubjekt. Kommunene som hadde trodd at de skulle fått noe mer av grunnen å forvalte i tråd med Samerettsutvalgets sin utredning (NOU 197:4:552), ble den tapende part.

I utredningen fra Samerettsutvalget kan det se ut som om man hadde i tankene en forvaltning av felles utmark slik utfallet i Høyesterettsdommen i Svartskogsaken (2001) til slutt ble. I det lovforslaget som er i Samerettsutvalgets utredning heter det "Dersom et flertall av de myndige innbyggerne i ei bygd hvor det drives tradisjonell utmarksbruk, krever det, skal det avgrensnes et felles bruksområde for bygda. Ved avgrensningen av bruksområdet skal det tas utgangspunkt i regelmessig bruk fra bygdefolk i felles område i tidligere og senere tid. Bruksområdet skal fortrinnsvis være et sammenhengende område i nærheten av bygda, som så vidt mulig omfatter alle utmarksgoder. Grensene skal mest mulig følge lett synlige punkter og linjer i landskapet" (NOU 1997:4:552) Det er tydelig at Samerettsutvalget hadde i tankene en vanlig bygdeallmenning når det gjaldt forvaltningen av utmarka, det de kalte en "bygdebruksforvaltning" (op.cit.) Men slik er ikke loven utformet. Dette er likevel ikke til hinder for at en kan komme frem til slike ordninger etter § 26 i loven, dersom et grende- eller bygdelag gjør krav på det og kan dokumentere alder tids bruk. I Porsanger forvaltes Stabburselva av et grunneierlag, men denne ordningen eksisterte før vi fikk Finnmarksloven.

Jeg har i dette kapitlet redegjort for de paragrafene i Finnmarksloven som jeg har lagt til grunn for feltarbeidet, og som jeg vil bruke i den videre analysen av de funnene jeg har gjort. Videre har jeg gjort rede for noen sider ved FEFOS administrasjon som jeg vil følge opp i kapittel 7.

KAPITTEL 5 FUNN SOM KNYTTES TIL KULTUR, ETNISITET, FORNYBARE RESSURSER OG FEFOs ADMINISTRASJON

I dette kapitlet vil jeg analysere noen av de vesentlige funnene jeg har gjort. De fire hovedområdene jeg drøfter her er a) diskurs både som lokal retorikk og som premissleverandør i det offentlige rom, b) konflikt mellom ulike interessegrupper på grunn av mangel på samhandling og konkurranse om ressurser c) folks bruk av de fornybare ressursene som del av deres livsverden, og d) hvordan forvaltningen av Finnmarksloven provoserer bygdefolket. De to områdene som især var gjenstand for debatt, var misnøyen med reindriftsutøvere som bygdefolket mente tok seg til rette og deres misnøye med FEFOs administrasjon av Finnmarkseiendommen.

5.1 MENINGER OM LOVEN SOM KOM FREM BLANT BYGDEFOLKET OG HOS POLITIKERE OG KOMMUNALT ANSATTE

Det foregikk flere parallelle diskurser i Porsanger. Rent analytisk vil jeg skille mellom samtaler med bygdefolk som ei gruppe, og de som har en posisjon som byråkrater eller politikere som den andre. Jeg gjør dette skillet fordi diskusjonen i den første gruppen mest dreide seg om praktiseringen av Finnmarksloven, og det de oppfattet som endringer i hverdagen som følge av loven, mens den andre gruppen som opptrer mer i den offentlige sfæren, ikke kommuniserte egne meninger på samme måten. For den siste gruppen gjelder det uttalelser knyttet til utredninger, saker på den politiske dagsorden som ofte skal opp i formannskap og kommunestyre eller debatteres i media.

Trond Thuen (2003:266 ff) analyserer tre typer lokale diskurser, en av dem passer godt inn i vår sammenheng. Den første han nevner er den typen som “domineres av oppfatninger om rettferdighet, likhet eller likeverd når det gjelder adgang til viktige goder”. Her bruker han som eksempel debatten om samenes rett til land og vann. Dersom en slik begrunnelse blir brakt inn som premiss i debatten om Finnmarkseiendommen, vil det kunne gi grunnlag for følgende argumentasjon:” Bare gjennom å innrømme samene (dvs. Sametinget) en likestilling med nordmennene (dvs. Fylkestinget) kan Finnmarks befolkning regne med å holde kontroll med forvaltningen av utmarksressursene”. Han skriver også at

“rettigheter skal defineres som kollektive goder for en lokal befolkning, selv om denne befolkningen også skulle omfatte nordmenn”. Dette samsvarer helt med formålsparagrafen i Finnmarksloven.

Det første jeg ville finne ut av var om overgangen til Finnmarksloven var kjent blant folk, om det i det hele tatt foregikk en lokal diskusjon. Visste folk om at det hadde kommet en ny lov? Var det noe de var opptatt av, noe de snakket om på de ulike arenaene der folk møttes? Feltarbeidet mitt viste at loven var et tema man ofte debatterte, de aller fleste var opptatt av konsekvensene av loven, og flere hadde eksempler som de mente viste at det hadde blitt endringer etter at Finnmarksloven kom. Bygdefolk flest hadde fått vite om loven gjennom avisene. Noen husket at det var sendt ut informasjonshefte til alle husstandene. Få hadde lest noe særlig av det som stod der.

På tilsvarende måte ville jeg vite om politikere og byråkrater hadde opplevd at ting var blitt annerledes etter at loven trådte i kraft, og hva slag informasjon disse hadde fått. Her hadde jeg god hjelp av alle reportasjene og innleggene i de lokale avisene Finnmark Dagblad og Sågat. Både politikere og byråkrater er ofte intervjuet og avbildet i lokalavisene, og de husket det informasjonsmaterialet som var sendt ut om loven. Politikere flest har et behov for å markere seg, både for å bli valgt og bli gjenvalgt og for å utøve makt. Robert Paine (1981) uttrykker det slik; “It is in the need to persuade that politicians are likely to be drawn to rhetoric....” og han fortsetter: ”The politician who wants to get into power does well to introduce new options”. Lovforslaget hadde på vanlig måte vært ute til høring i kommunestyret, som hadde avgitt sin uttalelse. Meningene om loven var delte. En av informantene sa; “Jeg var jo i mot hele Finnmarksloven, men jeg sa ikke noe da vi behandlet den i kommunestyret”. Selv politikere som opererer både i den private og den offentlige sfæren, kan holde sine meninger for seg selv. Jeg traff ikke en politiker som hadde planer om å gjøre karriere på Finnmarksloven.

Diskurs er et omfattende begrep som kan knyttes til kultur og ”Local Knowledge ” (Geertz 1983), en slags ’hverdagsdiskurs’ i betydningen ’samtale eller drøfting’. Det bygdefolket var opptatt av, var at deres hverdag var blitt vanskeligere på grunn av Finnmarksloven; den grep inn i deres handlefrihet og gjorde livet mer tungvint for dem. En dame som hadde arvet ei større tomt etter ei tante, ville bygge vei opp til tomta der

hun skulle bygge hytte. Da måtte hun på vanlig måte søke til kommunen, som igjen måtte legge saken frem for reindrifsenheten og finnmarkseiendommen ved FEFO. Hun hadde til slutt fått lov til å bygge vei, fordi det ikke var noe reintrekk der. En mann som hadde flyttet fra bygda for ca 30 år siden og solgt farsgården, hadde store problemer med å få bygd seg ei hytte. Han hadde holdt av ei tomt, men nå hadde han holdt på i to år med forskjellige søknader og hadde ikke ennå fått endelig godkjenning for å bygge. En annen mann hadde søkt om fradeling av privat tomt for å få satt opp et naust. Da det viste seg at det hadde vært samisk bosetning i området der fra 1861, måtte saken sendes til Sametinget for behandling etter Kulturminneloven/lov om kulturminner (1978) i fall det kunne eksistere uregistrerte kulturminner der. De ønsket å foreta en befaring, men siden det nå var vinter kunne dette først gjøres når det ble bart. Mannen som jeg intervjuet syntes at dette var en lang og byråkratisk saksbehandling for å få bygd et naust, og han 'la skylda' på Finnmarksloven for den lange saksbehandlingstiden.

Det er i slike konkrete situasjoner at bygdefolket gir uttrykk for at deres livsverden har blitt vesentlig endret etter at Finnmarksloven kom. Alle jeg snakket med, også yngre mennesker, ga uttrykk for at Porsanger kommune hadde vært en bra kommune å leve i. Noen skrøt også av at de selv hadde vært flinke til å forvalte forfedrenes arv. Nå var den tiden over ifølge mange av mine informanter, nå var det andre som ville bestemme hvordan det skulle være i deres kommune. En fortalte: "Skal du om vinteren gå en vanlig dagstur i et verna område, må du ta med deg ved til bålet. Du må gå på ski, for det er bare folk fra reindriften som får kjøre skuter der. For oss gamlingen blir det slutt med slike trivelige turer nå. Vi orker ikke gå på ski. Før brukte sønnen min å kjøre med meg med skuter, og jeg satt i kjerra. Nei, de tar fra oss alle de gode opplevelsene". Det er ikke så uventet at mine informanter trodde at Finnmarksloven også regulerte ferdselen i naturvernområdene, men det er det motoferdselsloven som gjør (1977 nr.82). Og det at de tilla Finnmarksloven alt som de mente var blitt endret til det verre, hang nok sammen med at det var denne loven som ble diskutert blant folk, og den fikk mest omtale i avisene. I løpet av alle intervjuene og avislesningen fant jeg bare en person som var positiv til FEFOs arbeid.

De knyttet også reindriftsamenes rettigheter til Finnmarksloven når det gjaldt ferdsel, jakt og fangst. Men dette er hjemlet i reindriftsloven (2007 nr.40). Byråkratene og politikerne derimot visste om de forskjellige rettighetsforvalterne; så som Direktoratet

for naturforvaltning, fylkesmannen i Finnmark, Reindriftsadministrasjonen i Alta, Fjellpolitiet osv.

5.2 POLARISERING MELLOM REINDRIFTEN OG BYGDEFOLKET

Porsanger er som nevnt en trekulturell kommune. Som en del av informasjonen om loven ville jeg også vite om de opplevde at loven var lik for alle i kommunen eller om de mente at noen ble forfordelt. Her var meningene sterke og sammenfallende, og stort sett gjaldt dette både vanlige bygdefolk og byråkrater/ politikere. Jeg fikk straks høre at ei gruppe, reindriftsamene, fikk gjøre som de ville; ”Se bare her i Børselv, her går det 20 – 30 rein på innmarka daglig. Jeg påtraff den gamle samene på butikken her om dagen og sa det til han. Da sa han bare ’Ja’. Det nytter ikke å ringe lensmannen heller. Ingen bryr seg om oss lenger”.

Jeg ville vite om de oppfattet at nordmenn, kvener og samer ble behandlet ulikt i praktiseringen av loven. I Porsanger må det være mange etterkommere etter samer historisk sett. Men de fastboende samene, som ikke driver med reindrift, oppfattes i dag som vanlige bygdefolk. Eidheim (1971) beskriver en situasjon på 1950-tallet hvor sjøsamenes identitet ble stigmatisert. I løpet av de 50 – 60 årene som har gått siden Eidheim gjorde sine undersøkelser i kyststrøkene i Finnmark, har stigmatiseringen endret karakter. Slik det oppfattes i dag, er ‘det samiske’ i mye større grad forbundet med reindriftssamene, mens nordmenn, kvener og fastboende samer mer regnes som bygdefolk. Georg Henriksen (1992) peker på at mens mange samer tidligere underkommuniserte det å være same, så overkommuniseres samisk identitet i flere sammenhenger i dag, samisk er ikke lenger stigmatisert, men et hederstegn ifølge han.

Dette er en interessant utvikling, og det er nødvendig å se litt nærmere på hvordan slike oppfatninger, som i utgangspunktet kan synes å være etnisk baserte, i virkeligheten oppstår. I *Ethnic Groups and Boundaries* (1969) utviklet Barth en generell modell av etnisitet som fokuserer på grensene mellom etniske grupper. For å opprettholde slike grenser må det være en sosial relevans. Den etniske gruppen konstitueres ideologisk og sosialt ved at dens medlemmer og andre etniske gruppers medlemmer anerkjenner den som kulturell distinkt, og at de identifiserte kulturforskjellene får praktiske konsekvenser. Dette ser vi hos reindriftssamene. De opptrer som en sterk etnisk gruppe

gjennom at reindriften er gitt et spesielt rettsvern, den nye reindrifftsloven gir dem stor intern handlefrihet og organisasjonen Norske Reindriftssamers Landsforbund har direkte forhandlingsrett med staten. Men den andre samiske gruppen i Porsanger, som består av fastboende samer, har ikke slike rettigheter, fordi de ikke har den samme næring. Forholdet mellom reindrifftsamer og fastboende samer som grupper er i realiteten ikke et etnisk skille. Det betyr at Barth sin definisjon ikke kan brukes for å forklare forholdet mellom de to samegruppene. Det vi kan tale om, er en felles bygdeidentitet for nordmenn, kvener og sjøsamer, en lokal identitet, en identitet knyttet til stedet. Makt demonstrasjonene som bygdefolket opplever fra reinbeitedistriktene, gjelder oftest 'ulovlig beite på annen manns grunn'.

Reindriffts-næringen har et sterkt rettslig vern gjennom Reindrifftsloven (Skogvang 2009:282 ff) Paragraf 63 gir reineier rett til å ha rein på privat eiendom dersom området hører til distriktet og er definert som beiteland. Det finnes i dag få sanksjoner for å få slutt på slik beiting av rein, ifølge jordbrukssjefen i kommunen.

Problemet er at Finnmarksloven ikke regulerer reindriften, men den blir nevnt i flere paragrafer i loven. Reindrifftsutøverne i Finnmark er i en særstilling sammenlignet med samiske, kvenske og norske næringsutøvere i fylket. En reineier eller rettighetshaver har i utgangspunktet et vern mot inngrep i sine rettigheter, og disse kan bare bli innskrenket i spesielle tilfeller som ved ekspropriasjon, oppretting av nasjonalpark og lignende. Reindrifftsretten er en bruksrett som gjelder uansett hvem som eier grunnen. Og bruksrettigheter nyter samme rett som eiendomsrett. I den nye Reindrifftsloven (2007 nr.40) er reindrifftsamene gitt et ennå sterkere ekspropriasjonsvern enn tidligere. Det heter i § 4 i denne loven: "Ved inngrep i reindriffts-samenes reindrifftsrettigheter skal det ytes erstatning i samsvar med alminnelige ekspropriasjonsrettslige grunnsetninger". Denne rettigheten er ny i loven av 2007.

Blant mine informanter var det en tydelig oppfatning av at departementet var veldig lydhøre for reindrifftsforvaltningens krav. Som en av mine informanter sa det: "Det som har endret seg de siste 30 – 40 årene, er at de sentrale myndighetene gjør alt de kan for reindrifftsamene, de har kort og godt den sentrale forvaltningen i ryggen". Det har skjedd store endringer i løpet av disse årene innen reindriften; organisasjonen NRL har

vokst seg sterk, det er kommet tre reindrifftslover (1972, 1978 og 2007) og reindrifften er blitt et eget rettssubjekt (Skogvang 2008).

Flere mente at det er reindrifften som har fått den største uttellingen. Sammenlignet med bygdefolket hadde de store fordeler, slik en informant beskrev situasjonen: ”De (reindriftssamene) får lov til å kjøre skuter og sekshjuling i nasjonalparken, og de kan hogge ved til brensel, noe de fastboende ikke får lov til”. Grunnen til slike ordninger i nasjonalparkene er at reindrifften er en næring som da har spesielle rettigheter.

Motorferdsel i nasjonalparker reguleres etter motorferdselsloven (1977 nr.82). Dersom det er andre som driver næring i en nasjonalpark, vil også de kunne søke om tilvarende rettigheter ifølge fylkesmannen.

Problemet i dag er at de fastboende har dårlig rettsvern når man møter en gruppe som reindrifftsutøverne. Bortsett fra noen få bygdelag og grunneierlag er ikke bygdefolket organisert. Det finnes selvsagt folk som er organisert i Norges Bondelag eller Bonde- og Småbrukerlaget. Norges Jeger- og fiskeorganisasjon står sterkt i kommunen. Men når det gjelder den enkelte porsangerværing eller ei gruppe bygdefolk som opplever å bli forurettet av reinbeitedistriktet, så er det dårlige sanksjonsmuligheter i dag.

Dette var en viktig debatt mellom mine informanter. I Porsanger kommune kommer dette tydelig frem siden det er tre store reinbeitedistrikt der. Det kommer rein ned på innmark i de fleste bygdene. Flere informanter ga uttrykk for at de hadde ønsket regler slik det var ’ før i tiden’. Da måtte reindriftssamene holde reinen to km utenfor fastbebyggelsen (Reindrifftsloven av 1933, NOU 1994:21:217). En av informantene fortalte en historie fra like etter krigen da han var guttunge. Da hadde reinen kommet inn på marka og beitet. Men like etter kom samene som eide reinen og ba om unnskyldning, og han og faren gjorde opp seg i mellom. Det er interessant å registrere at i forarbeidene til loven av 1933, så hadde Porsanger kommunestyre foreslått en 5 km-grense for reinen. Skader på åker, eng, slåtteland, havneganger m.m. som enten lå innenfor 2-km-grensen, eller hvis de befant seg utenfor og var innhegnet, skulle erstattes (op.cit.).

I Porsanger kommune har det opp gjennom årene vært konflikter mellom de fastboende og reindrifften ([www. reindrift.no](http://www.reindrift.no)). Men det har også vært gode sosiale relasjoner. En

slik var den som omtales som 'byttarbeid' (Prestbakmo, her i NOU 1994:21:159). På enkelte øyer hjalp reineierne fjordbefolkningen med høsting av utmarksslåtter, mot at fjordbefolkningen hjalp reindriftssamene med kalvemerking, slakting og lignende. Det hendte også at reindriftssamene frakta fôr for de fastboende hjem fra utslåttene med rein om våren når de kom ned til bygds.

En annen slik relasjon er kalt for 'byttehandel' (op.cit.). Han forteller at ved en slik byttehandel kunne reineierne bytte til seg smør og andre jordbruksprodukter hos lokalbefolkningen mot reinkjøtt. I Porsanger var det å bytte fisk mot kjøtt mer vanlig. Slike samhandlinger hadde en positive virkning for å bygge broer og lære hverandres problemer å kjenne. Etter hvert har dette samvirket gått tilbake. Det kan derfor se ut som om konflikter nå utvikler seg lettere og er vanskeligere å løse (op.cit.)

Det som Prestbakmo forteller om her, er et gammelt gave- og byttesystem som på samisk heter verdde-vuohta, og som egentlig er et gammelt økonomisk system hos samene. Mange forskere har undersøkt det (Solem 1933, Eidheim 1971, Aarseth 2006) Det Kranvik (2005) legger vekt på er de sosiale relasjonene eller vennskapet som oppstod. Når hun analyserer den i en samisk kontekst, finner hun at: "the gift does not primarily concern the exchange of objects, but rather the establishment and reinforcement of social relations". Fem av mine informanter fortalte om denne ordningen fra like etter krigen da de var ungdom. Særlig de første årene etter krigen, da livet for porsangerværingene var svært vanskelig, var det å få disse gavene fra reindriftssamene (fjellfolket) når de kom ut til kysten på sommerbeite svært ettertraktet, og det var gjensidig. Gavene bestod av både tørkakjøtt og ferskt kjøtt, samt skinn, skaller og kommager. De fastboende byttet med tørkafisk, saltet og fersk fisk, vevde grener (ràtnu), strikkavarer og iblant bakverk.

Det som disse informantene la vekt på, var det vennskapet slike relasjoner skapte. Her ser vi Britt Kranviks poeng; verdde-systemet skapte gode sosiale relasjoner mellom fjellfolket (reindriftssamene) og fjordfolket (de fastboende). En bekreftelse på hva verdde-relasjonen virkelig betydde i tidligere tider, fikk jeg fra andre informanter, som ikke hadde opplevd slike gave- og bytte - relasjoner i praksis, men som kjente til begrepet verdde og oversatte det til norsk med en 'venne-relasjon'. De husket gamle samer som kom ned til foreldrene eller besteforeldrene og byttet varer, og de mente å

huske at dette førte til gode relasjoner mellom de fastboende og fjellsamene, som de kalte dem. Det samiske ordet verdde heter i norsk oversettelse venn eller gjestevann (samisk-norsk ordbok 1995).

5.3 FORVALTNINGEN AV DE FORNYBARE RESSURSENE

Vi skal nå se på de utmarksressursene som ligger under styret av Finnmarksloven i § 23 og som gjelder rettighetene for alle som bor i fylket. Det blir ofte fremstilt som om det foregår en kamp om disse ressursene. Slik situasjonen er i dag er det bare på to områder der det virkelig er konkurranse. Det gjelder småviltjakta som fortsatt er åpen for jegere fra hele landet, og det gjelder elgjakta hvor det alltid er loddtrekning, slik at bare noen lokale jaktlag kommer med. Regelen er at 60 % av elgvallene skal forbeholdes kommunens innbyggere, mens 40 % kan tildeles folk fra andre kommuner i fylket. Etter en klage fra Alta i 2010 behandlet styret for Finnmarkseiendommen på sitt møte mars 2011 dette temaet og innstilte på at samme ordning skulle fortsette. Dette vedtaket er godkjent av Mat- og forsyningsdepartementet (www.FEFO.no – 16.03.11). Det finnes også en mulighet for folk utenfor Finnmark til å bli med på et elglag. I utlysningen for 2011 finnes det på FEFO sin hjemmeside søknadsskjema for disse. Siden jeg intervjuet den eldre delen av befolkningen, var deres egen interesse for å drive jakt relativt liten, de snakket helst for sønner og svigersønner.

Den andre betydningsfulle utmarksressursen i hele Finnmark er rypebestanden. Den er gått mye tilbake det siste 10-året av ulike grunner. Styret for Finnmarkseiendommen hadde på sitt møte i januar 2011 oppe forslaget om å redusere avskytingen fra og med innværende år. Forslaget gikk også ut på at finnmarkingene skulle ha fortrinnsrett ved rypejakten. Styret hadde innstilt på et positivt vedtak når det gjaldt disse to punktene. (NRK- Troms/Finnmark 25.01.11 intervju med styreleder i FEFO) Men resultatet av møtet ble at man opprettholdt ordningen fra 2010, der det ikke ble noen reduksjon i nedskytingen for 2011.

Når det gjelder de øvrige utmarksressursene under denne paragrafen; fiske i vassdrag med stang og håndsnøre, plukking av multer og uttak av trevirke til husflid, så er ikke dette ressurser som det er altfor stor konkurranse om. Porsanger har så mange

fiskevann at det er nok til alle, multemyrer er det også mange av og mange ligger nær veien. Bruk av trevirke til husflid hørte fortiden til, mente mine informanter. Ingen av dem hadde hørt om noen som hadde søkt om å få ta ut trevirke til husflid, verken i nåtid eller i tidligere.

De ikke-fornybare ressursene som olje, gass og mineraler er ikke med i Finnmarksloven. Når det gjelder kyst- og fjordfisket for lokale fiskere, så ble det nedsatt et eget utvalg for å utrede det, og dette har lagt frem sin innstilling, NOU 2008:5. Finnmarksloven sier derfor ikke noe om dette temaet.

Når det gjelder de andre utmarksressursene som bare folk i kommunen har rettighetene til, så fører ikke dette til de store problemene for bygdefolket. Det de oftest irriterer seg over er prisen som FEFO tar, og så det byråkratiet som er knyttet til saksgangen i dag. ”Det var mye enklere før, og så kosta det ikke så mye”, var vanlige utsagn. Når man søker om vedteig til FEFO kostet selve søknaden kr. 270. Dette var en praksis som folk ikke var vant til, og som de av den grunn irriterer seg over. Å få tildelt en teig for hogst, gikk greitt. Det kunne nok hende at man måtte lenger bort fra selve bygda enn tidligere, men skog var det ennå nok av. Det samme gjaldt for de andre utmarksressursene som stikking av torv, uttak av lauvskog til gjerdestolper og hesjestaur i reindrifts- og jordbruksnæring. Loven virker i sin utforming gammeldags. Torv brukes ikke lenger, i reindriffta kjøpes gjerdestolpene ferdig kuttet og impregnert. Ikke mange bruker hesjestaur. Det gis faktisk ekstra tilskudd til hesjing av høy i Finnmark i dag, men det meste av høyet balles eller tørkes på voll. En av mine informanter hadde satt opp ei hesje på 50 m i 2009, men fikk ikke inn høyet fordi det ikke ble tørt.

Det er en utmarksressurs “landgarn for laksefiske” i paragraf 22 b. eller fiske etter anadrome laksefisk, som flere var interessert i. Jeg har bare fire informanter i mitt materiale som drev med landgarn. De mente ordningen var for “tungrodd”; de fikk bare fiske en kort periode, utstyret var dyrt og det medførte mye arbeid. En konsulent ved FEFOs kontor i Vadsø fortalte at FEFO forvalter ca 1600 slike laksegarnplasser, og at litt over 400 av disse er på private eieres grunn. Alle som har en laksegarnplass må registrere denne i Sjøfangstregisteret, og de som leier lakseplass på FEFOs grunn må i tillegg betale en avgift til FEFO. Antall lakseplasser på privat grunn har gått tilbake med litt over 200 de siste 30 årene uten at man kan forklare hva som har skjedd i følge

FEFO. Ifølge en av mine informanter ”var Statsskog snar til å inndra slike laksegarnplasser dersom de ikke ble benytta på noen år. Dette gjaldt særlig når eldre mennesker falt bort, og familien ikke straks tok opp fiske. Når så den yngre generasjonen forsøkte å gjøre krav på lakseplassen, var den overtatt av Statsskog. Jeg kjenner til flere slike tilfeller fra her rundt Porsangerfjorden”.

Flere av mine informanter hadde forventet at kommunen skulle få større rett over de fornybare ressursene og især over den grunnen “som nå er blitt overført fra Statsskog til alle finnmarkingene og som nå heiter Finnmarkseiendommen. Men kor blei det av alt det preiket om at vi sjøl skulle få bestemme. Alt e jo som før”. En del kommune - politikere hadde regnet med at kommunen skulle få forvalte alt av jakt, tildele elgvall og selge både fiske- og jaktkort. Noen hadde også håpet på å få selge kort for multe – plukking. “Det ville gitt kommunen inntekter og muligheten for sjøl å forvalte og å kultivere vann og utnytte utmarka. Vi har jo en Jeger-og fiskeforening som selger kort til Børselva, og der tar FEFO inn mange tusen uten at de gjør noe”.

Jeg har tidligere pekt på at i forslaget til nye lover som vi finner i Samerettsutvalgets sin utredning, så er der forslag om en ’Utmarksforvaltning’ (NOU 1997:4:550). Men i loven er disse forvaltningsoppgavene lagt til styret for Finnmarkseiendommen og ikke til kommunen og bygdefolket. I dag er det etter loven FEFO som forvalter det meste av arealene i Porsanger kommune. Dette fører til store frustrasjoner både blant bygdefolket, blant politikerne og hos byråkratene. Vi skal derfor se på hvordan forholdet til FEFO er og forsøke å analysere hvorfor det er blitt slik.

5.4 UENIGHET OM STYRET FOR FINNMARKSEIENDOMMEN OG FEFO

For å kunne forstå den heftige debatten som pågår om Finnmarksloven, så må man se på hva som hadde skjedd i forkant av loven. Den hadde vært debattert i minst to år før den ble vedtatt, og folk hadde lest om den i avisene. Det hadde ifølge mine informanter festet seg en bevissthet om at kommunen skulle få mer å si etter at den nye loven kom. Skuffelsen var derfor stor da det viste seg at loven egentlig ikke endret særlig mye på det som tidligere hadde vært. Man fikk et nytt navn på det som til nå hadde hett Statens grunn i Finnmark, og man fikk et nytt forvaltningsorgan. Etter Miljøloven hadde alle de ansatte i Statsskog rett til å få seg jobb i FEFO. Dette er antakelig en av forklaringene

på hvorfor de to største administrasjonskontorene ligger i Alta og Vadsø akkurat som i Statsskog sin tid. Styret for Finnmarkseiendommen har bestemt at hovedadministrasjonen skal ligge i Lakselv. Der er det i dag en liten administrasjon på 7 personer. At det samme personalet som jobbet i Statsskog i dag jobber i FEFO, er nok en av forklaringene på at forvaltningen av Finnmarksloven har blitt svært lik på Statsskogs forvaltning av Statens grunn i Finnmark. Rammebetingelsene for FEFO er også lik de som gjaldt for Statsskog. Den skal sørge for å skaffe inntekter for å dekke de administrative utgiftene. Dette er av departementet anslått til å være ca 25 mill kr. I 2009 hadde FEFO en inntekt på ca 36 mill kr. Det som ikke går til driftsutgifter, skal etter loven avsettes til et fond, men styret har anledning til å utdele midler til prosjekt, bl.a. 'grønne midler' fra overskuddet. Det som er den store forskjellen fra Statsskog, er at Finnmarkseiendommen er en vanlig grunneier (gnr.1, bnr.1). og den er som grunneier moms -og skattepliktig.

Jeg vil derfor se på hva som gjør at både bygdefolket, politikerne og byråkratene opplever at de blir overkjørt. Hvis vi da ser på styret i Finnmarksloven som er omfattet av 9 paragrafer, så har det valgt en lav profil. I løpet av de månedene jeg var på feltarbeid var det valgt på ny styreleder som var oppe i media. I løpet av de neste månedene var det en styresak som vakte medias interesse; om det skulle vedtas innskrenking i småviltjakta (ryper) for folk utenfor Finnmark. Styret var positivt til fredning, men det endte med at de vedtok å prolongere nåværende ordning (NRK-Troms og Fmk. 25.01.11).

Styrets rolle var altså ikke tema for diskusjon, men derimot var FEFO blitt 'den store, stygge ulven' i folks oppfatning. Dette grunnga de med at så mange ting hadde endret seg på de få årene etter at Finnmarksloven kom. Det gjaldt ikke bare innskrenkninger i bruk av utmarka, og især da i naturreservatene, det gjaldt priser på festetomter ” som hadde skutt i været” og det var de øvrige restriksjonene som bygdefolket var blitt pålagt, slik en av informantene sa det: ” i dag er det så mange instanser som skal uttale seg om hver bitte lille sak”. Introduksjonen av den nye loven hadde nok skapt en forventning om at bygdene og bygdefolket skulle få mer å si over utmarka og ressursene i deres egen kommune; ” å få være herre i eget hus” var et uttrykk som stadig kom igjen hos mine informanter. Også blant byråkrater/politikere fikk jeg høre det samme, og særlig byråkratene var opptatt av hvor lite kommunen kunne bestemme over arealene

innenfor kommunegrensen, som tilhørte Finnmarkseiendommen; ”her gjør FEFO seg rik på våres grustak og våres næringseiendommer”. De sammenlignet ofte med Statsskogs styre, og de fleste mente at det var bedre da; prisene på de forskjellige tjenestene var lavere, og nå var det blitt enda mer byråkrati, bl.a. hadde Sametinget fått uttalelsesrett i flere saker. Ifølge § 4 i Finnmarksloven kan Sametinget gi retningslinjer for hvordan endret bruk av utmark skal bedømmes. Det betyr at en ny instans må inn i saksbehandlingen. Misnøyen var stor.

Hvis vi da ser på termen avmakt, så betyr det ikke det samme som lite makt, men snarere at man er forhindret fra å utøve makt selv. Man får ikke bestemme i de sakene man mener seg berettiget til, og man må bare finne seg i at andre tar avgjørelser overhodet på en. Verken bygdefolket eller politikerne hadde noe å stille opp med. Man snakker vanligvis om at avmakt har å gjøre med manglende kommunikasjonskanaler, dårlig organisering og lignende som forhindrer ’ de avmektige’ i å fremme sin sak (Hylland Eriksen 1994). Dette stemmer bare delvis med forholdene i Porsanger. Men frustrasjonen er der hele tiden. Høsten 2010 ba ordføreren i Porsanger om et møte med FEFO for å få avklart en del saker. Dette er en god måte å handle på for å løse et avmaktsproblem. Det viser også at denne form for avmakt er et ’systemproblem’, som ikke kan løses utelukkende gjennom bedre kommunikasjonskanaler, selv om det er en mulig vei å gå.

Situasjonen som folk opplever over for FEFO er en slik avmaktsfølelse. Andre tar beslutninger som angår deres hverdag. Nå er dette en vanlig situasjon både i kommunale og statlige sammenhenger, men forskjellen er at her har man ingen påvirkningsmulighet, verken gjennom politiske valg eller gjennom organisasjoner.

Når det gjelder det dårlige forholdet som eksisterer mellom bygdefolket og reindrifts - samene så kan det også betegnes som avmakt i den forstand at den enkelte eier av en utmark har dårlige sanksjonsmuligheter overfor reindriftdistriktet. Her kan vi også bruke begrepet symbolmakt men da myntet på reindriftsamene. Slik folk opplever dem er makten i stor grad knyttet til symboler, slik Bourdieu (1979) bruker det. Han knytter den symbolske makten både til symboler og til økonomisk ulikhet “ en herskende klasse som bestemmer rangeringen av symbolene”. I norsk sammenheng vil det bli feil å karakterisere reindriftsamene som ‘herskende klasse’. Reindriftsamene utgjør nok

økonomisk et snitt av befolkningen. Men noen av mine informanter hevdet “ at reindriftssamane bruker kofta , går med kniv og tar seg til rette som de storkara de er”. Flere av informantene hadde forsøkt å klage, både muntlig og skriftlig, til jordskiftekontoret, men alle hadde fått avslag på klagen på grunn av at reindriften hadde rettigheter ut fra ‘alders tid bruk’.

Reindriftsamene på sin side opplever at de er bærere av det vi kaller ‘kulturell kapital’. Ifølge de få som jeg fikk intervju, så kan det være representativt det som en av dem sa: “det er vi som oppbærer et rikt samisk språk når det gjelder økologi og natur. Vi holder i hevd gamle tradisjoner der de er funksjonelle, og vi bruker den utmarka som ingen andre kan nyttiggjøre seg. At vi ikke er moderne, beror på øynene som ser. At vi går i kofte, betyr ikke at vi ikke hører med i den moderne verden. Kofta er funksjonell til vårt bruk. Å ta vare på tradisjonene, betyr ikke at vi ikke er moderne. Jeg blir så lei av alt det preiket om de ‘skitne, late, umoderne samane’. Vi er bærere av vår samiske kultur, og det vi gjør er også til fordel for de andre samene”. Denne informanten hadde opp gjennom tidene fått mye kjeft av bygdefolket, som han mente hadde svært differensierte syn på reindriftssamene. Han hadde fortsatt noen familier i bygda han kunne gå til, slik man i gamle dager tok inn til sin verdde.

At kommunene etter Finnmarksloven har fått så liten makt, opptar mange. Slik situasjonen er i dag er det egentlig bare § 24 som gir kommunen rett til å tildele enkeltpersoner eller grupper rett til å utnytte de fornybare ressursene på et angitt område. Forutsetningen er at de som ‘bygslar’ dette området, må ha helt eller delvis sitt livsgrunnlag knyttet til utmarksnæring. Det er ikke mange personer i dag som driver med slik næring. Det er antakelig grunnen til at jeg ikke hørte om noen slike overtakelser etter § 24. I Porsanger er det mange mindre bygdelag og foreninger.

Det finnes som nevnt også en annen mulighet for å delegere noe myndighet til en organisasjon eller et lag etter § 26. Dette eksisterer i Porsanger når det gjelder utstedelse av fiske- og jaktkort. Mot en ganske stor avgift til FEFO står den lokale jeger – og fiskerforeningen for dette arbeidet, og de har også ansvaret for kultivering av for eksempel Børselva. I Stabburselva er det et grunneierlag som selger fiskekort.

En annen viktig diskusjon som foregikk mens jeg var på feltarbeid, angikk arbeidet i Finnmarkskommisjonen. Den hadde ikke slik bredde som de to jeg har behandlet ovenfor, men den hadde en oppriktighet som det sto respekt av. Dette skal jeg analysere i neste kapittel.

KAPITTEL 6 FORVENTNINGENE TIL FINNMARKSKOMMISJONEN OG SPØRSMÅLET OM SAMISKE RETTIGHETER VERSUS NORSKE

I dette kapitlet vil jeg ta opp hvordan folk forholdt seg til Finnmarkskommisjonen. I den sammenhengen var det mye diskusjon om rettigheter; på den ene siden står de fleste av mine informanter, bygdefolket, de ønsker å gjøre krav på slåttemarker som har vært i familien langt tilbake i tid. På den andre siden står de som mener at det er forskjell på samisk og norsk sedvane og rettsoppfatning. Mange i den sistnevnte gruppen har godt kjennskap til lovverket og gode kunnskaper om 'det samiske'. Den første gruppen kjenner ikke til noe lovverk som regulerer deres rettigheter, og de sier selv at de ikke forstår hva som menes med samiske rettigheter, men de tror at 'myndighetene' ofte er på samenes side.

Et forhold som mine informanter var opptatt av, var reindriftens rettigheter i naturreservatene. Dette irriterte bygdefolket veldig.

6.1 FOLKS FORHOLD TIL FINNMARKSKOMMISJONEN

Finnmarkskommisjonen hadde ennå ikke startet sitt arbeid i Porsanger da jeg gjorde mitt feltarbeid der. De fleste hadde hørt om kommisjonens arbeid fordi det hadde stått i avisene om utredningene på Seiland og Sørøya og i Nesseby. En del av mine informanter var opptatt av at reindriftsamene hadde fremsatt krav om å få bruke det meste av utmarka på hele Varangerhalvøya ut fra det de betegnet som 'samiske regler'. Dette ble etter hvert en ganske heftig debatt; ”Ka trur du at reindrifta vil kreve her i Porsanger – alt utenom naturreservatene, for der kan de gjøre som de vil. Æ frykte det blir lite igjen til oss andre, også de samane som bor fast her og som har hatt sine gressletter”.

Det hadde også vært en avisdebatt tidligere knyttet til Finnmarkskommisjonens arbeid, så selv om bare et lite utvalg av mine informanter hadde vært opptatt av selve kommisjonen, visste de fleste om den. Kommisjonen var som nevnt blitt opprettet i mars 2008, så den hadde ikke hatt lang virketid. Men dens arbeid ble straks lagt merke til gjennom avisdebatten. Ifølge noen av informantene mine var dette deres sjanse til å få igjen råderetten over noen slåttemarker som de visste hadde vært i familiens bruk helt opp til midten av 1950-årene.

Det hadde også vært andre debatter om kommisjonens arbeid som folk hadde lagt merke til. ”På Samefolkets dag i februar holdt ho Ellen Kathrine (Hætta) en tale der ho sa at denne kommisjonen – eller ka den no heiter - ikkje er nødvendig. Ho sa også nokke om at samane blir utsatt for norske regler. Det kan æ ikkje forstå. Her hos oss er det nå reinsamane som rår grunnen”. Det stemte at Ellen Kathrine Hætta (politisjef i Øst-Finnmark) hadde holdt en tale med et slikt innhold. Hun fryktet at kommisjonen ville bidra til fornorskning, og hun ropte et varsku mot at kommisjonen skulle dele ut parseller til privat eiendom. Hun hadde videre sagt at ved å sette fokus på norske rettsbegreper og oppstyking av jord i private parseller, ville det bidra til å ødelegge samisk kultur. Ingen av mine informanter visste hva hun egentlig mente med det. ”Vi fratar jo ikkje samane deres områder om vi får tilbake den marka vi før dyrka, og kossen kan vi ødelegge for samisk kultur. Det forstå æ ikkje”.

En som mener det blir feil å ”skyte” mot Finnmarkskommisjonen er Øyvind Ravna, en av forfatterne bak utredningene til Samerettsutvalg II (NOU 2007:14). Han sier: ”Om noen skal ha kritikk, må det være daværende regjering (Bondevik II) som satte 15 års samerettsutredning til side. Finnmarkingene har ikke fått den loven Samerettsutvalget foreslo i 1997” (Nordlys 19.02.2010). Han sier videre at forslaget til denne loven var basert på at utmarksgodene skulle forvaltes av lokalt oppnevnte utmarksstyrer, og at det skulle fastlegges bygdebruksområder hvor lokalsamfunnene fikk råderetten over sine nærområder.

Samerettsutvalg I hadde ment at en slik ordning kunne sees på som en moderne samisk siidaordning som gikk ut på en kollektiv brukerstyrt forvaltning basert på at nærhet til ressursene gir rettigheter, uten at det blir åpnet for full eiendomsrett (NOU 1997:4). Dette forslaget var ifølge Ravna inspirert av ordningen med statsallmenninger, der bygdefolket har lovfestede rettigheter til hogst, beite, seter o.a. Ravna mente at Samerettsutvalget dermed forsøkte å ta det beste fra to ordninger, den gamle samiske siida-ordningen og ordningen som sikrer bygdefolk rettigheter i stats- og bygdeallmenninger.

6.2 FORTELLINGER FRA FELTARBEIDET SOM VISER FOLKS INTERESSE FOR FINNMARKSKOMMISJONENS ARBEID

For å vise litt av det folk i Porsanger tenkte om kommisjonens arbeid, skal jeg her ta med tre historier som viser folks tanker omkring temaet og hva de har tenkt å gjøre. Alle tre var menn.

Den første fortalte om hvordan han helt siden han hadde hørt om kommisjonen, hadde bestemt seg for at han ville gjøre noe for å få tilbake de gamle slåttemarkene. Problemet var at de lå et godt stykke ovenfor bygda og nokså høyt til fjells. Han husket godt at han hadde vært med bestefaren dit opp. Det var tre områder. Bestefaren hadde fortalt at i hans ungdom som var før første verdenskrig, så hadde de ført sauene opp dit så tidlig på våren som det gikk an. De hadde hatt ei gamle for de folkene som var der og ei gamle for sauene dersom det hendte at de måtte ta dem inn. Hans far husket godt at han som guttunge hadde gjette sauer der sammen med to fettere. De var litt redd om kveldene for de hadde hørt historier om de underjordiske. Men natta var lys og de trivdes sammen de tre fetterne. Problemet for denne mannen var at han ikke hadde papirer på de tre slåttemarkene. Han hadde hørt at når man var same, så hadde man spesielle rettigheter som urfolk, men han visste ikke helt om det gjaldt han. For han hadde ikke rein, i dag hadde han bare noen få sauer, som han hadde på inngjerdet mark nede ved gården. Han var interessert i å treffe andre som også ville fremme et forslag til kommisjonen.

Her ser vi at spørsmålet om spesielle rettigheter for samene som urfolk etter ILO-konvensjonen 169, art.14 nr. aktualiseres. Min informant hadde hørt at han i likhet med reindriftssamene kunne fremsette krav om eiendomsrett eller bruksrett til disse slåttemarkene for “tradisjonell virksomhet” (Ot,prp.nr.53 2002-2003 s.88). Problemet mente han selv, var at han ikke hadde papirer på disse slåttemarkene. Men han lurte på om reindriftssamene hadde slike papirer når de fremsatte sine krav.

Den andre informanten fortalte at de var et helt bygdelag som hadde begynt å jobbe sammen, både menn og kvinner. De hadde vært i kontakt med et annet bygdelag som lå på andre siden av fjellet. De ønsket å kreve et felles område for ‘forpaktning’ som han sa. I det bygdelaget som han tilhørte var det flere som hadde slåttemarker. Et par stykker brukte ennå å føre sauene dit når de hadde beitet på hjemmetraktene. De hadde

fått midler til å gjerde inn disse to områdene, som ikke lå så langt fra bygda. Problemet var likevel gaupa, som ikke skydde gjerder. I dag var det ikke vanlig å gjete sauene. Hvis de to bygdelagene gikk sammen, ville de kunne dekke et ganske stort område. De hadde hørt at sørpå var der bygdelag som forvaltet et slikt område i det som ble kalt statsallmenninger, og de hadde rett til hogst, beite og seterdrift. Sjøl hadde han mest lyst til å drive med snarefangst på rype og høste av det naturen ga; fiske med garn i vannene og plukke multer. Kjerringene hadde mest interesse av å utnytte området til rekreasjon. De hadde hørt at i statsallmenningen kunne man også få lov til å sette opp hytte eller gamle for overnatting. “Tenk kor godt det kunne være etter en hel dag med multeplukking på myra å slippe å slite seg heimover. Da kunne vi gjøre opp varme i gamma akkurat som før i tida og koke mat der”. Mannen som fortalte meg denne historien, sa at de ikke var kommet så langt i planleggingen. De trengte egentlig hjelp for å komme videre.

Det opplegget som denne informanten forteller om her, er det delvis mulig å realisere også i dag etter § 24 i Finnmarksloven. Der kan “en gruppe av personer som har tilknytning til en bygd og har sitt livsgrunnlag helt eller delvis knyttet til utnyttelsen av fornybare ressurser i nærheten av bygda, av kommunen for inntil 10 år om gangen bli tildelt særskilt rett til å utnytte de fornybare ressursene”. Men det er visse heftelser ved denne paragrafen. Det er kommunen som velger ut området, og det er ikke tillat med jakt på storvilt og småvilt, fiske med stang eller fiske etter laks med landgarn. Det han nevner om bygdelag som forvalter et område i en statsallmenning, er interessant. Det er bl.a. ett av forslagene fra Samerettsutvalg II til den nye loven som er foreslått under navnet Hålogalandsloven (NOU 2007:13 Bind B s.1213 ff).

Den tredje informanten fortalte at han og noen andre for et par år siden hadde begynt å intervjuere eldre mennesker om bruken av utmarka i eldre tider. De hadde skrevet det ned for hånd, og nå hadde de en ganske stor samling av fortellinger både om livet i gamle dager og om folks bruk av utmarka. Problemet nå var å få det systematisert og skrevet ut slik at de kunne bruke det i et eventuelt krav overfor kommisjonen. Et par av de områdene der de hadde intervjuet ‘eieren’ lå innenfor et naturreservat, Nå var de veldig spente på om slekta ville kunne påberope seg også eier- eller bruksrettigheter her.

Krav om rettigheter innenfor naturreservatene vil antakelig komme opp for kommisjonen. Informanten mente at bygdefolk burde ha de samme rettighetene som reindriftsutøverne til å ivareta sine utmarksslåtter, dersom de fortsatt drev med utmarksnæring. Nå er det i dag strenge krav for bygdefolk til å dyrke slike utmarksslåtter som ligger utenfor reservater; de må gjerdes inne og de må ikke være til hinder for reinen (NOU 200713 s. 1233). Han var også av den oppfatning at da burde de på lik linje ha rett til næringshytte, men han var klar over at det var det ikke kommisjonen som tok stilling til.

Disse fortellingene uttrykker ikke direkte en motstand mot reindriften, men de inneholder synspunkter som går på forskjellsbehandling.

6.3 KORT OM SAMISKE RETTSOPPFATNINGER

Fra samisk side forsøker man å begrunne hva som menes med ‘samiske rettigheter’. Men verken Ellen Katrine Hætta eller Øyvind Ravna (begge er samiske jurister) forfekter i utgangspunktet at det finnes en egen ‘samisk rettsoppfatning’. Denne betegnelsen finner som overskrift på Sedvaneutvalget sin utredning (NOU 2001:34). Flere forskere i dette regjeringsoppnevnte utvalget har utredet dette temaet; Steinar Pedersen, Nils Oskal, Elina Helander, Bård Berg m.fl. (alle i NOU 2001:34). Av utredningene til Elina Helander og Steinar Pedersen fremgår det at det finnes en egen samisk ‘tenkemåte’ eller rettsoppfatning når det gjelder samene. Dette har jeg redegjort for i kap.1.3.4. Steinar Pedersen har utledet denne ut fra skriftlige kilder, mens Elina Helander har intervjuet folk på samisk. Begge beskriver samiske sedvaner og samiske rettsoppfatninger som eksisterende, men at de endrer seg over tid. Også Trygve Tønnesen (1972:108 ff) har en lang utredning om det han kaller ‘samisk’ rettsoppfatning’, så det er et begrep som har festnet seg. Men forskjellen til ‘norsk rettsoppfatning’ er i realiteten ikke så stor. Trygve Tønnesen skriver: ”Mye av den bruk som fortas over Finnmarksallmenningen savner grunnlag i noe ‘hjemmelsdokument’. Det er selve det forholdet at det er jord som har vært i bruk over lang tid, som oppleves å gi et rettsgrunnlag. Særlig gjelder dette den bruk de samiske grupper nå krever rettsbeskyttelse for. Det er helst hevd eller alders tids bruk vi tenker på i denne forbindelsen. I tillegg kommer kravet om ‘å være i god tro’”.

Kirsti Strøm Bull (2003:216) legger stor vekt på de to høyesterettsdommene, Selbu – saken (Rt.2001 nr. 769) og Svartskogsaken (Rt. 2001 nr.1229). Hun skriver:” Disse to dommene har altså stor betydning for samenes rettsstilling”. Hun begrunner dette på følgende måte: “ Gjennom to høyesterettsdommer fra 2001 er samiske rettigheter gjennom alders tids bruk blitt ytterlige befestet. I begge avgjørelsene understreket Høyesterett at man måtte ta hensyn til de særtrekk som kjennetegnet samisk bruksutøvelse. I Selbu-saken, som gjaldt beite på privat grunn, fremhevet retten at momenter om bruk som har vært fremhevet for andre beitedyr, ikke uten videre kunne overføres til reinbeite. Man måtte altså ta hensyn til reindriften egenart. I Kåfjorddommen (Svartskogsaken) drøftet Høyesterett bl.a. hvilken betydning det hadde at befolkningen som brukte Svartskogen, sjelden hadde omtalt sine rettigheter som eiendomsrett, men heller snakket om bruksrettigheter. Høyesterett viste til at samene utgjorde en dominerende del av oppsitterne som brukte Svartskogen. Med sin kollektive ressursutnyttelse hadde de ikke samme tradisjon som andre til å tenke i termer som eiendomsrett. Var en tilsvarende bruk blitt utøvet av en befolkning med annen bakgrunn, ville de nok snakket om eiendomsrett. Plenumsdommen i Selbu-saken vil ha prejudikatsvirkninger, dvs. at domstolene i senere saker må bygge på de prinsipper Høyesterett har lagt til grunn i de to avgjørelsene. Også den offentlige forvaltningen må i sin virksomhet bygge på de samme rettsprinsippene. Disse to dommene har altså stor betydning for samenes rettsstilling” (2003:217).

Motstanden mot samiske rettigheter har vært debattert de siste 30 årene. Her skal jeg bare ta med noen få innlegg i debatten.

6.4 MOTSTAND MOT “SAMISK RETTSOPPFATNING”

Det har vært flere debatter i NRK der blant andre tidligere ordfører og nå stortingsrepresentant for AP , Inga Lill Olsen fra Måsøy kommune, har uttalt seg mot en for sterk dominans fra samisk hold. Hun har kritisert styresammensetningen i Finnmarksloven der samene i forhold til den delen av populasjonen som de utgjør, er forfordelt når det gjelder styremedlemmer. Det var likevel få av mine informanter som var særlig opptatt av styresammensetningen i FEFO. Helt opp til 2006 var det Staten

gjennom Statsskog som forvaltet 96 % av Finnmark. Ingen av mine informanter syntes situasjonen var blitt bedre ved at FEFO var blitt grunneier. ”Vi er som leilendinger å regne, ser du. Har ikke mye vi skulle ha sagt over vår egen natur. De ’høye herrer’ vil bestemme. Slik var det før og slik er de nu. Æ trur aldri vi får det slik som folk elles i landet har det.”

Det har også vært tatt til motmæle fra annet hold mot det som betegnes som ‘en samisk rettsoppfatning’. Kjell Olsen (2010) skriver slik: ”Det er ikke Finnmarksloven som er problemet, men avgrensningen av det samiske som den sørnorske kolonimakta har som sitt premiss” og viser til Nordkalottfolket sitt debattprogram. Han drøfter hvordan to organisasjoner i Finnmark; Organisasjonen for etnisk og demokratisk likeverd (EDL) og Nordkalottfolket (NKF) har begge forsøkt å påvirke de ulike diskursene om Finnmarksloven. Dette har de gjort ved stadige avisinnlegg, særlig fra lederne, gjennom debatter i NRK og ved å stille til valg i kommunestyret. Begge organisasjonene er positive til lokalt selvstyre, altså i tråd med Samerettsutvalgets forslag, men de er imot styrking av samiske rettigheter. Her er de på linje med høringsuttalelsene om Finnmarksloven til samtlige kystkommuner i Finnmarks. Også fylkeskommunen la seg på denne linjen i sin høringsuttalelse (Inst. O nr. 80 s.6 ff). Blant bygdefolket i Porsanger hørte jeg få kommentarer til deres arbeid. NKF stilte liste ved kommunevalget i 2009. EDL har en “Hvitebok” der de drøfter det historisk-juridiske grunnlaget for Finnmarksloven; Nosk rett, Samisk rett og Folkeretten. I denne Hviteboken har Odd Mathis Hætta, tidligere leder av Norske Samers Riksforbund, NSR, skrevet forordet. Han var tidligere redaktør av avisen Sågat. Mange samer er for et samarbeid mellom kystkommunene og innlandskommunen og at Finnmarksloven kunne være likeverdig for alle.

6.5 SAMISKE RETTSOPPFATNINGER ER BASERT PÅ ERVERVET KUNNSKAP

Rettsoppfatningene i det samiske samfunnet er ikke kodifisert eller skrevet ned slik at man har noe å henvise til. De beror på folks kunnskap, erfaringer og holdninger og er nedarvet gjennom århundrer. Kunnskapen gjaldt opprinnelig all samisk næring, men har med årene mer og mer blitt forbundet med reindriftsnæringen. Denne kunnskapen er forskjellig fra den norske fordi det gjelder en annerledes kultur og livsform. Også

språket som er knyttet tilreindriften har et vokabular som er mer omfattende enn for samisk i dagligtale. Bare for ordet 'snø' på norsk finnes det ca 200 ord på samisk (Jernsletten 1988), og disse er funksjonelle og i daglig bruk de aller fleste av dem. Tilsvarende har samisk språk et rikt vokabular for natur og landskapsformer. For å bevare det samiske språkets rikdom, er derfor reindriften av stor betydning i og med at reindriftsutøverne nesten alltid snakker samisk. Betydningen av dette finner vi dekning for i forskningen til Giddens (1984:281 ff) der han vektlegger betydningen av menneskers kunnskap. Handlingsorienterte aktører utfører sine aktiviteter ut fra den kunnskapen de har og det formålet handlingen skal tjene. Dersom man stiller spørsmål ved hvorfor de handler som de gjør, kan de si en del om betingelsene og hvorfor de handler slik i hverdagen. Det er derfor viktig ifølge Giddens å klare å få kjennskap til den kunnskap de har og som ligger til grunn for deres handlinger, dersom man skal forstå hvorfor de handler som de gjør.

Også Berger & Luckman ([1980:39) er opptatt av hva den akkumulerte kunnskapen i ethvert samfunn egentlig betyr når det gjelder opplæring av normer og regler som igjen danner bakgrunnen for et samfunns rettsoppfatninger. Den kunnskapen som overføres fra generasjon til generasjon, og som aktørene har tilgang til i sitt hverdagsliv, blir deres erfaringsverden. Det viktige er at man kollektivt i et samfunn har en felles forståelse av praktiseringen av slike rettsoppfatninger (op.cit.)

I arbeidet med å utvikle en felles rettsforståelse er det viktig at ikke kunnskapen blir borte og respekten for hverandres kunnskap forsvinner. I dag ser man tydelig blant de fastboende samene at mye har forsvunnet; språket fra hverdagslivets slit i gamle og fjøs er borte, erfaringene er der ikke lenger. Likevel er der ervervet kunnskap som man bør ta vare på.

6.6 RETTSOPPFATNINGENE HAR ENDRET SEG

Samisk sedvane og rettsoppfatning er ikke statiske størrelser, men fenomener som er i konstant utvikling og omdannes i takt med utviklingen i samfunnet. I dag ser vi at forskjellene i oppfatningene intern blant samer varierer. Blant bygdefolket var det noen som sa at de var samer, men som ikke var så opptatt av at det skulle være egne 'regler

for samene', som de sa. V i kjenner til at det fra langt tilbake har vært konflikter mellom sjøsamene og flyttsamene om 'gressmarkene, der sjøsamene opplevde at engene enten ble nedbeitet, særlig om våren eller endatil fratatt gressengene av reinsamene (NOU 1994: 21). En av mine informanter ute langs fjorden fortalte at han husket at bestemoren hadde fortalt: " fjellfinnene kom med reinen sin og beitet våre gressenger tidlig på våren. Vi kunne lite gjøre. Man kan ikke jage bort sulten rein. Vår gamle verdde Johan (Jovnna) var død da. Det hadde ikke hendt om Johan hadde fått leve. Nå er det nye tider, vi sjøsamer betyr ikke så mye lenger".

Også blant reineierne er det ulike syn når det gjelder rettighetsspørsmålet. Flere står for den gamle oppfatningen som rådde blant reindriftssamene tidligere, mens andre har tatt opp i seg den norske oppfatningen av lovverket (NOU 1994:21 s.164 ff). Det som utlegges som reineiernes oppfatning er stort sett at reinbeitene har de utnytta gjennom århundrer og derfor er det deres rettmessige felles bruksområder som de har krav på å få utnytte i framtida også. De fleste reineierne mener at de har for dårlig vern mot inngrep i beitelandet (op.cit.). Departementet på sin side legger til grunn ILO-konvensjon 169, Folkeretten og FNs erklæring om urfolks rettigheter for å gi samene et eget rettsvern.

Mot slike oppfatninger står lokalbefolknings krav om sine rettigheter til utmarka og til ressursene. De som har bodd i fjord - og innlandsstrøkene i Finnmark har utnyttet de tilgjengelige ressursene for å overleve. Det har i liten grad vært snakk om hva lovverket sa om bruken, men mer om den lokale skikk eller de uskrevne lover i de enkelte lokalsamfunn for utnyttningen av ressursene. Prestbakmo (NOU 1994:21 s. 168 ff) skriver: "Eldre folk sier at for beite i utmarka tenkte en sjelden på hvilke rettigheter en hadde eller ikke hadde. Dette står i sterk kontrast til avgrensningen av beiterett og tall på beitedyr i skjøtene og regelverket for salg av jord i Finnmark". Han skriver videre at "folk fra Igeldas på vestsiden av fjorden, hadde slåtter helt opp på Skaidejavre, ca 2 mil fra heimstedet. Det var utmarka som ga største delen av fôret" (op.cit.). En av informantene fortalte meg at han hørte til i et bygdelag i Børselv og sammen med to andre bygdelag hadde han nå begynt det nitidige arbeidet han mente det var å skulle dokumentere grensene for disse slåttemarkene. "Det hadde vært enklere om hele bygda hadde hatt et felles utmarksområde til sin disposisjon, både for hogst, litt jakt og fiske

og bærplukking. Men det synes å vær vanskelig å få til i dag, siden ingen av oss har det som næring”.

Selv om rettsoppfatningene har endret seg, er situasjonen i dag blitt slik at reindriftssamene har fått et sterkere rettsvern gjennom reindrifftsloven og som eget rettssubjekt (Skogvang 2008), mens bygdefolket ikke tror de har noe annet å holde seg til enn ‘lang tids bruk’ av utmarka.

6.7 OPPSUMMERING

Jeg har i dette kapittelet forsøkt å analysere folks forhold til Finnmarkskommisjonen. Gjennom noen fortellinger fra informantene har jeg satt fokus på hva slags områder som folk er interessert i å få utredet. Jeg har kort redegjort for forskere som har utredet om samiske rettsoppfatninger og beskrevet noen organisasjoner som ikke aksepterer at det finnes egne samiske rettsoppfatninger. For å vise hvordan slike rettsoppfatninger over tid utvikler seg, har jeg kort gått inn på den samiske kunnskapsproduksjonen som er forskjellig fra den norske bl.a. på grunn av en annen kultur og et annet språk. Jeg har også redegjort for hvordan rettsoppfatninger endrer seg over tid. Det betyr ikke nødvendigvis at norsk og samisk rettsoppfatning blir mer homogen. I dag synes oppfatningene blant de samiske akademikerne heller å være det motsatte, og da særlig fordi de støtter seg til ILO-konvensjon 169.

Blant den fastboende befolkningen, også etterkommerne etter sjøsamene, var det en noe oppgitt holdning når det ble spørsmål om hva slags rettigheter de trodde at de hadde til ressurser og utmarka. Noen ganske få hadde sett den muligheten som ligger i å fremsette et krav overfor Finnmarkskommisjonen når Porsanger skal utredes. Det de håpet på var å få bruksrett i det minste over gamle utmarksslåtter. Dersom en slik mark ligger i et naturreservat, venter de spent på om de da vil få igjen bruksretten til den.

I avslutningskapitlet vil jeg se på om det finnes måter å løse opp i den polariseringen som mine informanter har gitt uttrykk for, og som de knytter til Finnmarksloven og til FEFO.

KAPITTEL 7 AVSLUTNING: VEIEN VIDERE FREM

Avslutningsvis vil jeg kort drøfte om det er en sammenheng mellom de teoretiske overveielene jeg drøftet i kapittel 1.3 og de funnene jeg har gjort. Det første temaet gjaldt ulike diskurser knyttet til Finnmarksloven, FEFO, konflikten med reindriftsnæringen og opplevelsen til bygdefolket av 'å være rettsløs' når retten til utmarka skulle utredes. I den forbindelse har jeg sett på den opplevelsen av maktesløshet som mange av mine informanter ga uttrykk for. Flere forskere har pekt på hvordan slik avmakt oppstår (Paine 1981, Bourdieu 1984, Eriksen 1994) og mulige måter å overvinne den på.

Videre har jeg analysert om det lokalt i Børselv eksisterer samiske, kvenske og norske kulturforståelser. Kvenene jeg intervjuet hevdet alle at den kvenske kulturen sto sterkt i kommunen og særlig i Børselv der Kventunet ligger. Men når det gjelder frustrasjonen over FEFO, konflikten med reindriftssamene eller krav på utmarksslåtter til Finnmarks - kommisjonen, så gjorde ikke de kulturelle særtrekkene noen forskjell. Der opererte de som bygdefolk og sto samlet.

De viktige spørsmålene om eier- og bruksinteresser og om det er samiske eller norske rettsoppfatninger som skal legges til grunn for en utredning av rettighetene til utmarka har vært tatt opp i flere sammenhenger. Noen samiske forskere (Pedersen, Helander, Berg og Oskal, alle her fra NOU 2001:34) legger stor vekt på at det finnes en samisk rettsoppfatning som må legges til grunn. Andre, blant dem Ravna (Nordlys 19.02,10) er mer opptatt av at man burde valgt en modell med bygdebruksstyrer, noe som ifølge han ville ha vært mer i tråd med den gamle samiske siidaa-ordningen. I norske og kvenske områder kunne man brukt bygdeallmenninger eller bygdelag til å forvalte eller bygsle et nærområde med dets fornybare ressurser.

Kultur har jeg drøftet i forhold til livsform, verdier og folks handlinger og sosiale relasjoner. Vi finner i dag få trekk fra den gamle sjøsamiske kulturen i Porsanger. Einar Richter Hanssen stiller i Porsanger bygdebok (1986) spørsmål om sjøsame - kulturen er et konstruert begrep, siden man kjenner så lite til den. Selv på 1700 tallet finner man bare rester av den; språk (flere dialekter), klesdrakten som var lik fjellsamenes på land og nordmennes på sjøen, gamma som var av treverk og utvendig

dekket av torv. Sjøsameiidaene gikk i oppløsning på 1700 tallet, men noen kulturtrekk har holdt seg enkelte steder helt opp til våre dager. Det at sjøsamekulturen har vært lite synlig, kan ha gjort det vanskelig for sjøsamene å identifisere seg med andre samer. I dag har ikke sjøsamene mange synlige kulturtrekk, bortsett fra kofta. Når mange av dem velger å være same, er det ut fra en subjektiv overbevisning, samtidig som de får en bekreftelse på det fra andre. I dag er mange etterkommere etter sjøsamere aktive i ulike samiske miljøer. På bygdene i Porsanger, slik jeg møtte dem, deltok de i bygdelivet sammen med de andre.

7.1 NOEN ENDRINGER SOM KONSEKVENSN AV FINNMARKSLOVEN

Gjennom alle de intervjuene jeg hadde om Finnmarksloven, ga mine informanter uttrykk for at de hadde forventet endringer. Med det mente de endringer i forhold til Statsskog SF, som siden 1993 hadde forvaltet det som nå heter Finnmarkseiendommen. Under Statsskog SF hadde de opplevd at ”en statlig makt hadde forvaltet all utmark i hele kommunen og alle utmarksressursene”. De måtte betale for mange tjenester, for jakt- og fiskekort i tillegg til den vanlige statsavgiften. De fikk ikke kjøpe hyttetomter, alt skulle festes bort og avgiften gikk til Statsskog SF.

Så hadde de fått høre om den nye loven som skulle komme, og som skulle gi kommunene makt over alle arealene i kommunen, også utmarka, som til nå hadde vært ’statens grunn’. Forslaget var kommet fra Samerettsutvalget (NOU 1997:4). Det hadde de hørt i media. Alle kystkommune var også positive til forslaget om at kommunene nå skulle få bestemme mer. I over halvparten av de intervjuene jeg hadde, fremkom uttrykket ” bli herre i eget hus”, og det var samstemt og ga uttrykk for en felles forventning om en bedre tid som skulle komme. Politikere og byråkrater hadde sett frem til mer kommunal forvaltning av utmarka og utmarksressursene.

Men som Øyvind Ravna skriver (Nordlys 19.02.2010), så overkjørte departementet Samerettsutvalget med følgende begrunnelse: “a) ikke alle rettigheter er egnet til å forvaltes på kommunenivå (eks. storviltjakt og småviltjakt) og b) utmarksressursene er skjevt fordelt i mellom de ulike kommunene” (Innstilling O nr. 80 2004- 2005 s.6). Mine informanter delte ikke disse forklaringene og forsto ikke hvorfor det skulle være andre regler for kommunene i Finnmark enn i landet for øvrig. De fleste mente at det å

gå fra Statsskog til FEFO ikke var noen fordel. ”Vi har faktisk fått det verre enn før, tro meg. De har lurt oss. Vi har ikke rett til noen ting. Det er blitt mer tungvindt for oss og dyrere alt. Det var faktisk bedre med Statsskog”.

Noen ganske få merket ingen forandring. De representerte dem som ikke hadde søkt om festetomt eller vedteig, de fisket ikke og plukket ikke multer. ”Statsskog eller FEFO, det er det samme for meg, jeg har ikke merket noen forandring. Hva skulle det være?”. Det at folk ikke merker noen endring ved innføringen av Finnmarksloven, kan legges ut som at da har bare FEFO overtatt Statsskogs rolle: ”Hva var hensikten med det ? Prisene var i hvert fall lavere under Statsskog. Har vi fått det bedre kanskje ? Nei, tvert om spør du meg. Nå kan de sitte der på sine kontorer og bestemme over oss som før”.

Mange av mine informanter forventet ikke at de som var ansatte i FEFO skulle handle annerledes: ”Det er jo de samme folka som sitter der, som de som jobba for Statsskog. Kossen kan man da forvente at de skal gjøre ting annerledes”. De ansatte i Statsskog fikk tilbud om å jobbe i FEFO, det heter ”De ansatte i Statsskog i Finnmark som ønsker det, følger med over i Finnmarkseiendommen..” (Inst. O. nr.80 2004-2005 s.6).

På kommuneplanet var man mest opptatt av at FEFO i sin forvaltningsiver kommuniserte dårlig med kommunene. Ordføreren var blitt gjort oppmerksom på at FEFO nylig hadde solgt to store næringstomter uten at kommunen var informert på forhånd. Dette hadde skapt irritasjon på kommuneplanet. I forbindelse med veiutbyggingen i Alta hadde FEFO solgt et grustak i Porsanger uten å orientere kommunen om det. FEFO har ikke plikt til å orientere kommunene, men det ville skapt mindre frustrasjon om de hadde kommunisert bedre. Det ble til at ordføreren inviterte FEFO til et møte.

Finnmarksloven fikk av mine informanter skylda for mye som ikke ligger inn under denne loven eller FEFO, men som forvaltes av andre regionale instanser som fylkesmannen i Finnmark, Finnmarks fylkeskommune, Sametinget, Reindriftsforvaltningen o.a. For så vidt spilte det liten rolle for dem hvem de skyldte på.

Av det mine informanter sier, kan vi utlede at innføringen av Finnmarksloven ikke har ført til de store endringene. Men av en eller annen grunn irriterer de seg mer over

FEFO enn de gjorde over Statsskog. En sak er at FEFO opererer med høyere priser på de samme tjenestene, det ser folk ingen grunn til at de skal gjøre. En annen sak er at Finnmarksloven har ført til mer byråkrati. Det nye som er kommet inn i loven er at Sametinget kan gi retningslinjer når endret bruk av utmark skal bedømmes (§4). Dette fører til at ting tar lengre tid fordi Kulturminneloven (1978) i mange slike saker krever at det må en befaring til på grunn av at det kan være snakk om samiske kultur- og fornminner. Det som irriterte aller mest i de historiene jeg ble fortalt, var at den som hadde søkt om bruksendring, selv måtte bære kostnaden for befaringen: ”Det er jo ikke min skyld at det har bodd samer der jeg skal sette opp naustet mitt. Koffor må æ da betale for at de derre skal komme fra Sametinget å undersøke tomta”. For 2010 tok Sametinget inn 1.9 mill kr på slike befaringer i fylket (Sågat 11.03.11).

Det informantene mine har gitt uttrykk for, er at Finnmarksloven ikke har ført til noen positive endringer. Folk oppfatter det som at det ikke har ført til andre endringer enn de to som er nevnt; det koster mer i dag å få sakene sine behandlet, og det tar lenger tid på grunn av at en del saker må innom flere instanser. Stort sett fungerer forvaltningen av Finnmarkseiendommen som da de hadde Statsskog, men det var litt bedre da. Overgangen fra statsgrunn til grunneier eller fra Statsskog til Finnmarkseiendommen, har altså fått få praktiske konsekvenser for den enkelte porsangerboer.

Politikere og kommuneansatte som jeg har spurt, opplever ikke noe positivt ved at det er kommet en ny lov som innebærer at store deler av kommunen fortsatt skal forvaltes av et regionalt organ, FEFO. At dette organet ifølge vedtektene bare skal bedrive forvaltning og ikke forretningsvirksomhet: ”virksomheten i Finnmark i hovedsak anses som forvaltning – ikke næringsvirksomhet” (NOU 1997:4 s. 94), betviler man ut fra de konkrete sakene man har erfart. Det har vakt irritasjon at FEFO skal tjene penger på arealene som ligger i kommunen. I Porsanger var man i gang med å utarbeide ny arealplan etter den nye plan- og bygningsloven (2008 nr.71). Når man hadde fått den på plass, kunne man begynne forhandlingen med FEFO for eksempel om utbygging av et hyttefelt. Kommunens folk opplevde at de hadde hatt en del ekstraarbeid, særlig i forkant av loven. De hadde tilrådd en lov med stor vekt på kommunal forvaltning, for å styrke lokaldemokratiet, men var i likhet med flertallet av kommunene i fylket ikke blitt hørt. Dette hadde ført til en slags resignasjon, og for en kommune som i 2008 måtte kutte 20 mill kr. på et halvt år, (Sågat 16.03.11) ville inntektene som driften av

Finnmarksloven kunne gitt, vært bra. Slik det nå er, går det meste av inntektene fra fiske- og jaktkort til FEFO. Noe går også til de organisasjonene som driver lokalt, slik som jeger- og fiskerforeningen i Børselv og grunneierlaget i Stabburselva.

Konklusjonen må derfor bli at Finnmarksloven gjennom sitt forvaltningsorgan FEFO har ført til liten endring, og i den grad den har gjort det, er det alltid i negativ favør ifølge flertallet av mine informanter.

7.1.1. ENDRING I BRUKEN AV DE FORNYBARE RESSURSENE FOR INNBYGGERNE I KOMMUNEN

De fornybare ressursene er i Finnmarksloven gjort til et hovedpunkt. I det første lovutkastet (2003) var det bare disse det dreide seg om. Og folk hadde spurt: ”hva skal vi med et styre som koster 24 mill. kr for å bestemme over jakt- og fiskerettighetene og plukking av multer. Først må vi betale til staten, og så til FEFO”. Den endelige Finnmarksloven (2005) har som nevnt også med Finnmarkskommisjonen og Utmarkdomstolen som skal undersøke eier- og bruksrettighetene i utmarka for folk.

Informantene mine reagerte på at man skulle ha en egen lov for Finnmark. Folk viste til Viltloven (1981 nr.38) og Friluftsløven (1957 nr.16). “Har vi ikke lover nok? Her kommer det en ny lov som bestemmer at noen fornybare ressurser bare skal være for kommunens innbyggere, mens andre skal gjelde for innbyggerne i hele fylket. Kan du svare mæ på det?”. Svaret finnes i departementets konklusjon, der det heter: ”Samerettsutvalget foreslo at forvaltningen av utmarksressursene skulle legges til den kommunen rettighetene befant seg i. Departementet foreslo en annerledes forvaltning av utmarksressursene”. Og departementet begrunner denne avgjørelsen på følgende måte: ”Ved å legge forvaltningen til den enkelte kommunene, ville det etter departementets mening være en fare for at oversikten over den totale utmarksbruken forsvinner. Dette vil kunne skade en ønsket og hensiktsmessig disponering av ressursene i sin helhet “ (Ot.prp. nr.53 s.98-99). Ut fra dette kan man forstå en av mine informanter som sa det slik: ” De tror visst at vi finner oss i ka som helst her i Finnmark. Og nå har de høye herrer bestemt at slik skal det være, og vi kan ingenting gjøre”. Porsanger er en kommune med en meget stor utmark, og tar hvert år i mot mange jegere og fiskere som ikke bor i kommunen uten at kommunen har noen økonomisk gevinst av det. Dette var

mine informanter klar over. Formannskapet i Porsanger hadde gått inn for reduksjon i rypebeskatningen, men det var det ikke blitt tatt hensyn til av styret i Finnmarks - eiendommen.

7.1.2. POSITIVE TIL KOMMISJONENS ARBEID

De av mine informanter som kjente til Finnmarkskommisjonen var positive til dens arbeid, slik de hadde lest om det i avisene, men de var svært usikre på hva det kunne føre til. Noen ganske få hadde satt seg mer grundig inn i hva arbeidet til kommisjonen gikk ut på og hadde begynt med sine egne undersøkelser. De kjente til at det fra gammelt av hadde vært mange utslåtter i kommunen, og at disse ofte lå meget spredt til i forhold til selve småbruket. Et prosjekt som ei liten gruppe hadde under planlegging var å lage en oversikt over sauebeitene i utmarka. Dette arbeidet var kommet i gang.

Som de eksemplene jeg tidligere har nevnt viser, så var folk opptatt av utmarka og hadde stor tro på kommisjonens arbeid: ”det er faktisk det beste ved hele denne loven at denne kommisjonen er kommet som et resultat av den. Jeg tror de arbeider seriøst”. De fleste kjente lite til kommisjonens arbeid, men ingen av mine informanter var negative til Finnmarkskommisjonen.

7.2 VEIEN VIDERE FRAM

Den store utfordringen i dag er det bygdefolket som står for. Det er opp til dem å kreve ‘hevd’ på sine gamle utmarkslåtter på grunn av ‘lang tids bruk’. Det som er viktig å merke seg, er at bruken ikke behøver å ha vart opp til i dag. Slike saker er vanskelig å ‘forfekte’ alene. Et bygdelag eller et annet lokalt lag vil som regel ha større mulighet for å fremsette fyllestgjørende krav. Etter hvert som Finnmarkskommisjonen bedriver sitt utredningsarbeid, vil også opplysninger om fordringer til slike krav bli kjent blant folk. Kommisjonen har plikt til å gi informasjon om arbeidet sitt gjennom lokale media.

Kommunene er gjennom arealplanen avhengig av å samarbeide med FEFO om bl.a. areal for utbygging. Slik sett er lokaldemokratiet i Finnmark annerledes enn i landet for øvrig. I Porsanger er det bare en liten del av arealet som kommunen forvalter. I og med at det er Staten eller Stortinget som har bestemt at det skal være slik i Finnmark, vil det

være svært vanskelig for kommune å foreta seg noe som skulle føre til endring.

Finnmarkseiendommen som grunneier er en av de virkelig store aktørene i Finnmark i dag. Spørsmålet om det har vist seg å være til beste for fylkets befolkning, vil det bli opp til nye generasjoner å bedømme.

LITTERATURLISTE:

- Cohen, A. P. 1982: Belonging the experience of culture. Manchester University Press**
- Barth, Fredrik 1969 Ethnic Groups and Boundaries. The Social Organisation of Culture
Difference. Oslo Universitetsforlaget**
- Barth, Fredrik 1994: Manifestasjon og prosess. Oslo Universitetsforlaget**
- Bjerkli Bjørn 1999: Hva er tradisjon ? Begrepsbruk, forståelse og rettighetsdebatt i
Norsk ressursforvaltning og samiske rettighetsforhold Ad Notam Oslo
Gyldendal AS**
- Bjerkli, Bjørn & Per Selle 2003: Offentlighet og makt i Samer, makt og demokrati Bjørn
Bjerkli & Per Selle (red.) Gyllendal Akademisk Oslo**
- Bjørklund, Ivar 1999: Når ressurser blir allmenning – samisk ressursforvaltning mot
det 21. århundre Ad Notam Gyllendal AS**
- Bourdieu, Pierre 1984: Homo academicus. Paris Minuit.**
- Brantenberg, Terje 1999: Samisk sedvane og norsk rett I Norsk ressursforvaltning og
samiske rettighetsforhold Ad Notam Oslo Gyldendal AS**
- Eidheim, Harald 1971: Aspect of the Lappish Minority Situation. Oslo
Universitetsforlaget**
- Eriksen, Thomas Hylland, 1991: Små steder – STORE SPØRSMÅL
Universitetsforlaget Oslo**
- Eythôrsson, Einar 1999: Hvem skal forvalte ressursene ? Forvaltning og rettigheter i
fjordområdene i Nord-Norge i Norsk ressursforvaltning og samiske
rettighetsforhold Ad Notam Gyldendal AS Oslo**
- Gaski, Lina 1999: Ressurser og rettigheter sett i et lokalsamfunns perspektiv i Ad
Notam Oslo Gyldendal AS**
- Gullestad, Marianne 1984: Livet i en gammel bydel. Oslo Aschehoug**
- Foucault, Michel 1972: The Archaeology of Knowledge and the Discourse on Language.
New York, Pantheon, her fra Randi Kaarhus 1992: Discourse som analytisk
begrep. NAT 1992, nr.2 Universitetsforlaget**
- Geertz, Clifford 1983: Local Knowledge. New York Basic Books**
- Gumpers, John J 1982: Discourse strategies. Studies in Interactional Sociolinguistic.
Cambridge University Press**
- Hellesvik, O. 1991: m Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap. Oslo
Universitetsforlaget**

- Henriksen, Georg 1986: Rettigheter, oppgaver og ressurser – tre forutsetninger for likeverd i etnisk sammensatte statsamfunn i Identitet og livsutfoldelse Reidar Erke & Asle Høgmo (red.) Universitetsforlaget Oslo**
- Hernes, Hans-Kristian & Nils Oskal, (red.) 2008: *Fra Stilla til storm. En introduksjon om finnmarksloven i Finnmarksloven* Cappelen**
- Høgmo, Asle 1989 *Norske idealer og samisk virkelighet. Om skolens utvikling i det samiske området.* Gyldendal Norsk Forlag A/S**
- Høgmo, Asle 1986: Innledning. Samfunn, kultur, etnisitet og identitet i Identitet og livsutfoldelse Reidar Erke & Asle Høgmo (red.) Universitetsforlaget Oslo**
- Jebens, Otto 1999: Samenes rett til land og vann in Indre Finnmark i Samer og nordmenn Harald Eidheim (red.) Cappelen Akademiske forlag Oslo**
- Jernsletten, Nils 1986: Om språket i samiske samfunn i Identitet og livsutfoldelse Reidar Erke & Asle Høgmo (red) Universitetsforlaget Oslo**
- Kaarhus, Randi 1992: *Discourse som analytisk begrep.* I Norsk Antrologisk Tidsskrift nr.2 Universitetsforlaget**
- Kramvik, Britt 1999: I kategoriens vold i Same og nordmenn Harald Eidheim (red.) Cappelen Akademiske forlag Oslo**
- Kramvik, Britt 2005:*The silent language of ethnicity.* European Journal of Cultural Studies. London SAGE Publication**
- Maus, Marcel 1990: *The Gift: The Form and Reason for Exchange in Archaic Societies.* London Routledge**
- Salvesen, Helge 1994: Forholdet mellom historisk forskning og etnopolitikk i Seminarrapport: Samisk og kvensk språk, historie og kultur. RHF**
- Schutz, A. 1975: *Hverdagslivets sosiologi***
- Skoghøy, Jens Edvin A. : *Urfolkskonvensjonens betydning for samenes rettigheter til grunn og andre naturressurser i Samer og nordmenn Harald Eidheim (red) Cappelen akademiske forlag Oslo***
- Skogvang , Susanne Funderud 2009: *Samerett* Universitetsforlaget Oslo**
- Svensson, Tom G. 1999: *On Customary Law and the Saami Rights Process in Norway* Senter for samiske studier Skriftserie nr. 8 UiT**
- Olsen, Kjell 2010: *Identities, Ethnicities and Borderzones Examples from Finnmark, Northern Norway* Orkana Akademisk Stamsund**
- Olsen, Kjell 2010: *Stat, urfolk og “settlerne2 I Finnmark* Norsk antropologisk tidsskrift 2010 nr. 02-03**

Oskal, Nils 2003: Samisk offentlighet og demokrati på norsk i samiske samfunn i Samer , makt og demokrati Gyldendal Akademisk Oslo

Paine, Robert 1981: When saying is doing. I Pain R (ed): Politically speaking. Cross-cultural Studies of Rhetoric. Institute for the Study of Human Issues. Philadelphia

Pedersen, Steinar 2006; Statens eiendomsretten til grunnen i Finnmark – en del av den interne ‘kolonihistorien’ i Samer og nordmenn Harald Eidheim (red.) Cappelens akademiske Oslo

Thuen, Trons 2003: Lokale diskurser om det samiske i Samer , makt og demokrati Gyldendal Akademisk Oslo

Woodman, Gordon R. 1999: Customary Laws and Customary Legal Rights. A Comparative Consideration of Their Nature and of the Relationships Between Laws in On Customary Law and the Saami Rights Process in Norway Samisk senter Skriftserie nr. 8

Norsk synonymordbok 1964

NOU 1984:18 Om samenes rettstilling

NOU 1994:21 Bruk av land og vann i Finnmark i historisk perspektiv Statens forvaltningstjeneste Oslo

NOU 1997: 4 Naturgrunlaget for samisk kultur Oslo Statens forvaltningstjeneste

NOU 2001: 34 Samiske sedvaner og rettsoppfatninger – bakgrunnsmateriale for Samerettsutvalget Statens forvaltningstjeneste

Ot.prp. nr. 53 (2002 – 2003) Om lov om rettsforhold og forvaltning av grunn og naturressurser i Finnmark fylke (Finnmarksloven)

Innst, O. nr.80 (2004 – 2005) Innstilling fra justiskomiteen om lov om rettsforhold og forvaltning av grunn i Finnmark fylke (finnmarksloven)

NOU 2007:13 Bind A Den nye sameretten. Utredning fra Samerettsutvalget Del I-II-III

NOU 2007:13 Bind B Den nye sameretten. Utredning fra Samerettsutvalget Del III

NOU 2007: 14 Samisk naturbruk og rettsituasjon fra Hedmark til Troms

www.porsanger.kommune.no

www.fefo.no

Sågat 08.01.11

Nordlys 02.11.2010

SSB 2009

ILO-konvensjon 169, art.14

VEDLEGG: INTERVJUGUIDEN

Polarisering som konsekvens av Finnmarksloven

En praktisk studie av de konsekvensene loven skaper i et lokalsamfunn

Opplegg for en intervjuguide:

Registrering: mann: kvinne: alder: yrke:

Om Finnmarksloven/FEFO:

1. Har du hørt om Finnmarksloven ?

I hva slags sammenheng hørte du om den ?

Vet du hva FEFO står for ?

Har du hørt om noen saker der FEFO har tatt avgjørelsen ?

2. Bakgrunnen for innføring av Finnmarksloven/FEFO.

Noe av bakgrunnen for innføringen av Finnmarksloven var Alta-opptøyene og debatten i etterkant.

Opplever du at det fortsatt er uoverensstemmelser mellom nordmenn og samer i kommunen ?

Hva tror du er grunnen til det?

3. Styret for Finnmarkseiendommen.

Vet du hvor mange medlemmer som velges av Finnmark fylke/ Sametinget ?

Har du selv en mening om denne sammensetninge

4. Informasjon fra Porsanger kommune:

Porsanger kommune har en nettside

Har du sett på den ?

Har du selv fått informasjon fra Porsanger kommune om Finnmarksloven og FEFO ?

Hadde du ønsket mer informasjon ?

Burde det være mer informasjon til 'vanlige folk' ?

5. Om rettigheter:

Loven gir visse rettigheter til alle som bor i Finnmark.

Opplever du likevel at loven har gitt samene flere rettigheter enn de som de hadde under Statsskog ?

Har du merket deg hva disse rettighetene går ut på ?

6. Alle i Finnmark har de samme rettigheter:

Dette betyr bl. a. fiske med garn i innsjøer, landgarn, egg- og dunsanking, skogshogst, jakt av storvilt og småvilt, stangfiske, multeplukking.

Er det noen av disse rettigheter som du er spesielt interessert i ?

Kjenner du til at det har vært problemer knytta til utøvelse av slik virksomhet?

7. Forvaltningen Av Finnmarksloven i Porsanger kommune.

Praktiseres loven likt for alle innbyggerne i kommunen etter din mening ?

Har du noen eksempler på hvilke beslutninger som har blitt tatt ?

8. Endringer i forvaltningen i kommunen etter at loven kom:

Har du merket noen endringer etter at Finnmarksloven/FEFO overtok etter Statsskog ?

Kan du fortelle om noe som du selv har opplevd eller kjenner til fra andre ?

9. Formålet med Finnmarksloven.

Formålet med Finnmarksloven var å gi innbyggerne og den kommunale forvaltningen råderett over egne landområder 'med tilhørende herligheter', dvs. retten til bruk av utmarka og dets ressurser.

Hvordan opplever du at virkeligheten har blitt ?

Har du noen eksempler å vise til ?

10. Om befolkningen i Porsanger:

I kommunen bor det nordmann, kvener og samer.

Opplever du at disse blir likt behandlet i forhold til loven og FEFO ?

Har du hørt ytringer om at samer blir forfordelt ?

Vet du grunnen til det ?

Har kvenene noen fordeler i forhold til loven ?

Kjenner du til 'verde-systemet' som eksisterte mellom samer og nordmenn ?

11. Porsanger kommune hører til Det samiske forvaltningsområdet.

Som forvaltningsområde nyter kommunen godt av en del tilskuddsordninger.

Hva synes du om det ?

Har du eksempler som du kjenner til ?

12. En kommune hvor 'De tre stammer' møtes.

Det betyr at både den kvenske, samiske og norske kulturen setter sitt preg på bygdene med stevner og markeder.

Har du selv deltatt på slike arrangementer ?
Opplever du at de ulike kulturene respekterer hverandre ?

13. Om avisdebatten:

Omtale av Finnmarksloven og FEFO i avisene og NRK; radio og TV

Er det noen saker du har lagt spesielt merke til ?
Synes du saker ofte blir 'hauset for mye opp' ?
Er det samsvar mellom det som debatteres i media og de erfaringer man gjør lokalt ?

14. Om Finnmarkskommisjonen:

Det er nedsatt en kommisjon som skal utrede bruks- og eierrettigheter til den grunnen som Finnmarkseiendommen har overtatt.

Har du hørt om denne Kommisjonen ?
Bør Kommisjonen avklare rettigheter lokalt ?
I så fall – hva er det som man lokalt ønsker avklaringer på ?
Kjenner du til noen saker som vil bli fremmet for kommisjonen ?

15. Bruken av utmarka:

Hva slags bruk gjør du deg av utmarka (beite, hogst, jakt, fiske, bærplukking, lakserett etc.) ?

Hvor lenge har din slekt brukt utmarka ?

Hvordan har bruken endret seg over tid ?

Har innføringen av Finnmarksloven og FEFO hatt noen direkte innvirking på din bruk av utmarka ?

I så fall – på hvilken måte ?

Kjenner du til at det har eksistert lokale konflikter om bruken (eks. landgarn for laksefiske) ?

Er det andre ting du ønsker å kommentere ?